

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

ATHANASIUS
DE
INCARNATIONE.
ROBERTSON.

S.Th. 11.5.11.

1243 e. 266

S.Th. Y.15.-4-

045

A THAN ASIUS
DE
INCARNATIONE.

*UNIFORM WITH THE PRESENT
EDITION.*

BY THE SAME EDITOR.

A Translation of the same work, with
Introduction, Notes, and Indices (Second
Edition). 8vo, pp. xxiii. 108. 2s. 6d.

LONDON: DAVID NUTT, 270-71 STRAND.
1891.

ST. ATHANASIUS
ON
THE INCARNATION.

THE GREEK TEXT
EDITED
FOR THE USE OF STUDENTS.

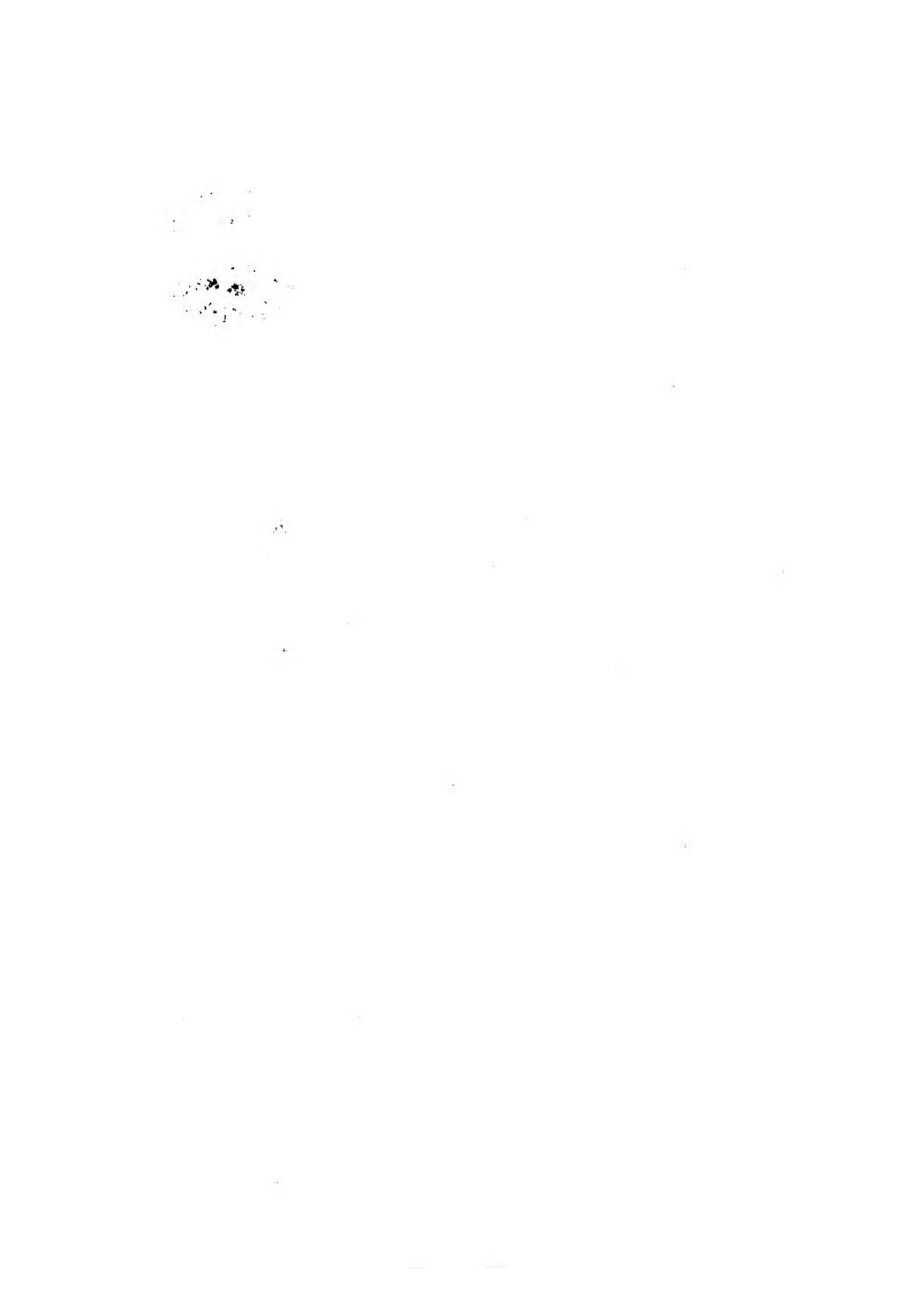
BY
ARCHIBALD ROBERTSON,
LATE FELLOW OF TRINITY COLLEGE, OXFORD;
PRINCIPAL OF BISHOP HATFIELD'S HALL, DURHAM.

SECOND EDITION
BASED ON
THE CODEX SEGUERIANUS.

LONDON:
DAVID NUTT, 270-71 STRAND.
1893.

ALMAE UNIUERSITATIS
DUNELMENSIS
CUSTODI
MAGISTRIS
SCHOLARIBUS.

PREFACE TO THE FIRST EDITION.

It is strange that a work so important as the *de Incarnatione* should so seldom have been separately printed. It is believed that the following edition is the first, or nearly the first, of the kind in England.

It was contained in the *Analecta Christiana* published at Oxford (Parker) in 1844, with some Latin notes by Mr. Marriott; and it was reprinted from that volume in 1880, with an English translation, scarcely of sufficient exactness for the guidance of students.

The present edition is an attempt to furnish the theological student with the text of the work, with a minimum of notes. The few that there are aim chiefly at giving a clue to passages where experience has shown that the meaning may be mistaken; at giving the references to Scripture where these are at all out of the way (other references have been thought needless); and, in a few cases, at briefly explaining or illustrating the subject-matter.

The text of the Benedictine edition has been departed from only in a few trivial cases, and never without indication. A fresh collation of MS. copies of this treatise and the *contra Gentes* is certainly desirable, but it lies beyond the scope of the present undertaking. The editor is glad, however, to confess his obligations to the readings of the Bodleian MS., given by Mr.

Marriott. All other critical data are from the Benedictine notes.

It is hoped that this edition may help to diffuse among students and others the knowledge of this unique book, and so tend, however indirectly, to the furtherance of that Truth for which its writer suffered and achieved so much.

August, 1882.

PREFACE TO THE SECOND EDITION.

THE present edition, like the first, is designed primarily for the convenience of the student.

It differs from it, however, in one important respect. The received text, formed upon eclectic principles by Montfaucon on the basis of previous editions, has been abandoned, and the treatise is now printed from the best available MS., the "Seguerianus" of the Benedictine apparatus.

The text now offered to the student has necessarily, therefore, an *ex parte* character. It can only be regarded as a step toward that definitive text, which a more complete command of the MS. tradition will, it may be hoped, ere long render possible. Meanwhile, a survey of a fairly wide range of material, mostly collected for the latter purpose by the Rev. F. Wallis, of Gonville and Caius College, Cambridge, has confirmed the present editor in his purpose of selecting the above-mentioned MS. as the basis of this edition. Mr. Wallis, by his kindness in placing his collations at the editor's disposal, and in reading the proofs of the Greek text, has earned more than any formal expression of gratitude can convey.

All explanatory matter has been removed from this edition. The student will find some help of the kind, with indices of Scripture texts and of subject-matter, in

the second edition (1891) of the English translation, originally published in 1885. To the Greek text a brief index has now been appended, restricted to terms of theological interest and a few characteristics of diction.

The notes in this edition are solely critical. They comprise : (1) The readings of the standard MS. where they seem likely to be wrong. Of course there are readings in the text itself which would scarcely hold their ground in a definitive edition. (2) The readings of other MSS., in a few selected cases, which, on intrinsic or evidential grounds, seem to merit consideration. (3) References to the authorities for the text, where the standard MS. is set aside. Where no such references are given, the reading in the text has, as a rule, overwhelming support. But where the text has no MS. authority, the fact is always indicated by angular brackets.

It is hoped that the general result is a text which, however capable of improvement, is yet nearer to what Athanasius wrote than that hitherto current in print. The changes are not in themselves very important, but it is perhaps worth while to have got rid of the interpolation of γῆ in Isa. xi. 9 (c. xlvi. § 2), and of the meaningless φαιτασιοσκοπεῖν in cc. xlvii. 2, lv. 4).

The word φαιτασιοκοπεῖν, really used by Athanasius in the latter passages, may justify a short digression. It is used in Eccl. iv. 30, and by Eusebius (vol. iv. p. 224 D, Migne), but otherwise, apparently, only by Eustathius *de Engastr.* (twice) and Malchion, both Antiochene writers. This might be thought to lend support to the contention of Dräseke (*Stud. und Krit.*, 1893, pp. 251–315) that our tract, with the *contra Gentes*, in reality

proceeds from the Antiochene school, and not from the pen of Athanasius. But, without entering on a discussion which would far exceed the limits of this preface, the editor must express his decided belief that the Athanasian authorship of the two treatises has been questioned on insufficient grounds.

The MSS. referred to in the notes are all, with two exceptions, among those comprised in the Benedictine apparatus.

The standard MS. "codex Seguerianus" (**S**), (now Coisl. 45), of the twelfth century, 12 in. $\times$ $8\frac{1}{8}$ in. parchment, written in bold minuscules on a ruled page (covering $8\frac{7}{8} \times 5\frac{5}{8}$ in.); foll. 1–434. It contains, in reality, twenty-eight treatises, one of which (the twenty-fourth) is erroneously indicated in the catalogues. After the $\pi\tau\alpha\xi$ is inserted a Latin table of contents on paper, in the handwriting of Combefis. In our treatise, all the corrections are made in the body of the text, and almost, if not quite all, by the original hand. Except in one instance, *iota subscriptum* is, in our tract, consistently omitted. The *de Incarn.* occupies foll. 37vo–79vo; on this treatise there are no scholia.

The MS. was bound, it appears, for the Chancellor Pierre de Séguier (1588–1672), whose arms are stamped on each side, while the back bears the combined monogram of Séguier and his wife, Madeleine Fabre. After the death of the latter the Séguier MSS. were left to the family of her daughter, Madame de Coislin, and by them in 1732 to the Abbey of S. Germain des Prés. Such of them as escaped the fire of August 19, 1794, were finally transferred to the National Library.

This MS. is the oldest at present known to contain

our treatise. It was the only fresh MS. used for it in the Benedictine edition, and it has, it is needless to say, been carefully collated by the present editor.

Felckmann's codex Goblerianus [R] was used for the Heidelberg edition of 1601, and has now been identified in the British Museum (Harl. 5579, Palæograph. Society No. 133). It was written in 1321 by the Reader Romanus, and once belonged to Justin Gobler, whose name may still be read in the fly-leaves. It has been collated by the present editor, but its close relation to S raises a question as to its independent value as a witness. There are grounds for the provisional assumption that it was copied, not from S, but from an original derived from the same archetype as S.

Felckmann's "Basiliensis" [B] (Basel A. III. 4, saec. xiv.) and "Anglicanus" [C] (Trin. Coll. Camb. B. 9, 7) have been consulted by the editor, but fully collated by Mr. Wallis. Felckmann's other MSS. (1 and 2 Anon.) have been identified by Mr. Wallis, but are not referred to in this edition.

The Bodleian MS. [O] (Roe. Gk. 29), closely allied to B and C, consulted by the present editor and collated by Mr. Wallis, is referred to once or twice, as is also Paris (Grec. 475) [A], a neat MS. of the sixteenth century, which in one or two places appears independent of S. It has been consulted, but not collated, for this edition.

For certain sections of the text (pp. 12. l. 29–13. 20, p. 30. 4–11 and 18–25, and p. 31. 1–6) we have an independent tradition in the citations [Thdt] in Theodore's *Dial.* III. vol. iv. pp. 241–243 (Schulze). So far as they go, they furnish important material.

The Latin version of Ambrogio Traversari [Tra],

Abbot of Camaldoli, and friend of Eugenius IV., is also of value, as having been made from a text not identical with that of any MS. now known.

In one or two places, useful conjectures are due to Charles Marriott [Ma], editor of the *Analecta Christiana*.

It should be added that the attempt to furnish an accurate reproduction of the MS. text does not extend to some minutiae which belong rather to a facsimile. Capitals, which are not used in the MS., are freely employed in the printed text. Marks of quotation are not quite consistently used in the MS., in the printed text consistency is studied; the erratic punctuation of the MS. is set aside; a few irregular omissions of the *spiritus lenis*, some very trifling itacisms (e.g., κτιζη, p. 4, line 2), the uniform use of ωχ' for ωχ, and one or two cases in which letters are written on an erasure, are not reproduced in text or notes. An asterisk denotes that the words in question were originally written, but corrected by the first hand. S², where used, denotes a second hand. Angular <brackets> denote a reading adopted without MS. authority; in one instance (p. 64, 24), square [brackets] are used to indicate an apparently superfluous word which there is no MS. authority for omitting.

October 1893.

Τοῦ αὐτοῦ λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ Λόγου
καὶ τῆς διὰ σώματος πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας
αὐτοῦ.

I. ΑΥΤΑΡΚΩΣ ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἐκ πολλῶν
ὅλιγα διαλαβόντες, περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν περὶ τὰ
εἴδωλα πλάνης, καὶ τῆς τούτων δεισιδαιμονίας, πῶς ἔξ
ἀρχῆς τούτων γέγονεν ἡ εὑρεσις, ὅτι ἐκ κακίας οἱ ἄν-
θρωποι ἑαυτοῖς τὴν πρὸς τὰ εἴδωλα θρησκείαν ἐπενό- 5
ησαν ἀλλὰ γὰρ χάριτι Θεοῦ σημάναντες ὅλιγα καὶ
περὶ τῆς θειότητος τοῦ Λόγου τοῦ Πατρὸς, καὶ τῆς εἰς
πάντα προνοίας καὶ δυνάμεως αὐτοῦ καὶ ὅτι ὁ ἀγαθὸς
Πατὴρ τούτῳ τὰ πάντα διακοσμεῖ, καὶ τὰ πάντα ὑπ' ^{11 fcc} _{γρ.}
αὐτοῦ κινεῖται, καὶ ἐν αὐτῷ ζωοποιεῖται· φέρε κατὰ ιο
ἀκολουθίαν, Μακάριε καὶ ἀληθῶς φιλόχριστε, τῇ περὶ
τῆς εὐσεβείας πίστει, καὶ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπίσεως
τοῦ Λόγου διηγησώμεθα, καὶ περὶ τῆς θείας αὐτοῦ
πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας δηλώσωμεν· ἦν Ἰουδαῖοι μὲν
διαβάλλουσιν, "Ελληνες δὲ χλευάζουσιν, ἡμεῖς δὲ 15
προσκυνοῦμεν" ἦν ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς δοκούσης εὐτελείας
τοῦ Λόγου, μεῖζονα καὶ πλείονα τὴν εἰς αὐτὸν εὐσέ-
βειαν ἔχης. 2.²"Οσῳ γὰρ παρὰ τοῖς ἀπίστοις χλευά-
ζεται, τοσούτῳ¹ μεῖζονα τὴν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ
μαρτυρίαν παρέχει· ὅτι τε ἡ μὴ καταλαμβάνουσιν 20
ἄνθρωποι ὡς ἀδύνατα, ταῦτα αὐτὸς ἐπιδείκνυται

¹ ομ. γὰρ . . . τοσούτῳ (cum R).

2   *The Doctrine of the Incarnation.*

δυνατά· καὶ ἡ ὡς ἀπρεπῆ χλευάζουσιν ἀνθρωποι, ταῦτα
αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ ἀγαθότητι εὐπρεπῆ κατασκευάζει·
καὶ ἡ σοφιζόμενοι οἱ ἀνθρωποι ὡς ἀνθρώπινα γελῶσι,
ταῦτα αὐτὸς τῇ αὐτοῦ δυνάμει θεῖα ἐπιδείκνυται, τὴν
5 μὲν τῶν εἰδώλων φαντασίαν τῇ νομιζομένῃ ἑαυτοῦ
εὐτελείᾳ διὰ τοῦ σταυροῦ καταστρέφων, τοὺς δὲ
χλευάζοντας καὶ ἀπιστοῦντας μεταπείθων ἀφανῶς
ώστε τὴν θειότητα αὐτοῦ καὶ δύναμιν ἐπιγινώσκειν.

3. Εἰς δὲ τὴν περὶ τούτων διήγησιν, χρεία τῆς τῶν
10 προειρημένων μνήμης· ἵνα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐν σώματι
φανερώσεως τοῦ τοσούτου καὶ τηλικούτου Πατρικοῦ
Λόγου γνῶναι δυνηθῆς, καὶ μὴ νομίσῃς, ὅτι φύσεως
ἀκολουθίᾳ σῶμα πεφόρεκεν ὁ Σωτήρ· ἀλλ’ ὅτι
ἀσώματος ὡν τῇ φύσει, καὶ Λόγος ὑπάρχων, δῆμος
15 κατὰ φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ ἑαυτοῦ
Πατρὸς, διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ἐν ἀνθρωπίνῳ
σώματι ἡμῖν πεφανέρωται. 4. Πρέπει δὲ ποιουμένους
ἡμᾶς τὴν περὶ τούτου διήγησιν, πρότερον περὶ τῆς
τῶν δλων κτίσεως, καὶ τοῦ ταύτης δημιουργοῦ Θεοῦ
20 εἰπεῖν, ἵνα οὕτως καὶ τὴν ταύτης ἀνακαίνισιν ὑπὸ τοῦ
κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν δημιουργήσαντος Λόγου γεγεν-
ῆσθαι ἀξίως ἄν τις θεωρήσειεν οὐδὲν γάρ ἐναντίον
φανήσεται, εἰ δὲ οὐ ταύτην ἐδημιουργησεν ὁ Πατὴρ,
ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ταύτης σωτηρίαν εἰργάσατο.

25   II. Τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν τῶν πάν-
των κτίσιν πολλοὶ διαφόρως ἔξειλήφασι, καὶ ὡς
ἔκαστος ἡθέλησεν, οὕτως καὶ ὥριστατο. Οἱ μὲν γάρ
αὐτομάτως, καὶ ὡς ἔτυχε, τὰ πάντα γεγενῆσθαι λέ-
γουσιν, ὡς οἱ Ἐπικούριοι,¹ οἱ καὶ τὴν τῶν δλων
30 πρόνοιαν καθ’ ἑαυτῶν οὐκ εἶναι μυθολογοῦσιν,² ἄντι-

¹ Ἐπικούριοι.

² μυθολογοῦντες (cum CR).

κρις παρὰ τὰ ἐναργῆ καὶ φαινόμενα λέγοντες. 2. Εἰ γὰρ αὐτομάτως τὰ πάντα χωρὶς προνοίας κατ’ αὐτοὺς γέγονεν, ἔδει τὰ πάντα ἀπλῶς γεγενῆσθαι, καὶ δῆμοια εἶναι, καὶ μὴ διάφορα. Ως γὰρ ἐπὶ σώματος ἐνὸς ἔδει τὰ πάντα εἶναι ἥλιον ἢ σελήνην καὶ ἐπὶ τῶν 5 ἀνθρώπων ἔδει τὸ ὅλον εἶναι χεῖρα, ἢ ὀφθαλμὸν, ἢ πόδα. Νῦν δὲ οὐκ ἔστι μὲν οὕτως ὁρῶμεν δὲ τὸ μὲν, ἥλιον τὸ δὲ, σελήνην τὸ δὲ, γῆν· καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, τὸ μὲν, πόδα τὸ δὲ, χεῖρα· τό δὲ, κεφαλήν. ἡ δὲ τοιαύτη διάταξις, οὐκ αὐτομάτως 10 αὐτὰ γεγενῆσθαι γνωρίζει, ἀλλ’ αἰτίαν τούτων προηγεῖσθαι δείκνυσιν ἀφ’ ἣς καὶ τὸν διαταξάμενον καὶ πάντα ποιήσαντα Θεόν ἔστι νοεῖν. 3. "Ἄλλοι δὲ, ἐν οἷς ἔστι καὶ ὁ μέγας παρ'" Ελλησι Πλάτων, ἐκ προϋποκειμένης καὶ ἀγενήτου ὑλης πεποιηκέναι τὸν Θεόν 15 τὰ ὅλα διηγοῦνται· μὴ ἀν γὰρ δύνασθαι τι ποιῆσαι τὸν Θεόν εἰ μὴ προϋπέκειτο ἡ ὑλη· ὥσπερ καὶ τῷ τέκτονι προϋποκεῖσθαι δεῖ τὸ ξύλον, ἵνα καὶ ἐργάσασθαι δυνηθῇ. 4. Οὐκ ἴσασι δὲ τοῦτο λέγοντες, ὅτι ἀσθένειαν περιτιθέασι τῷ Θεῷ· εἰ γὰρ οὐκ ἔστι τῆς 20 ὑλης αὐτὸς αἴτιος, ἀλλ’ ὅλως ἐξ ὑποκειμένης ὑλης ποιεῖ τὰ δύντα, ἀσθενῆς εὐρίσκεται, μὴ δυνάμενος ἄνευ τῆς ὑλης ἐργάσασθαι· τι τῶν γενομένων ὥσπερ ἀμέλει καὶ τοῦ τέκτονος ἀσθένειά ἔστι, τὸ μὴ δύνασθαι χωρὶς τῶν ξύλων ἐργάσασθαι· τι τῶν ἀναγκαίων. καὶ καθ’ 25 ὑπόθεσιν γὰρ εἰ μὴ ἦν ἡ ὑλη, οὐκ ἀν εἰργάσατο· τι ὁ Θεός. καὶ πῶς ἔτι ποιητὴς καὶ δημιουργὸς ἀν λεχθείη ἐξ ἐτέρου τὸ ποιεῖν ἐσχηκὼς, λέγω δὴ ἐκ τῆς ὑλης; ἔσται δὲ, εἰ οὕτως ἔχει, κατ’ αὐτοὺς ὁ Θεός τεχνίτης μόνον καὶ οὐ κτιστὴς εἰς τὸ εἶναι, εἴ γε τὴν ὑποκειμένην 30 ὑλην ἐργάζεται, τῆς δὲ ὑλης οὐκ ἔστιν αὐτὸς αἴτιος.

4   *Errors regarding Creation refuted.*

καθόλου γάρ οὐδὲ κτιστὴς ἀνλεχθείη, εἴ γε μὴ κτιζει τὴν
ὑλην, ἐξ ἣς καὶ τὰ κτισθέντα γέγονεν. 5. Οἱ δὲ ἀπὸ
τῶν αἱρέσεων ἄλλον ἑαυτοῖς ἀναπλάττονται δημιουρ-
γὸν τῶν πάντων παρὰ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν
5 Ἰησοῦ Χριστοῦ, τυφλώττοντες μέγα καὶ περὶ ἀ φθέγ-
γονται. 6. Τοῦ γάρ Κυρίου λέγοντος πρὸς τοὺς Ιουδ-
αίους· “οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ἀπ’ ἀρχῆς ὁ κτίσας ἄρσεν
“καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; καὶ εἰπεν ἔνεκεν τούτου
“καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα
10 “αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ
“καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν” εἶτα σημαίνων
τὸν κτίσαντά φησιν· “ὅ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄν-
“θρωπος μὴ χωριζέτω” πῶς οὗτοι ξένην τοῦ Πατρὸς
τὴν κτίσιν εἰσάγοντο; Εἰ δὲ κατὰ τὸν Ἰωάννην πάν-
15 τα περιλαβόντα καὶ λέγοντα· “πάντα δι’ αὐτοῦ
“ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν,” πῶς
ἄν ἄλλος εἴη ὁ δημιουργὸς, παρὰ τὸν Πατέρα τοῦ
Χριστοῦ;

III. Ταῦτα μὲν οὗτοι μυθολογοῦσιν· ή δὲ ἐνθεος
20 διδασκαλία καὶ ή κατὰ Χριστὸν πίστις τὴν μὲν τού-
των ματαιολογίαν ὡς ἀθεότητα διαβάλλει. Οὔτε
γάρ αὐτομάτως, διὰ τὸ μὴ ἀπρονόητα εἶναι, οὔτε ἐκ
προϋποκειμένης ὑλης, διὰ τὸ μὴ ἀσθενῆ εἶναι τὸν Θεόν·
ἀλλ’ ἐξ οὐκ ὄντων καὶ μηδαμῆ μηδαμῶς ὑπάρχοντα τὰ
25 ὅλα εἰς τὸ εἶναι πεποιηκέναι τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Λόγου
οἰδεν, ἢ φησὶ διὰ μὲν Μωϋσέως· “Ἐν ἀρχῇ ἐποί-
“ησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν” διὰ δὲ τῆς
ώφελιμωτάτης βίβλου τοῦ Ποιμένος· “πρῶτον πάν-
“των πίστευσον, ὅτι εἰς ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα
30 “κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος
“εἰς τὸ εἶναι.”^χ 2. “Οπερ καὶ ὁ Παῦλος σημαίνων

φησί· “Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας
“ρήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπό-
“μενα γεγονέναι.” 3. Ὁ Θεὸς γὰρ ἀγαθός ἐστι,
μᾶλλον δὲ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος ὑπάρχει ἀγαθῷ δὲ
περὶ οὐδενὸς ἀν γένοιτο φθόνος· ὅθεν οὐδενὶ τοῦ εἶναι 5
φθονήσας, ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα πεποίηκε διά τοῦ
ἰδίου Λόγου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν
οἷς *πρὸ* πάντων τῶν ἐπὶ γῆς τὸ ἀνθρώπων γένος
ἐλεήσας, καὶ θεωρήσας ὡς οὐχ ἰκανὸν εἴη κατὰ τὸν
τῆς ιδίας γενέσεως λόγον διαμένειν ἀεὶ, πλέον τι χαρι- 10
ζόμενος αὐτοῖς, οὐχ ἀπλῶς, ὥσπερ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς
ἄλογα ζῶα, ἔκτισε τοὺς ἀνθρώπους· ἀλλὰ κατὰ τὴν
ἔμυτοῦ εἰκόνα ἐποίησεν αὐτοὺς, μεταδοὺς αὐτοῖς καὶ
τῆς τοῦ ιδίου Λόγου δυνάμεως, ἵνα ὥσπερ σκιάς τινας
ἔχοντες τοῦ Λόγου καὶ γενόμενοι λογικοὶ διαμένειν ἐν 15
μακαριότητι δυνηθῶσι, ζῶντες τὸν ἀληθινὸν καὶ ὄντως
τῶν ἀγίων ἐν παραδείσῳ βίον. 4. Εἰδὼς δὲ πάλιν
τὴν ἀνθρώπων εἰς ἀμφότερα νεύειν δυναμένην προαι-
ρεσιν, προλαβὼν ἡσφαλίσατο νόμῳ καὶ τόπῳ τὴν
δοθεῖσαν αὐτοῖς χάριν. εἰς τὸν ἑαυτοῦ γὰρ παράδει- 20
σον αὐτοὺς εἰσαγαγὼν, ἔδωκεν αὐτοῖς νόμον· ἵνα εἰ
μὲν φυλάξοιεν τὴν χάριν, καὶ μένοιεν καλοὶ, ἔχωσι
τὴν ἐν παραδείσῳ ἄλυπον καὶ ἀνώδυνον καὶ ἀμέριμ-
νον ζωὴν, πρὸς τῷ καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἀφθαρτίας αὐ-
τοὺς τὴν ἐπαγγελίαν ἔχειν εἰ δὲ παραβαῖεν καὶ στρα- 25
φέντες γένοιντο φαῦλοι, γινώσκοιεν ἑαυτοὺς τὴν ἐν
θανάτῳ κατὰ φύσιν φθορὰν ἴπομένειν, καὶ μηκέτι μὲν
ἐν παραδείσῳ ζῆν, ἔξω δὲ τούτου λοιπὸν ἀποθνήσ-
κοντας μένειν ἐν τῷ θανάτῳ καὶ ἐν τῇ φθορᾷ. 5.
Τοῦτο δὲ καὶ ἡ θεία γραφὴ προσημαίνει λέγουσα ἐκ 30
προσώπου τοῦ Θεοῦ· “ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ

“παραδείσῳ βρώσει φαγῆ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ
“γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε¹ ἀπ’ αὐτοῦ·
“ἢ δ’ ἂν ἡμέρᾳ φάγησθε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.”² τὸ
δὲ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, τί ἂν ἄλλο εἴη ἢ τὸ μὴ μόνον
5 ἀποθήσκειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ θανάτου φθορᾷ δια-
μένειν;

IV. Ἰσως θαυμάζεις τί δήποτε περὶ τῆς ἐνανθρω-
πίσεως τοῦ Λόγου προθέμενοι λέγειν, νῦν περὶ τῆς
ἀρχῆς τῶν ἀνθρώπων διηγούμεθα. ἀλλὰ καὶ τοῦτο
10 οὐκ ἀλλότριόν ἔστι τοῦ σκοποῦ τῆς διηγήσεως. 2.
Ἄναγκη γάρ ήμας λέγοντας περὶ τῆς εἰς ήμας ἐπι-
φανείας τοῦ Σωτῆρος, λέγειν καὶ περὶ τῆς τῶν ἀνθρώ-
πων ἀρχῆς, ἵνα γινώσκης ὅτι ἡ ήμῶν αὐτία ἐκείνῳ
15 γέγονε πρόφασις τῆς καθόδου, καὶ ἡ ήμῶν παράβασις
τοῦ Λόγου τὴν φιλανθρωπίαν ἔξεκαλέσατο, ὥστε καὶ
εἰς ήμας φθάσαι καὶ φανῆναι τὸν Κύριον ἐν ἀνθρώ-
ποις. 3. Τῆς γάρ ἐκείνου ἐνσωματώσεως ήμεῖς γεγό-
ναμεν ὑπόθεσις, καὶ διὰ τὴν ήμῶν σωτηρίαν ἐφιλαν-
θρωπεύσατο καὶ ἐν ἀνθρωπίνῳ γενέσθαι καὶ φανῆναι
20 σώματι. 4. Οὕτως μὲν οὖν ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρωπὸν
πεποίηκε,³ καὶ μένειν ἡθέλησεν ἐν ἀφθαρσίᾳ ἀνθρωποι
δὲ κατολιγωρήσαντες καὶ ἀποστραφέντες τὴν πρὸς
τὸν Θεὸν κατανόησιν, λογισάμενοι δὲ καὶ ἐπινοή-
σαντες ἑαυτοῖς τὴν κακίαν, ὥσπερ ἐν τοῖς πρώτοις
25 ἐλέχθη, ἔσχον τὴν προαπειληθεῖσαν τοῦ θανάτου
κατάκρισιν, καὶ λοιπὸν οὐκ ἔτι, ὡς γεγόνασι, διέ-
μενον ἀλλ’ ὡς ἐλογίζοντο, διεφθείροντο καὶ ὁ θάνατος
αὐτῶν ἐκράτει βασιλεύων. γάρ παράβασις τῆς
ἐντολῆς εἰς τὸ κατὰ φ[αγη]τον αὐτοὺς ἐπέστρεφεν, ἵνα

¹ φάγησθε : txt R.

² om. τὸ . . . ἀποθανεῖσθε (cum R).

³ ἐποίησεν R.

ῶσπερ οὐκ ὄντες γεγόνασιν, οὕτως καὶ τὴν εἰς τὸ μὴ¹ εἶναι φθορὰν ὑπομείνωσι τῷ χρόνῳ εἰκότως. 5. Εἰ γάρ φύσιν ἔχοντες τὸ μὴ εἶναι ποτε, τῇ τοῦ Λόγου παρουσίᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ εἰς τὸ εἶναι ἐκλήθησαν, ἀκόλουθον ἦν κενωθέντας τοὺς ἀνθρώπους τῆς περὶ 5 Θεοῦ ἐνοίας καὶ εἰς τὰ οὐκ ὄντα ἀποστραφέντας, οὐκ ὄντα γάρ ἐστι τὰ κακὰ, ὄντα δὲ τὰ καλά, ἐπειδήπερ ἀπὸ τοῦ ὄντος Θεοῦ γεγόνασι, κενωθῆναι καὶ τοῦ εἶναι ἀεί. τοῦτο δέ ἐστι τὸ διαλυθέντας μένειν ἐν τῷ θανάτῳ καὶ τῇ φθορᾷ. 6. “Ἐστι μὲν γάρ κατὰ φύσιν 10 ἀνθρωπος θνητός, ἅτε δὴ ἐξ οὐκ ὄντων γεγονώς. διὰ δὲ τὴν πρὸς τὸν² ὄντα ὁμοιότητα, ἥν εἰ ἐφύλαττε διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν κατανοήσεως, ἡμβλυγέν ἀν τὴν κατὰ φύσιν φθορὰν, καὶ ἔμεινεν ἄφθαρτος· καθάπερ ἡ σοφία φησίν· “προσοχὴ νόμων, βεβαίωσις ἄφθαρτας.” 15 ἄφθαρτος δὲ ὡς, ἔζη λοιπὸν ὡς Θεός, ὡς που καὶ ἡ θεία γραφὴ τοῦτο σημαίνει λέγουσα· “Ἐγὼ εἶπα “θεοί ἐστε, καὶ νιὸι ὑψίστου πάντες ὑμεῖς δὲ ὡς “ἀνθρωποι ἀποθνήσκετε, καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων “πίπτετε.”” 20

V. ‘Ο μὲν γάρ Θεός οὐ μόνον ἐξ οὐκ ὄντων ἡμᾶς πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ Θεὸν ζῆν ἡμῖν ἐχαρίσατο τῇ τοῦ Λόγου χάριτι. οἱ δὲ ἀνθρωποι ἀποστραφέντες τὰ αἰώνια, καὶ συμβουλίᾳ τοῦ διαβόλου εἰς τὰ τῆς φθορᾶς ἐπιστραφέντες, ἑαυτοῖς αἴτιοι τῆς 25 ἐν τῷ θανάτῳ φθορᾶς γεγόνασιν, ὄντες μὲν ὡς προείπον κατὰ φύσιν φθαρτοὶ, χάριτι δὲ τῆς τοῦ Λόγου μετουσίας τοῦ κατὰ φύσιν ἐκφυγόντες, εἰ μεμενήκεισαν καλοί. 2. Διὰ γάρ τὸν συνόντα³ τούτοις Λόγον, καὶ ἡ κατὰ φύσιν φθορὰ τούτων οὐκ ἥγγιζε, 30

¹ μὴ scrispsit Ma.

² τὰ plerique praeter RC.

³ συν ὄντα.

καθὼς καὶ ἡ σοφία φησίν . . . “ ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἀϊδιότητος φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν “κόσμον” τούτου δὲ γενομένου οἱ μὲν ἄνθρωποι 5 ἀπέθνησκον, ἡ δὲ φθορὰ λοιπὸν κατ’ αὐτῶν ἥκμαζε, καὶ πλεῖον τοῦ κατὰ φύσιν ἴσχυοντα καθ’ ὅλου τοῦ γένους, ὅσῳ καὶ τὴν ἀπειλὴν τοῦ θείου διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς κατ’ αὐτῶν προειλήφει. 3. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς πλημμελήμασιν οἱ ἄνθρωποι οὐκ 10 ἄχρις ὅρων ὠρισμένων είστηκεισαν ἀλλὰ κατ’ ὄλιγον ἐπεκτεινόμενοι, λοιπὸν καὶ εἰς ἄμετρον ἐληλύθασιν, ἐξ ἀρχῆς μὲν εὑρεταὶ τῆς κακίας γενόμενοι, καὶ καθ’ ἑαυτῶν τὸν θανατον προκαλεθάμενοι καὶ τὴν φθοράν ὑστερον δὲ εἰς ἀδικίαν ἐκτραπέντες καὶ παρανομίαν 15 πᾶσαν ὑπερβάλοντες, καὶ μὴ ἐν~~τ~~ κακῷ ἴστάμενοι, ἀλλὰ πάντα καινὰ καινοῖς ἐπιμοοῦντες, ἀκόρεστοι περὶ τὸ ἀμαρτάνειν γεγόνασι. 4. Μοιχεῖαι μὲν γὰρ ἥσαν καὶ κλοπὰν πανταχοῦ, φόνων δὲ καὶ ἀρπαγῶν πλήρης ἦν ἡ σύμπασα γῆ. καὶ νόμου μὲν οὐκ ἦν 20 φροντὶς περὶ φθορᾶς καὶ ἀδικίας· πάντα δὲ τὰ κακὰ καθ’ ἕνα καὶ κοινῇ παρὰ πᾶσιν ἐπράττετο. Πόλεις μὲν κατὰ πόλεων ἐπολέμουν, καὶ ἔθνη κατὰ ἔθνων ἡγείρετο· διήρητο δὲ πᾶσα ἡ οἰκουμένη στάσεσι καὶ μάχαις, ἐκάστου φιλονεικοῦντος ἐν τῷ παρανομεῖν. 25 5. Οὐκ ἦν δὲ τούτων μακρὰν οὐδὲ τὰ παρὰ φύσιν, ἀλλ’ ὡς εἶπεν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἀπόστολος· “ αἴ τε “ γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν “ εἰς τὴν παρὰ φύσιν ὄμοιώς δὲ καὶ οἱ ἄρρενες, ἀφέντες “ τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν 30 “ τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρρενες ἐν ἄρσεσι “ τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισ-

“θίαν ἦν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμ-
“βάνοντες.”

VI. Διὰ δὴ ταῦτα πλεῖον τοῦ θανάτου κρατήσαντος,
καὶ τῆς φθορᾶς παραμενούστης κατὰ τῶν ἀνθρώπων,
τὸ μὲν τῶν ἀνθρώπων γένος ἐφθείρετο· ὁ δὲ λογικὸς 5
καὶ κατ' εἰκόνα γενόμενος ἄνθρωπος ἡφανῆςτο· καὶ τὸ
ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενόμενον ἔργον παραπώλλυτο.¹ 2. Καὶ
γὰρ καὶ ὁ θάνατος, ὡς προεῖπον, νόμῳ λοιπὸν ἵσχυε
καθ' ἡμῶν· καὶ οὐχ οἶόν τε ἦν τὸν νόμον ἐκφυγεῖν, διὰ
τὸ ὑπὸ Θεοῦ τεθείσθαι τοῦτον τῆς παραβάσεως χάριν· 10
καὶ ἦν ἀτοπὸν ὅμοῦ καὶ ἀπρεπὲς τὸ γινόμενον ἀλη-
θῶς. 3. Ἀτοπὸν μὲν γὰρ ἦν εἰπόντα τὸν Θεὸν
ψεύσασθαι, ὥστε νομοθετήσαντος αὐτοῦ θανάτῳ
ἀποθνήσκειν τὸν ἄνθρωπον, εἰ παραβαίη τὴν ἐντο-
λὴν, μετὰ τὴν παράβασιν μὴ ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ 15
λύεσθαι τὸν τούτου λόγον. οὐκ ἀληθὴς γὰρ ἦν ὁ
Θεὸς, εἰ εἰπόντος αὐτοῦ ἀποθνήσκειν ἡμᾶς, μὴ ἀπέ-
θνησκειν ὁ ἄνθρωπος. 4. Ἀπρεπὲς δὲ ἦν πάλιν τὰ
ἄπαξ γενόμενα λογικὰ καὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ μετα-
σχόντα παραπόλλυσθαι, καὶ πάλιν εἰς τὸ μὴ εἶναι 20
διὰ τῆς φθορᾶς ἐπιστρέφειν. 5. Οὐκ ἄξιον γὰρ ἦν
τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα
διαφθείρεσθαι, διὰ τὴν παρὰ τοῦ διαβόλου γενομέ-
νην τοῖς ἀνθρώποις ἀπάτην. 6. Ἀλλως τε καὶ τῶν
ἀπρεπεστάτων ἦν τὴν τοῦ Θεοῦ τέχνην ἐν τοῖς ἀν- 25
θρώποις ἀφανῆσθαι ἢ διὰ τὴν αὐτῶν ἀμέλειαν, ἢ
διὰ τὴν τῶν δαιμόνων ἀπάτην. 7. Φθειρομένων
τοίνυν τῶν λογικῶν καὶ παραπολλυμένων τῶν τοι-
ούτων ἔργον, τί τὸν Θεὸν ἔδει ποιεῖν ἀγαθὸν ὅντα;
ἀφεῖναι τὴν φθορὰν κατ' αὐτῶν ἴσχυειν, καὶ τὸν 30

¹ παραπώλλετο (et R).

θάνατον αὐτῶν κρατεῖν; καὶ τίς ἡ χρεία τοῦ καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὰ γενέσθαι; ἔδει γάρ μὴ γενέσθαι, ἢ γενόμενα¹ παραμεληθῆναι καὶ ἀπολέσθαι. 8. Ἀσθένεια γάρ μᾶλλον καὶ οὐκ ἀγαθότης ἐκ τῆς ἀμελείας γινώσκεται τοῦ Θεοῦ, εἰ ποιήσας παρορᾶ φθαρῆναι τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, ἥπερ εἰ μὴ πεποιήκει κατὰ τὴν ἀρχὴν τὸν ἀνθρωπὸν. 9. Μὴ ποιήσαντος μὲν γάρ οὐκ ἦν ὁ λογιζόμενος τὴν ἀσθένειαν, ποιήσαντος δὲ καὶ εἰς τὸ εἶναι κτίσαντος, ἀτοπώτατον ἦν ἀπόλλυσθαι τὰ ἔργα, 10 καὶ μάλιστα ἐπ' ὅψει τοῦ πεποιηκότος. 10. Οὐκοῦν ἔδει τοὺς ἀνθρώπους μὴ ἀφίεναι φέρεσθαι τῇ φθορᾷ, διὰ τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀνάξιον εἶναι τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος.

VII. Ἀλλ' ὥσπερ ἔδει τοῦτο γενέσθαι, οὕτως καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων πάλιν ἀντίκειται τὸ πρὸς τὸν Θεὸν εὔλογον, ὥστε ἀληθῆ φανῆναι τὸν Θεὸν ἐν τῇ περὶ τοῦ θανάτου νομοθεσίᾳ· ἀτοπὸν γάρ ἦν διὰ τὴν ἡμῶν ὠφέλειαν καὶ διαμονὴν ψεύστην φανῆναι τὸν τῆς ἀληθείας Πατέρα Θεόν. 2. Τί οὖν ἔδει καὶ περὶ τούτου γενέσθαι ἡ ποιῆσαι τὸν Θεόν; μετάγοιαν ἐπὶ τῇ παραβάσει τοὺς ἀνθρώπους ἀπαιτῆσαι; τοῦτο γάρ ἄν τις ἄξιον φήσειε Θεοῦ, λέγων, ὅτι ὥσπερ ἐκ τῆς παραβάσεως εἰς φθορὰν γεγόνασιν, οὕτως ἐκ τῆς μετανοίας γένοιντο πάλιν ἄν εἰς ἀφθαρσίαν. 3. 25 Ἀλλ' ἡ μετάνοια οὕτε τὸ εὔλογον τὸ πρὸς τὸν Θεὸν ἐφύλαττεν ἔμενε γάρ πάλιν οὐκ ἀληθῆς, μὴ κρατουμένων ἐν τῷ θανάτῳ τῶν ἀνθρώπων οὕτε δὲ ἡ μετάνοια ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται, ἀλλὰ μόνον παύει τῶν ἀμαρτημάτων. 4. Εἰ μὲν οὖν μόνον 30 ἦν πλημμέλημα καὶ μὴ φθορᾶς ἐπακολούθησις, κα-

¹ γινόμενα.

λῶς ἀν̄ ἦν ἡ μετάνοια. εἰ δὲ ἅπαξ προλαβούσης τῆς παραβάσεως, εἰς τὴν κατὰ φύσιν φθορὰν ἐκρατοῦντο οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὴν τοῦ κατ’ εἰκόνα χάριν ἀφαιρεθέντες ἥσαν, τί ἄλλο ἔδει γενέσθαι; ἡ τίνος ἦν χρεία πρὸς τὴν τοιαύτην χάριν καὶ ἀνάκλησιν, ἡ τοῦ καὶ 5 κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ μὴ ὅντος πεποιηκότος τὰ ὅλα τοῦ Θεοῦ Λόγου; 5. Αὐτοῦ γὰρ ἦν πάλιν καὶ τὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρσίαν ἐνεγκεῖν, καὶ τὸ ὑπὲρ πάντων εὐλογον ἀποστῶσαι πρὸς τὸν Πατέρα. Λόγος γὰρ ὧν τοῦ Πατρὸς καὶ ὑπὲρ πάντας ὦν, ἀκολούθως 10 καὶ ἀνακτίσαι τὰ ὅλα μόνος ἦν δυνατὸς καὶ ὑπὲρ πάντων παθεῖν καὶ πρεσβεῦσαι περὶ πάντων ἵκανος πρὸς τὸν Πατέρα.

VIII. Τούτου δὴ ἔνεκεν ὁ ἀσώματος καὶ ἀφθαρτος καὶ ἄνλος τοῦ Θεοῦ Λόγος παραγίνεται εἰς τὴν 15 ἡμετέραν χώραν, οὕτι γε μακρὰν ὧν πρότερον. οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ κενὸν ὑπολέλειπται τῆς κτίσεως μέρος πάντα δὲ διὰ πάντων πεπλήρωκεν αὐτὸς συνὼν τῷ ἑαυτοῦ Πατρί. ἀλλὰ παραγίνεται συγκαταβαίνων τῇ εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ φιλανθρωπίᾳ καὶ ἐπιφανείᾳ. 2. 20 Καὶ ἴδων τὸ λογικὸν ἀπολλύμενον γένος, καὶ τὸν θάνατον κατ’ αὐτῶν βασιλεύοντα τῇ φθορᾷ ὁρῶν δὲ καὶ τὴν ἀπειλὴν τῆς παραβάσεως διακρατοῦσαν τὴν καθ’ ἡμῶν φθοράν καὶ ὅτι ἄτοπον ἦν πρὸ τοῦ πληρωθῆναι τὸν νόμον λυθῆναι ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ἀπρε- 25 πὲς ἐν τῷ συμβεβηκότι, ὅτι ὧν αὐτὸς ἦν δημιουργὸς, ταῦτα παρηφανίζετο· ὁρῶν δὲ καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπερβάλλουσαν κακίαν, ὅτι κατ’ ὀλίγον καὶ ἀφόρητον αὐτὴν ηὔξησαν καθ’ ἑαυτῶν ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ὑπεύθυνον πάντων τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν θάνατον 30 ἐλεήσας τὸ γένος ἡμῶν, καὶ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν

οἰκτειρήσας, καὶ τῦ φθορᾶ ἡμῶν συγκαταβάσι, καὶ τὴν τοῦ θανάτου κράτησιν οὐκ ἐνεγκών, ἵνα μὴ τὸ γενόμενον ἀπόληται¹ καὶ εἰς ἀργὸν τοῦ Πατρὸς τὸ εἰς ἀνθρώπους ἔργον αὐτοῦ γένηται, λαμβάνει ἑαυτῷ 5 σῶμα, καὶ τοῦτο οὐκ ἀλλότριον τοῦ ἡμετέρου. 3. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἥθελησεν ἐν σώματι γενέσθαι, οὐδὲ μόνον ἥθελε φανῆναι· ἐδύνατο γάρ, εἰ μόνον ἥθελε φανῆναι, καὶ δί’ ἐτέρου κρείττονος τὴν θεοφάνειαν αὐτοῦ ποιήσασθαι· ἀλλὰ λαμβάνει τὸ ἡμέτερον, καὶ 10 τοῦτο οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ’ ἐξ ἀχράντου καὶ ἀμιάντου ἀνδρὸς ἀπείρου παρθένου, καθαρὸν καὶ ὄντως ἀμιγὲς τῆς ἀνδρῶν συνουσίας. αὐτὸς γὰρ δυνατὸς ὅν καὶ δημιουργὸς τῶν ὅλων, ἐν τῇ Παρθένῳ κατασκευάζει ἑαυτῷ ναὸν τὸ σῶμα, καὶ ἴδιοποιεῖται τοῦτο ὕσπερ 15 ὅργανον, ἐν αὐτῷ γνωριζόμενος καὶ ἐνοικῶν. 4. Καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν ἡμετέρων τὸ ὅμοιον λαβών, διὰ τὸ πάντας ὑπευθύνους εἶναι τῇ τοῦ θανάτου φθορᾶ, ἀντὶ πάντων αὐτὸς θανάτῳ παραδιδοὺς, προσῆγε τῷ Πατρί, καὶ τοῦτο φιλανθρώπως ποιῶν, ἵνα ὡς μὲν πάντων 20 ἀποθανόντων ἐν αὐτῷ λυθῇ ὁ κατὰ τῆς φθορᾶς τῶν ἀνθρώπων νόμος (ἄτε δὴ πληρωθείσης τῆς ἐξουσίας ἐν τῷ κυριακῷ σώματι, καὶ μηκέτι χώραν ἔχοντος κατὰ τῶν ὁμοίων ἀνθρώπων)· ὡς δὲ εἰς φθορὰν ἀναστρέψαντας τοὺς ἀνθρώπους πάλιν εἰς τὴν ἀφθαρ- 25 σίαν ἐπιστρέψῃ, καὶ ζωοποιήσῃ τούτους ἀπὸ τοῦ θανάτου, τῇ τοῦ σώματος ἴδιοποιήσει, καὶ τῇ τῆς ἀναστάσεως χάριτι, τὸν θάνατον ἀπ’ αὐτῶν ὡς καλάμην ἀπὸ πυρὸς ἐξαφανίζων.

IX. Συνιδὼν γὰρ ὁ Λόγος ὅτι ἄλλως οὐκ ἀν λυθείη 30 τῶν ἀνθρώπων ἡ φθορὰ, εἰ μὴ διὰ τοῦ πάντως ἀπο-

¹ ἀπόληται (sic).

θανεῖν, οὐχ οἶόν τε δὲ ἦν τὸν Λόγον ἀποθανεῖν ἀθάνατον ὅντα καὶ τοῦ Πατρὸς Υἱόν, τούτου ἔνεκεν τὸ δυνάμενον ἀποθανεῖν ἐαυτῷ λαμβάνει σῶμα, ἵνα τοῦτο τοῦ ἐπὶ πάντων Λόγου μεταλαβὸν ἀντὶ πάντων ἵκανὸν γένηται τῷ θανάτῳ, καὶ διὰ τὸν ἐνοικήσαντα 5 Λόγον, ἄφθαρτον διαμείνῃ, καὶ λοιπὸν ἀπὸ πάντων ἡ φθορὰ παύσηται τῇ τῆς ἀναστάσεως χάριτι. ὅθεν ὡς ἴερεῖν καὶ θῦμα παντὸς ἐλεύθερον σπίλου, ὃ αὐτὸς ἐαυτῷ ἔλαβε σῶμα προσάγων εἰς θάνατον, ἀπὸ πάντων εὐθὺς τῶν ὁμοίων ἡφάνιζε τὸν θάνατον τῇ προσ- 10 φορᾷ τοῦ καταλλήλου. 2. Υπὲρ πάντας γὰρ ὡν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἰκότως τὸν ἑαυτοῦ ναὸν καὶ τὸ σωματικὸν ὄργανον προσάγων ἀντίψυχον ὑπὲρ πάντων, ἐπλήρου τὸ ὄφειλόμενον ἐν τῷ θανάτῳ καὶ *οὗτος συνὼν*¹ διὰ τοῦ ὁμοίου τοῖς πᾶσιν ὁ ἄφθαρτος 15 τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, εἰκότως τοὺς πάντας ἐνέδυσεν ἄφθαρσίαν ἐν τῇ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐπαγγελίᾳ. καὶ αὐτὴ γὰρ ἡ ἐν τῷ θανάτῳ φθορὰ κατὰ τῶν ἀνθρώπων οὐκέτι χώραν ἔχει διὰ τὸν ἐνοικήσαντα Λόγον ἐν τούτοις διὰ τοῦ ἐνός σώματος. 3. Καὶ ὥσπερ μεγά- 20 λον βασιλέως εἰσελθόντος εἰς τινα πόλιν μεγάλην, καὶ οἰκήσαντος εἰς μίαν τῶν ἐν αὐτῇ οἰκιῶν, πάντως ἡ τοιαύτη πόλις τιμῆς πολλῆς καταξιοῦται, καὶ οὐκέτι τις ἐχθρὸς αὐτὴν οὕτε ληστὴς ἐπιβαίνων καταστρέφει, πάσης δὲ μᾶλλον ἐπιμελείας ἀξιοῦται 25 διὰ τὸν εἰς μίαν αὐτῆς οἰκίαν οἰκήσαντα βασιλέα· οὗτος καὶ ἐπὶ τοῦ πάντων Βασιλέως γέγονεν. 4. Ἐλθόντος γὰρ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἡμετέραν χώραν, καὶ οἰκήσαντος εἰς ἐν τῶν ὁμοίων σῶμα, λοιπὸν πᾶσα ἡ

¹ ὡς οἶόν τε (cum codd. fere omn.) : ὡς συνὼν δὲ C : ‘eoque commercio’ Trav. : txt Thdt.

14 *The whole race glorified by the Incarnation.*

κατὰ τῶν ἀνθρώπων παρὰ τῶν ἔχθρῶν ἐπιβουλὴ
πέπαινται, καὶ ἡ τοῦ θανάτου ἡφάνισται φθορὰ ἡ
πάλαι κατ' αὐτῶν ἵσχύουσα. παραπωλάλει γὰρ ἀν
τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰ μὴ ὁ πάντων δεσπότης
5 καὶ Σωτὴρ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς παρεγεγόνει πρὸς τὸ τοῦ
θανάτου τέλος.

X. Πρέπον δὲ καὶ μάλιστα τῇ ἀγαθότητι τοῦ
Θεοῦ ἀληθῶς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον. 1. Εἰ γὰρ βασι-
λεὺς κατασκευάσας οἰκίαν ἡ πόλιν, καὶ ταύτην ἐξ
10 ἀμελείας τῶν ἐνοικούντων πολεμουμένην ὑπὸ λῃστῶν
τὸ σύνολον οὐ παρορᾶ, ἀλλ’ ὡς ἴδιον ἔργον ἐκδικεῖ
καὶ περισώζει, οὐκ εἰς τὴν¹ τῶν ἐνοικούντων ἀμέλειαν
ἀφορῶν, ἀλλ’ εἰς τὸ ἑαυτοῦ πρέπον πολλῷ πλέον ὁ
τοῦ παναγάθου Θεὸς Λόγος Πατρός, εἰς φθορὰν κα-
15 τερχόμενον τὸ δι’ αὐτοῦ γενόμενον τῶν ἀνθρώπων
γένος οὐ παρείδειν ἀλλὰ τὸν μὲν συμβεβηκότα θάνα-
τον ἀπῆλειψε διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἴδιου σώματος,
τὴν δὲ ἀμέλειαν αὐτῶν διωρθώσατο τῇ ἑαυτοῦ διδασ-
καλίᾳ, πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνά-
20 μεως κατορθώσας. 2. Ταῦτα δὲ καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ
τοῦ Σωτῆρος θεολόγων ἀνδρῶν πιστοῦσθαι τις δύνα-
ται ἐντυγχάνων τοῖς ἐκείνων γράμμασιν, ἢ φασιν
“Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς κρίναν-
“τας τοῦτο, ὅτι εἰ εἴς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα
25 “οἱ πάντες ἀπέθανον· καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν,
“ἴνα ἡμεῖς μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ
“ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἀναστάντι” ἐκ νεκρῶν, τῷ
Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· καὶ πάλιν· “Τὸν δὲ
“βραχύ τι παρ’ ἀγγέλους ἡλαττωμένον βλέπομεν
30 “Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξη καὶ

¹ om τὴν.

“τιμῇ ἐστεφανωμένον, ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παν-
“τὸς γεύσηται θανάτου.” 3. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν
τοῦ μὴ ἄλλον δεῖν ἡ αὐτὸν τὸν Θεὸν Λόγον ἐναν-
θρωπῆσαι σημαίνει λέγων· “Ἐπρεπε γὰρ αὐτῷ δι’
“ὅν τὰ πάντα, καὶ δι’ οὐ τὰ πάντα, πολλοὺς νείους 5
“εἰς δόξαν ἀγαγόντα τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας
“αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειώσαι.” τοῦτο δὲ σημ-
αίνει λέγων, ὡς οὐκ ἄλλου ἦν ἀπὸ τῆς γενομένης
φθορᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀνενεγκεῖν, ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου
τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν πεποιηκότος αὐτούς. 4. 10
ὅτι δὲ διὰ τὴν περὶ τῶν ὁμοίων σωμάτων θυσίαν
σῶμα καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος ἔλαβεν ἑαυτῷ, καὶ τοῦτο
σημαίνουσι λέγοντες, “Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοιν-
“ώνηκεν αἷματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλησίως
“μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταρ- 15
“γήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι
“τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, δσοι φόβῳ
“θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δου-
“λείας.” 5. Τῇ γὰρ τοῦ ἰδίου σώματος θυσίᾳ καὶ
τελος ἐπέθηκε τῷ καθ' ἡμᾶς νόμῳ, καὶ ἀρχὴν ζωῆς 20
ἡμῶν ἐκαίνισεν, ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως δεδωκώς.
ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων εἰς ἀνθρώπους ὁ θάνατος
ἐκράτησε, διὰ τοῦτο πάλιν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως
τοῦ Θεοῦ Λόγου ἡ τοῦ θανάτου κατάλυσις γέγονε,
καὶ ἡ τῆς ζωῆς ἀνάστασις, λέγοντος τοῦ χριστοφόρου 25
ἀνδρός· “ἐπειδὴ γὰρ δι’ ἀνθρώπου θάνατος, καὶ δι’
“ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ
“Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ
“Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται.” καὶ τὰ τούτοις
ἀκόλουθα. οὐκέτι γὰρ νῦν ὡς κατακρινόμενοι ἀπο- 30
θνήσκομεν, ἀλλ' ὡς ἐγειρόμενοι περιμένομεν τὴν κοι-

νὴν πάντων ἀνάστασιν, “ἢν καιροῖς ἰδίοις δεῖξει” ὁ καὶ ταύτην ἐργασάμενος καὶ χαρισάμενος Θεός. 6. Αἰτία μὲν δὴ πρώτη τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος αὐτη. γνοίη δ' ἄν τις αὐτοῦ τὴν ἀγαθὴν εἰς ήμᾶς 5 παρουσίαν εὐλόγως γεγενῆσθαι, καὶ ἐκ τούτων.

XI. Ὁ Θεὸς, ὁ πάντων ἔχων τὸ κράτος, ὅτε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος διὰ τοῦ ἰδίου Λόγου ἐποίει, κατιδὼν πάλιν τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως αὐτῶν, ὡς οὐχ ἵκανὴ εἴη ἐξ ἑαυτῆς γνῶναι τὸν δημιουργὸν, οὐδὲ 10 ὅλως ἔννοιαν λαβεῖν Θεοῦ, τῷ τὸν μὲν εἶναι ἀγένητον,¹ τὰ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων γεγενῆσθαι, καὶ τὸν μὲν ἀσώματον εἶναι, τοὺς δὲ ἀνθρώπους κάτω ποὺ σώματι πεπλάσθαι, καὶ ὅλως πολλὴν εἶναι τὴν τῶν γενητῶν² ἔλλειψιν πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος κατάληψιν καὶ 15 γνῶσιν ἐλεήσας πάλιν τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, ἅτε δὴ ἀγαθὸς ὡν, οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἐρήμους τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως, ἵνα μὴ ἀνόνητον ἔχωσι καὶ τὸ εἶναι. 2. Ποία γὰρ ὄνησις τοῖς πεποιημένοις μὴ γινώσκουσι τὸν ἑαυτῶν ποιητὴν; ἢ πῶς ἀν εἶνεν λογικοὶ μὴ γινώ- 20 σκοντες τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, ἐν ᾧ καὶ γεγόνασιν; οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἀλόγων διαφέρειν ἔμελλον, εἰ πλέον, οὐδὲν τῶν περιγείων ἐπεγίνωσκον. τί δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίει τούτους, ἀφ' ὧν οὐκ ἡθέλησε γινώσκεσθαι; 3. Ὁθεν ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἀγαθὸς ὡν τῆς ἰδίας 25 εἰκόνος αὐτοῖς τοῦ Κυρίου ήμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταδίδωσι, καὶ ποιεῖ τούτους κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης χάριτος τὴν εἰκόνα νοοῦντες, λέγω δὴ τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, δυνηθῶσιν ἔννοιαν δι' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς λαβεῖν, καὶ 30 γινώσκοντες τὸν ποιητὴν ζῶσι τὸν εὐδαίμονα καὶ

¹ ἀγέννητον*: txt RC.² γε νητῶν.

μακάριον ὄντως βίον. 4. Ἐλλ' ἀνθρωποι πάλιν παραφρονες, κατολιγωρήσαντες καὶ οὕτως τῆς δοθείσης αὐτοῖς χάριτος, τοσοῦτον ἀπεστράφησαν τὸν Θεὸν, καὶ τοσοῦτον ἐθόλωσαν ἑαυτῶν τὴν ψυχὴν ὡς μὴ μόνον ἐπιλαθέσθαι τῆς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, ἀλλὰ καὶ 5 ἔτερα ἀνθ' ἔτέρων ἑαυτοῖς ἀναπλάσασθαι. εἰδωλά τε γὰρ ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἑαυτοῖς ἀνετυπώσαντο, καὶ τὰ οὐκ ὄντα τοῦ ὄντος Θεοῦ προετίμησαν, τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα λατρεύοντες, καὶ τό γε χείριστον, ὅτι καὶ εἰς ξύλα, καὶ εἰς λίθους, καὶ εἰς πᾶσαν ὕλην 10 καὶ ἀνθρώπους τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν μετετίθουν, καὶ πλείονα τούτων ποιοῦντες, ὥσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται. 5. Τοσοῦτον δὲ ησέβουν, ὅτι καὶ δαιμονας¹ ἐθρήσκευον λοιπὸν καὶ θεοὺς ἀνηγόρευον, τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἀποπληροῦντες. θυσίας τε γὰρ ζώων 15 ἀλόγων, καὶ ἀνθρώπων σφαγάς, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, εἰς τὸ ἐκείνων καθῆκον ἐπετέλουν, πλείον ἑαυτοὺς τοῖς ἐκείνων οἰστρήμασι καταδεσμεύοντες.

6. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ μαγεῖαι παρ' αὐτοῖς ἐδιδάσκουντο, καὶ μαντεῖα κατὰ τόπον τοὺς ἀνθρώπους 20 ἐπλάνα, καὶ πάντες τὰ γενέσεως καὶ τοῦ εἶναι ἑαυτῶν τὰ αἴτια τοῖς ἀστροῖς καὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν πάσιν ἀνετίθουν, μηδὲν πλέον τῶν φαινομένων λογιζόμενοι. 7. Καὶ δλως πάντα ἦν² ἀσεβείας καὶ παρανομίας μεστά, καὶ μόνος ὁ Θεὸς οὐδὲ ὁ τούτου Λόγος 25 ἐπεγινώσκετο, καίτοι οὐκ ἀφανῆ ἑαυτὸν τοῖς ἀνθρώποις ἐπικρύψας, οὐδὲ ἀπλῆν τὴν περὶ ἑαυτοῦ γνῶσιν αὐτοῖς δεδωκός, ἀλλὰ καὶ ποικίλως καὶ διὰ πολλῶν αὐτὴν³ αὐτοῖς ἐφαπλώσας.

¹ δαιμονες*, sed prima iam manus corrigere uoluisse uidetur.² ἦ* (fuit rasura): txt S² (ut uidetur).³ αὐτὴν*, sed manus ut uidetur posterior ν supra lineam addidit.

18 *God still shewed himself to man in many ways.*

XII. Αὐτάρκης μὲν γὰρ ἦν ἡ κατ' εἰκόνα χάρις γνωρίζειν τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ δὶ αὐτοῦ τὸν Πατέρα· εἰδὼς δὲ ὁ Θεὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων, προενοήσατο καὶ τῆς ἀμελείας τούτων, ἵν' ἐὰν ἀμε-
5 λήσαιεν δὶ ἔαυτῶν τὸν Θεὸν ἐπιγνῶναι, ἔχωσι διὰ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων τὸν δημιουργὸν μὴ ἀγνοεῖν.
2. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνθρώπων ἀμέλεια ἐπὶ τὰ χείρονα κατ' ὄλιγον ἐπικαταβαίνει· προενοήσατο πάλιν ὁ Θεὸς καὶ τῆς τοιαύτης ἀνθρώπων ἀσθενείας, νόμον καὶ
10 προφήτας τοὺς αὐτοῖς γνωρίμους ἀποστείλας, ἵνα ἐὰν καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ὀκνήσωσιν ἀναβλέψαι καὶ γνῶναι τὸν ποιητήν, ἔχωσιν ἐκ τῶν ἐγγὺς τὴν διδασ-
καλίαν. ἄνθρωποι γὰρ παρὰ ἀνθρώπων ἐγγυτέρω δύνανται μαθεῖν περὶ τῶν κρειττόνων. 3. Ἐξὸν οὖν
15 ἦν ἀναβλέψαντας αὐτοὺς εἰς τὸ μέγεθος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατανοήσαντας τὴν τῆς κτίσεως ἀρμονίαν, γνῶναι τὸν ταύτης ἥγεμόνα τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, τὸν τῇ
ἐαυτοῦ εἰς πάντα προνοίᾳ γνωρίζοντα πᾶσι τὸν Πατέρα, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὅλα κινοῦντα, ἵνα δὶ αὐτοῦ
20 πάντες γινώσκωσι τὸν Θεόν. 4. Ἡ εἰ τοῦτο αὐτοῖς ἦν ὀκνηρόν, κἄν τοῖς ἀγίοις δυνατὸν ἦν αὐτοὺς συν-
τυχάνειν, καὶ δὶ αὐτῶν μαθεῖν τὸν τῶν πάντων δημιουργὸν Θεόν, τὸν τοῦ Χριστοῦ Πατέρα· καὶ ὅτι
τῶν εἰδώλων ἡ θρησκεία ἀθεότης ἐστὶ καὶ πάσης
25 ἀσεβείας μεστή. 5. Ἐξὸν δὲ ἦν αὐτοὺς καὶ τὸν νόμον ἐγνωκότας, παύσασθαι πάσης παρανομίας καὶ τὸν κατ' ἀρετὴν ζῆσαι βίον. οὐδὲ γὰρ διὰ Ἰουδαίους μόνους ὁ νόμος ἦν οὐδὲ δὶ αὐτοὺς μόνους οἱ προφῆται ἐπέμποντο, ἀλλὰ πρὸς Ἰουδαίους μὲν ἐπέμποντο,
30 καὶ παρὰ Ἰουδαίων ἐδιώκοντο· πάσης δὲ τῆς οἰκου-
μένης ἦσαν διδασκάλιον ιερὸν τῆς περὶ Θεοῦ γνώ-

σεως, καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν πολιτείας. 6. Τοσαύτης οὖν οὐσης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος καὶ φιλανθρωπίας ὅμως οἱ ἄνθρωποι νικώμενοι ταῖς παραντίκα ἥδοναις, καὶ ταῖς παρὰ δαιμόνων φαντασίαις καὶ ἀπάταις, οὐκ ἀνένευσαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀλλ' 5 ἔαυτοὺς πλείσι κακοῖς καὶ ἀμαρτήμασιν ἐνεφόρησαν, ὡς μηκέτι δοκεῖν αὐτοὺς λογικούς, ἀλλὰ ἀλόγους ἐκ τῶν τρόπων νομίζεσθαι.

XIII. Οὕτω τοίνυν ἀλογωθέντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὕτως τῆς δαιμονικῆς πλάνης ἐπισκιαζούσης τὰ 10 πανταχοῦ, καὶ κρυπτούσης τὴν περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ γνῶσιν, τί τὸν Θεὸν ἔδει ποιεῖν; σιωπῆσαι τὸ τηλικοῦτον, καὶ ἀφεῖναι τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ δαιμόνων πλανᾶσθαι, καὶ μὴ γινώσκειν αὐτοὺς τὸν Θεόν;

2. Καὶ τίς ἡ χρεία τοῦ καὶ ἐξ ἀρχῆς κατ’ εἰκόνα 15 Θεοῦ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον; ἔδει γὰρ αὐτὸν ἀπλῶς ὡς ἄλογον γενέσθαι, ἢ γενόμενον λογικὸν τὴν τῶν ἀλόγων ζωὴν¹ βιοῦν.

3. Τίς δὲ ὅλως ἦν χρεία ἐννοίας αὐτὸν λαβεῖν περὶ Θεοῦ ἐξ ἀρχῆς; εἰ γὰρ οὐδὲ νῦν ἄξιός ἐστι λαβεῖν, ἔδει μηδὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν 20 αὐτῷ δοθῆναι.

4. Τί δὲ καὶ ὅφελος τῷ πεποιηκότι Θεῷ, ἢ ποία δόξα αὐτῷ ἀν εἴη, εἰ οἱ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενοι ἄνθρωποι οὐ προσκυνοῦσιν αὐτῷ, ἀλλ' ἐτέρους εἶναι τοὺς πεποιηκότας αὐτοὺς νομίζουσιν; εὑρίσκεται γὰρ ὁ Θεὸς ἐτέροις καὶ οὐχ ἑαυτῷ τούτους δημιουρ- 25 γῆσας.

5. Εἴτα βασιλεὺς μὲν ἄνθρωπος ὡν τὰς ὑπὸ αὐτοῦ κτισθείσας χώρας οὐκ ἀφίησιν ἐκδότους ἐτέροις δουλεύειν, οὐδὲ πρὸς ἄλλους καταφεύγειν ἀλλὰ γράμμασιν αὐτοὺς ὑπομιμήσκει, πολλάκις δὲ καὶ διὰ φίλων αὐτοῖς ἐπιστέλλει, εἰ δὲ καὶ χρεία 30

¹ add. μὴ cum codd. plerisq. : txt RA*OCTra.

20 *The only remedy, the restoration of God's image.*

γένηται, αὐτὸς παραγίνεται, τῇ παρουσίᾳ λοιπὸν αὐτοὺς δυσωπῶν μόνον ἵνα μὴ ἐτέροις δουλεύσωσι, καὶ ἀργὸν αὐτοῦ τὸ ἔργον γένηται. 6. Οὐ πολλῷ πλέον ὁ Θεὸς τῶν ἑαυτοῦ κτισμάτων φείσεται πρὸς τὸ μὴ 5 πλανηθῆναι ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς οὐκ οὖσι δουλεύειν; μάλιστα ὅτι ἡ τοιαύτη πλάνη ἀπωλείας αὐτοῖς αἰτία καὶ ἀφανισμοῦ γίνεται, οὐκ ἔδει δὲ τὰ ἄπαξ κοινωνήσαντα τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος ἀπολέσθαι. 7. Τί οὖν ἔδει ποιεῖν τὸν Θεόν; ἡ τί ἔδει γενέσθαι, ἀλλ' 10 ἡ τὸ κατ' εἰκόνα πάλιν ἀνανεῶσαι, ἵνα δι' αὐτοῦ πάλιν αὐτὸν γνῶναι δυνηθῶσιν οἱ ἀνθρώποι; τοῦτο δὲ πῶς ἀν ἐγεγόνει, εἰ μὴ αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος παραγενομένης τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; δι' ἀνθρώπων μὲν γὰρ οὐκ ἦν δυνατὸν, 15 ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ κατ' εἰκόνα γεγόνασιν ἀλλ' οὐδὲ δι' ἀγγέλων οὐδὲ γὰρ οὐδὲ αὐτοὶ εἰσιν εἰκόνες. δθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος δι' ἑαυτοῦ παρεγένετο, ἵν' ὡς εἰκὼν ὥν τοῦ Πατρὸς τὸν κατ' εἰκόνα ἀνθρωπον ἀνακτίσαι δυνηθῇ. 8. "Αλλως δὲ πάλιν οὐκ ἀν ἐγεγόνει, 20 εἰ μὴ ὁ θάνατος ἦν καὶ ἡ φθορὰ ἔξαφανισθεῖσα. 9. "Οθεν εἰκότως ἔλαβε σῶμα θνητόν, ἵνα καὶ ὁ θάνατος ἐν αὐτῷ λοιπὸν ἔξαφανισθῆναι δυνηθῇ, καὶ οἱ κατ' εἰκόνα πάλιν ἀνακαινισθῶσιν ἀνθρωποι. οὐκοῦν ἐτέρου πρὸς ταύτην τὴν χρείαν οὐκ ἦν, εἰ μὴ τῆς εἰκόνος τοῦ Πατρός. 25 XIV. Ὡς γὰρ τῆς γραφείσης ἐν ξύλῳ μορφῆς παραφανισθείσης ἐκ τῶν ἔχωθεν ρύπων, πάλιν χρεία τοῦτον παραγενέσθαι, οὐ καὶ ἔστιν ἡ μορφή, ἵνα ἀνακαινισθῆναι ἡ εἰκὼν δυνηθῇ ἐν τῇ αὐτῇ ὕλῃ· διὰ γὰρ τὴν ἐκείνου γραφὴν καὶ αὐτὴ ἡ ὕλη ἐν ἥ καὶ 30 γέγραπται, οὐκ ἐκβάλλεται, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ἀνατυποῦται. 2. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ πανάγιος τοῦ Πατρὸς

Υἱός, εἰκὼν ὧν τοῦ Πατρός, παρεγένετο ἐπὶ τοὺς
ἡμετέρους τόπους, ἵνα τὸν κατ' αὐτὸν πεποιημένον
ἀνθρωπὸν ἀνακαινίσῃ, καὶ ὡς ἀπολόμενον εὕρῃ διὰ
τῆς τῶν ἀμαρτιῶν ἀφέσεως, ἢ φησι καὶ αὐτὸς ἐν
τοῖς Εὐαγγελίοις. “Ἡλθον τὸ ἀπολόμενον εὔρειν 5
“καὶ σῶσαι.” ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους ἔλεγεν,
“Ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῇ” οὐ τὴν ἐκ γυναικῶν γέν-
νησιν σημαίνων ὥσπερ ὑπενόουν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὴν
ἀναγεννωμένην καὶ ἀνακτίζομένην ψυχὴν ἐν τῷ κατ'
εἰκόνα δηλῶν. 3. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰδωλομανία καὶ 10
ἀθεότης κατεῖχε τὴν οἰκουμένην, καὶ ἡ περὶ Θεοῦ
γνῶσις ἐκέρυπτο· τίνος¹ ἦν διδάξαι τὴν οἰκουμένην
περὶ Πατρός; ἀνθρώπου φαίη τις ἄν; ἀλλ’ οὐκ ἦν
ἀνθρώπων ἐνὸν τὴν ὑφῆλιον πᾶσαν ὑπελθεῖν, οὕτε
τῇ φύσει τοσοῦτον ἰσχυόντων δραμεῖν, οὕτε ἀξιοπίσ- 15
των περὶ τούτου δυναμένων γενέσθαι, οὕτε πρὸς τὴν
τῶν δαιμόνων ἀπάτην καὶ φαντασίαν ἴκανῶν δι' ἔαυ-
τῶν ἀντιστῆναι. 4. Πάντων γὰρ κατὰ ψυχὴν πλη-
γέντων καὶ ταραχθέντων παρὰ τῆς δαιμονικῆς ἀπά-
της καὶ τῆς τῶν εἰδώλων ματαιότητος, πῶς οἶόν τε 20
ἦν ἀνθρώπου ψυχὴν καὶ ἀνθρώπων νοῦν μεταπεῖσαι,
ὅπουγε οὐδὲ ὁρᾶν αὐτοὺς δύνανται; ὃ δὲ μὴ ὁρᾷ τις,
πῶς δύναται μεταπαιδεῦσαι. 5. Ἄλλ’ ἵσως ἄν τις
εἴποι τὴν κτίσιν ἀρκεῖσθαι· ἀλλ’ εἰ ἡ κτίσις ἥρκει,
οὐκ ἄν ἐγεγόνει τὰ τηλικάντα κακά. ἦν γὰρ καὶ ἡ 25
κτίσις, καὶ οὐδὲν ἥττον οἱ ἀνθρωποι ἐν τῇ αὐτῇ περὶ
Θεοῦ πλάνῃ ἐκυλίοντο. 6. Τίνος οὖν ἦν πάλιν
χρεία, ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν
όρωντος, τοῦ καὶ τὰ δόλα ἐν τῇ κτίσει κινοῦντος, καὶ
δι' αὐτῶν γνωρίζοντος τὸν Πατέρα; τοῦ γὰρ διὰ τῆς 30

¹ rasura 2 uel 3 literarum.

22 *The Incarnation recalls man by the senses,*

ἰδίας προνοίας καὶ διακοσμήσεως τῶν ὅλων διδάσκοντος περὶ τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ ἦν καὶ τὴν αὐτὴν διδασκαλίαν ἀνανεώσαι. 7. Πῶς οὖν ἀν ἐγεγόνει τοῦτο; ἵσως ἂν τις εἴποι ὅτι ἔξδυν ἦν διὰ τῶν αὐτῶν, 5 ὥστε πάλιν διὰ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων τὰ περὶ αὐτοῦ δεῖξαι. ἀλλ' οὐκ ἦν ἀσφαλὲς ἔτι τοῦτο. οὐχὶ γε παρεῖδον γὰρ τοῦτο πρότερον οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐκέτι μὲν ἄνω, κάτω δὲ τοὺς ὄφθαλμοὺς ἐσχήκασιν. 8. "Οθεν εἰκότως ἀνθρώπους θέλων ὡφελῆσαι, ὡς 10 ἄνθρωπος ἐπιδημεῖ, λαμβάνων ἑαυτῷ σῶμα ὅμοιον ἐκείνοις, καὶ ἐκ τῶν κάτω λέγω δὴ διὰ τῶν τοῦ σώματος ἔργων ἵνα οἱ μὴ θελήσαντες αὐτὸν γνῶναι ἐκ τῆς εἰς τὰ¹ ὅλα προνοίας καὶ ἡγεμονίας αὐτοῦ, κἄν ἐκ τῶν δι' αὐτοῦ τοῦ σώματος ἔργων γνώσωνται τὸν ἐν τῷ 15 σώματι τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα.

XV. 'Ως γὰρ ἀγαθὸς διδάσκαλος κηδόμενος τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, τοὺς μὴ δυναμένους ἐκ τῶν μειζόνων ὡφεληθῆναι, πάντας διὰ τῶν εὐτελεστέρων συγκαταβαίνων αὐτοὺς παιδεύει οὕτως καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ 20 Λόγος, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος φησι· "ἐπειδὴ γὰρ ἐν "τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς "σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας "τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας." 2. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἄνθρωποι ἀποστραφέντες τὴν πρὸς 25 Θεὸν θεωρίαν, καὶ ὡς ἐν βυθῷ βυθισθέντες κάτω + τοὺς ὄφθαλμοὺς ἔχοντες, ἐν γενέσει καὶ τοῖς αἰσθητοῖς τὸν Θεὸν ἀνεζήτουν, ἀνθρώπους θητοὺς καὶ δαίμονας ἑαυτοῖς θεοὺς ἀνατυπούμενοι τούτου ἔνεκα ὁ φιλάνθρωπος καὶ κοινὸς πάντων Σωτὴρ, ὁ τοῦ Θεοῦ 30 Λόγος, λαμβάνει ἑαυτῷ σῶμα, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐν

¹ rasura 3 uel 4 literarum.

ἀνθρώποις ἀναστρέφεται, καὶ τὰς αἰσθήσεις πάντων
ἀνθρώπων προσλαμβάνει, ἵνα οἱ ἐν σωματικοῖς
νοοῦντες εἶναι τὸν Θεὸν, ἀφ' ὃν ὁ Κύριος ἐργάζεται
διὰ τῶν τοῦ σώματος ἔργων, ἀπ' αὐτῶν νοήσωσι τὴν
ἀληθειαν, καὶ δὶ' αὐτοῦ τὸν Πατέρα λογίσωνται. 3. 5
"Ανθρώποι δὲ ὅντες καὶ ἀνθρώπινα πάντα νοοῦντες, οἵς
ἐὰν ἐπέβαλον τὰς ἑαυτῶν αἰσθήσεις, ἐν τούτοις προσ-
λαμβανομένους ἑαυτὸν ἑώρων, καὶ πανταχόθεν δι-
δασκομένους τὴν ἀληθειαν, 4. Εἴτε γάρ εἰς τὴν
κτίσιν ἐπτόηντο, ἀλλ' ἑώρων αὐτὴν ὄμολογοῦσαν τὸν 10
Χριστὸν Κύριον εἴτε εἰς ἀνθρώπους ἥν αὐτῶν ἡ
διάνοια προληφθεῖσα, ὥστε τούτους θεοὺς νομίζειν,
ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Σωτῆρος, συγκρινόντων τε¹
ἐκείνων, ἐφαίνετο ἐν ἀνθρώποις μόνος ὁ Σωτὴρ Θεοῦ
Υἱός· οὐκ ὅντων παρ' ἐκείνοις τοιούτων ὅποια παρὰ τοῦ 15
Θεοῦ Λόγου γέγονεν. 5. Εἰ δὲ καὶ εἰς δαίμονας ἥσταν
προληφθέντες, ἀλλὰ ὄρωντες αὐτὸν διωκομένους ὑπὸ²
τοῦ Κυρίου, ἐγίνωσκον μόνον εἶναι τοῦτον τὸν τοῦ
Θεοῦ Λόγον, καὶ οὐκ εἶναι θεοὺς τοὺς δαίμονας. 6.
Εἰ δὲ καὶ εἰς νεκροὺς ἥδη τούτων ἥν ὁ νοῦς κατασ- 20
χεθείς, ὥστε θρησκεύειν ἥρωας, καὶ τοὺς παρὰ ποιη-
ταῖς λεγομένους θεούς ἀλλ' ὄρωντες τὴν τοῦ Σωτῆ-
ρος ἀνάστασιν, ὡμολόγουν ἐκείνους εἶναι ψευδεῖς,
καὶ μόνον τὸν Κύριον ἀληθινὸν τὸν τοῦ Πατρὸς
Λόγον, τὸν καὶ τοῦ θανάτου κυριεύοντα. 7. Διὰ 25
τοῦτο καὶ γεγένηνται, καὶ ἀνθρωπος ἐφάνη, καὶ ἀπέθανε,
καὶ ἀνέστη, ἀμβλύνας καὶ ἐπισκιάσας τὰ τῶν πώποτε
γενόμενων ἀνθρώπων διὰ τῶν ἴδιων ἔργων, ἵνα ὅπου δ'
ἄν ὥστι προληφθέντες οἱ ἀνθρωποι, ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἀνα-
γάγῃ, καὶ διδάξῃ τὸν ἀληθινὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, καθά- 30

¹ τὲ (sic): sed γε ΒΟ.

24 *The purpose of the Lord's Life on Earth.*

περ καὶ αὐτός φησιν, “ῆλθον σῶσαι καὶ εὑρεῖν τὸ ἀπολωλός.”

XVI. "Απαξ γὰρ εἰς αἰσθητὰ πεσούσης τῆς διανοίας τῶν ἀνθρώπων, ὑπέβαλεν ἑαυτὸν διὰ σώματος
 5 φανῆναι ὁ Λόγος, ἵνα μετενέγκῃ εἰς ἑαυτὸν ως ἄνθρωπον τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰς αἰσθήσεις αὐτῶν εἰς ἑαυτὸν ἀποκλίνῃ, καὶ λοιπὸν ἐκείνους ως ἄνθρωπον αὐτὸν ὁρῶντας, δι' ὧν ἐργάζεται ἔργων, πείσῃ μὴ εἶναι ἑαυτὸν ἄνθρωπον μόνον, ἀλλὰ καὶ Θεὸν
 10 καὶ Θεοῦ ἀληθινοῦ Λόγον καὶ Σοφίαν. 2. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Παῦλος βουλόμενος σημᾶναι, φησίν· “ἐν ἀγάπῃ
 “ἐρρίζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι, ἵνα ἔξισχύσητε κα-
 “ταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἀγίοις τί τὸ πλάτος
 “καὶ μῆκος, καὶ ὑψος καὶ βάθος, γνῶναι τε τὴν
 15 “ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ
 “ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ.” 3.
 Πανταχοῦ γὰρ τοῦ Λόγου ἑαυτὸν ἀπλώσαντος, καὶ ἄνω καὶ κάτω, καὶ εἰς τὸ βάθος καὶ εἰς τὸ πλάτος
 ἄνω μὲν εἰς τὴν κτίσιν, κάτω δὲ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν,
 20 εἰς βάθος δὲ εἰς τὸν ἄδην, εἰς πλάτος δὲ εἰς¹ τὸν κόσμον
 τὰ πάντα τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως πεπλήρωται. 4. Διὰ
 δὲ τοῦτο, οὐδὲ παρ' αὐτὰ παραγενόμενος τὴν θυσίαν
 τὴν ὑπὲρ πάντων ἐπετέλει, παραδιδοὺς τὸ σῶμα τῷ
 θανάτῳ, καὶ ἀνιστῶν αὐτό, ἀφανῆ ἑαυτὸν διὰ τούτου
 25 ποιῶν. ἀλλὰ καὶ ἐμφανῆ ἑαυτὸν διὰ τούτου κα-
 θίστη² διαμένων ἐν αὐτῷ καὶ τοιαῦτα τελῶν ἔργα καὶ
 σημεῖα διδούς, ἢ μηκέτι ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεὸν Λόγον
 αὐτὸν ἐγνώριζον. 5. Ἀμφότερα γὰρ ἐφιλανθρώπεύ-
 ετο ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὅτι καὶ τὸν
 30 θάνατον ἐξ ἡμῶν ἡφάνιζε, καὶ ἀνεκαίνιζεν ἡμᾶς· καὶ

¹ εἰ*.

² καθίστει cum R.

ὅτι ἀφανῆς ὡν καὶ ἀόρατος, διὰ τῶν ἔργων ἐνέφαινε,
καὶ ἐγνώριζεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν Λόγον τοῦ Πατρός,
τὸν τοῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ βασιλέα.

XVII. Οὐ γὰρ δὴ περικεκλεισμένος ἦν ἐν τῷ σώματι οὐδὲ ἐν σώματι μὲν ἦν, ἀλλαχόσει δὲ οὐκ 5
ἦν. οὐδὲ ἐκεῖνο μὲν ἐκίνει, τὰ δὲ τῆς τούτου ἐνεργείας καὶ προνοίας κεκένωτο· ἀλλὰ τὸ παραδοξότατον, Λόγος ὡν, οὐ συνείχετο μὲν ὑπό τινος· συνείχε δὲ τὰ πάντα μᾶλλον αὐτός· καὶ ὥσπερ ἐν πάσῃ τῇ κτίσει ὡν, ἐκτὸς μέν ἐστι τοῦ παντὸς κατ' οὐσίαν, 10
ἐν πᾶσι δέ ἐστι ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσι, τὰ πάντα διακοσμῶν, καὶ εἰς πάντα ἐν πᾶσι τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐφαπλῶν, καὶ ἕκαστον καὶ πάντα ὁμοῦ ζωοποιῶν, περιέχων τὰ δὲ καὶ μὴ περιεχόμενος, ἀλλ' ἐν μόνῳ τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ δῆλος ὡν κατὰ πάντα, 2. οὕτως 15
καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι ὡν, καὶ αὐτὸς αὐτὸς ζωοποιῶν, εἰκότως ἐζωοποίει καὶ τὰ δὲ καὶ ἐν τοῖς πᾶσιν ἐγίνετο, καὶ ἔξω τῶν δλων ἦν. καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος δὲ διὰ τῶν ἔργων γνωριζόμενος, οὐκ ἀφανῆς ἦν καὶ ἀπὸ τῆς τῶν δλων ἐνεργείας. 3. Ψυχῆς μὲν 20
οὗν ἔργον ἐστι, θεωρεῖν μὲν καὶ τὰ ἔξω τοῦ ιδίου σώματος τοῖς λογισμοῖς, οὐ μὴν καὶ ἔξωθεν τοῦ ιδίου σώματος ἐνεργεῖν, ἢ τὰ τούτου μακρὰν τῇ παρουσίᾳ κινεῖν. οὐδέποτε γοῦν ἄνθρωπος διανοούμενος τὰ μακράν, ἥδη καὶ ταῦτα κινεῖ καὶ μεταφέρει· οὐδὲ 25
εἰ ἐπὶ τῆς ιδίας οἰκίας καθέζοιτό τις καὶ λογίζοιτο τὰ ἐν οὐρανῷ, ἥδη καὶ τὸν ἥλιον κινεῖ, καὶ τὸν οὐρανὸν περιστρέφει. ἀλλ' ὅρᾳ μὲν αὐτὰ κινούμενα καὶ γεγονότα, οὐ μὴν ὥστε ἔργαζεσθαι αὐτὰ δυνατὸς τυγχάνει. 4. Οὐ δὴ τοιοῦτος ἦν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν 30
τῷ Ἀνθρώπῳ· οὐ γὰρ συνεδέδετο τῷ σώματι, ἀλλὰ

26 *The Word Incarnate still omnipresent,*

μᾶλλον αὐτὸς ἐκράτει τοῦτο, ὥστε καὶ ἐν τούτῳ ἦν
 καὶ ἐν τοῖς πᾶσιν ἐτύγχανε, καὶ ἔξω τῶν ὄντων ἦν,
 καὶ ἐν μόνῳ τῷ Πατρὶ ἀνεπαύετο. 5. Καὶ τὸ θαυ-
 μαστὸν τοῦτο ἦν, ὅτι καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐπολιτεύετο,
 5 καὶ ὡς Λόγος τὰ πάντα ἔζωγόνει, καὶ ὡς Υἱὸς τῷ
 Πατρὶ συνῆν. ὅθεν οὐδὲ τῆς Παρθένου τικτούσης
 ἐπασχεν αὐτός, οὐδὲ ἐν σώματι ὡν ἐμολύνετο· ἀλλὰ dilect.
 μᾶλλον καὶ τὸ σῶμα ἡγίαζεν. 6. Οὐδὲ γάρ ἐν τοῖς
 πᾶσιν ὡν, τῶν πάντων μεταλαμβάνει, ἀλλὰ πάντα
 10 μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ζωογονεῖται καὶ τρέφεται. 7. Εἰ
 γάρ καὶ ἥλιος ὁ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενος καὶ ὑφ' ἡμῶν
 δρώμενος, περιπολῶν ἐν οὐρανῷ, οὐ ρυπαίνεται τῶν
 ἐπὶ γῆς σωμάτων ἀπτόμενος, οὐδὲ ὑπὸ σκότους
 ἀφανίζεται, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς καὶ ταῦτα φωτίζει
 15 καὶ καθαρίζει· πολλῷ πλέον ὁ πανάγιος τοῦ Θεοῦ
 Λόγος, ὁ καὶ τοῦ ἥλιου ποιητὴς καὶ Κύριος, ἐν σώ-
 ματι γνωριζόμενος οὐκ ἐρύπαίνετο.¹ ἀλλὰ μᾶλλον
 ἀφθαρτος ὡν, καὶ τὸ σῶμα θνητὸν τυγχάνον ἔζω-
 ποίει καὶ ἐκαθάριζεν. “Ος ἀμαρτίαν” γάρ φησιν
 20 “οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι
 “αὐτοῦ.”

XVIII. “Οταν τοίνυν ἐσθίοντα καὶ πίνοντα καὶ
 τικτόμενον αὐτὸν λέγωσιν οἱ περὶ τούτου θεολόγοι,
 γίνωσκε ὅτι τὸ μὲν σῶμα, ὡς σῶμα, ἐτίκτετο καὶ καταλ-
 25 λήλοις ἐτρέφετο τροφαῖς, αὐτὸς δὲ ὁ συνὼν τῷ
 σώματι Θεὸς Λόγος τὰ πάντα διακοσμῶν, καὶ δι' ὧν
 εἰργάζετο ἐν τῷ σώματι οὐκ ἄνθρωπον ἑαυτόν, ἀλλὰ
 Θεὸν Λόγον ἐγνώριζεν. λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ ταῦτα,
 ἐπειδὴ καὶ τὸ σῶμα ἐσθίον καὶ τικτόμενον καὶ πάσ-
 30 χον, οὐχ ἐτέρου τινός, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου ἦν· καὶ ὅτι

¹ ἐρυπαίνετο.

ἀνθρώπου γενομένου, ἐπρεπε καὶ ταῦτα ὡς περὶ
ἀνθρώπου λέγεσθαι, ἵνα ἀληθείᾳ καὶ μὴ φαντασίᾳ
σῶμα ἔχων φαίνηται. 2. Ἐλλ' ὥσπερ ἐκ τούτων
ἐγινώσκετο σωματικῶς παρόν, οὕτως ἐκ τῶν ἔργων ὃν
ἐποίει διὰ τοῦ σώματος, Υἱὸν Θεοῦ ἑαυτὸν ἐγνώριζεν. 5
ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς ἀπίστους Ἰουδαίους ἐβόα λέγων·
“εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου, μὴ πιστεύητε
“μοι· εἰ δὲ¹ ποιῶ, κανένας μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις
“μου πιστεύσατε· ἵνα γνῶτε καὶ γινώσκητε, ὅτι ἐν
“ἔμοι ὁ Πατὴρ κάγὼ ἐν τῷ Πατρί.” 3. Ὡς γὰρ 10
ἀόρατος ὅν, ἀπὸ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων γινώσκεται·
οὕτως ἄνθρωπος γενόμενος, καὶ ἐν σώματι μὴ ὄρω-
μενος, ἐκ τῶν ἔργων ἀν γνωσθείη, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος
ἄλλα Θεοῦ δύναμις καὶ Λόγος ἐστὶν ὁ ταῦτα ἔργα-
ζόμενος. 4. Τὸ γὰρ ἐπιτάσσειν αὐτὸν τοῖς δαίμοσι, 15
κάκείνους ἀπελαύνεσθαι, οὐκ ἄνθρωπινον ἀλλὰ θεῖόν
ἐστι τὸ ἔργον. ἢ τίς ἴδων αὐτὸν τὰς νόσους ἰώμενον,
ἐν αἷς ὑπόκειται τὸ τῶν ἄνθρωπων γένος, ἔτι ἄνθρωπον
καὶ οὐ Θεὸν ἡγεῖτο; λεπροὺς γὰρ ἐκαθάριζε, χωλοὺς
περιπατεῖν ἐποίει, κωφῶν τὴν ἀκοὴν ἤνοιγε, τυφλοὺς 20
ἀναβλέπειν ἐποίει, καὶ πάσας ἀπλῶς νόσους καὶ
πᾶσαν μαλακίαν ἀπήλαυνεν ἀπὸ τῶν ἄνθρωπων, ἀφ'
ῶν ἦν αὐτοῦ καὶ τὸν τυχόντα τὴν θεότητα θεωρεῖν.
τίς γὰρ ἴδων αὐτὸν ἀποδιδόντα τὸ λεῖπον, οἷς ἡ γένε-
σις ἐνέλειψε, καὶ τοῦ ἐκ γενετῆς² τυφλοῦ τοὺς ὀφθαλ- 25
μοὺς ἀνοίγοντα, οὐκ ἀν ἐνενόησε τὴν ἄνθρωπων ὑποκει-
μένην αὐτῷ γένεσιν, καὶ ταύτης εἶναι τοῦτον δημιουρ-
γὸν καὶ ποιητὴν; ὁ γὰρ τὸ μὴ ὅ³ ἐκ γενέσεως ἐσχεν
ὁ ἄνθρωπος ἀποδιδούς, δῆλος ἀν εἴη πάντως, ὅτι
Κύριος οὗτός ἐστι καὶ τῆς γενέσεως τῶν ἄνθρωπων. 30

¹ add. μὴ*.² γενητῆς.³ δ γὰρ τὸ μὴ ἐκ γ.

28 *Our Lord's actions divine, as well as human.*

5. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν ἀρχῇ κατερχόμενος πρὸς ἡμᾶς,
ἐκ παρθένου πλάττει ἑαυτῷ τὸ σῶμα, ἵνα μὴ μικρὸν
τῆς θεότητος αὐτοῦ γνώρισμα πᾶσι παράσχῃ, δῖτι ὁ
τοῦτο πλάσας αὐτός ἔστι καὶ τῶν ἄλλων ποιητής.
5 τίς γὰρ ἴδων χωρὶς ἀνδρὸς ἐκ παρθένου μόνης προερ-
χόμενον σῶμα, οὐκ ἐνθυμεῖται τὸν ἐν τούτῳ φαινό-
μενον εἶναι καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων ποιητὴν καὶ
Κύριον; 6. Τίς δὲ ἴδων καὶ τὴν ὑδάτων ἀλλασσο-
μένην¹ οὐσίαν, καὶ εἰς οἶνον μεταβαλοῦσαν, οὐκ
10 ἔννοεῖ τὸν τοῦτο ποιήσαντα Κύριον εἶναι καὶ κτίσ-
την τῆς τῶν ὅλων ὑδάτων οὐσίας; διὰ τοῦτο γὰρ ὡς
δεσπότης ἐπέβαινε καὶ τῇ θαλάσσῃ, καὶ περιεπάτει
ὡς ἐπὶ γῆς, γνώρισμα τῆς ἐπὶ πάντα δεσποτείας
αὐτοῦ τοῖς ὄρωσι παρέχων. τρέφων δὲ καὶ ἐξ ὅλι-
15 γων τοσοῦτον πλῆθος, καὶ ἐξ ἀπόρων εὐπορῶν αὐτός,
ὡστε ἀπὸ πέντε ἄρτων πεντακισχιλίους κυρεσθῆναι,
καὶ ἄλλο τοσοῦτο καταλεῖψαι, οὐδὲν ἔτερον ἢ αὐτὸν
εἶναι καὶ τὸν τῆς ὅλων προνοίας Κύριον ἐγνώριζε;

XIX. Ταῦτα δὲ πάντα ποιεῖν τῷ Σωτῆρι καλῶς
20 ἔχειν ἐδόκει· ἵν’ ἐπειδὴ τὴν ἐν τοῖς πᾶσιν αὐτοῦ
πρόνοιαν ἡγνόησαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐ κατενόησαν
τὴν διὰ τῆς κτίσεως αὐτοῦ θεότητα, κανέναν ἐκ τῶν διὰ
τοῦ σώματος ἔργων αὐτοῦ ἀναβλέψωσι, καὶ ἔννοιαν
λάβωσι δι’ αὐτοῦ τῆς εἰς τὸν Πατέρα γνώσεως, ἐκ
25 τῶν κατὰ μέρος τὴν εἰς τὰ ὅλα αὐτοῦ πρόνοιαν, ὡς
προεῖπον, ἀναλογιζόμενοι.² 2. Τίς γὰρ ἴδων αὐτοῦ
τὴν κατὰ δαιμόνων ἐξουσίαν, ἢ τίς ἴδων τοὺς δαιμονας
ὅμολογοῦντας εἶναι τούτων αὐτὸν Κύριον, ἔτι τὴν
διάνοιαν ἀμφίβολον ἐξει, εἰ οὐτός ἔστιν ὁ τοῦ Θεοῦ
30 Υἱὸς καὶ ἡ Σοφία, καὶ ἡ Δύναμις. 3. Οὐδὲ γὰρ τὴν

¹ ἀλασσομένην.

² ἀναλογιζόμενος.

κτίσιν αὐτὴν σιωπῆσαι πεποίηκεν, ἀλλὰ τό γε θαυμαστόν, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ, μᾶλλον δὲ ἐν αὐτῷ τῷ κατὰ τοῦ θανάτου τροπαίῳ, λέγω δὴ τῷ σταυρῷ, πᾶσα ἡ κτίσις ὡμολόγει τὸν ἐν τῷ σώματι γνωριζόμενον καὶ πάσχοντα οὐχ ἀπλῶς εἶναι ἄνθρωπον, ἀλλὰ 5 Θεοῦ Υἱὸν καὶ Σωτῆρα πάντων. ὃ τε γὰρ ἥλιος ἀπεστράφη, καὶ ἡ γῆ ἐσείετο, καὶ τὰ ὅρη ἐρρήγνυτο, πάντες κατέπτησσον. ταῦτα δὲ τὸν μὲν ἐν τῷ σταυρῷ Χριστὸν Θεὸν ἐδείκνυον, τὴν δὲ κτίσιν πᾶσαν τούτου δούλην εἶναι, καὶ μαρτυροῦσαν τῷ φόβῳ τὴν 10 τοῦ δεσπότου παρουσίαν. 4. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Θεὸς Λόγος διὰ τῶν ἔργων ἑαυτὸν ἐνεφάνιζε τοῖς ἀνθρώποις. ἀκόλουθον δὲ ἀν εἴη καὶ τὸ τέλος τῆς ἐν σώματι διαγωγῆς καὶ περιπολήσεως αὐτοῦ διηγήσασθαι, καὶ εἰπεῖν καὶ ὅποιος γέγονεν ὁ τοῦ σώματος θάνατος. 15 μάλιστα δὲ τὸ κεφάλαιον τῆς πίστεως ἡμῶν ἐστὶ τοῦτο, καὶ πάντες ἀπλῶς ἄνθρωποι περὶ τούτου θρυλλοῦσιν· ἵνα γνῶστι καὶ ἐκ τούτου μᾶλλον οὐδὲν ἥπτον γινώσκεται Θεὸς ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Υἱός.

XX. Τὴν μὲν οὖν αὐτίαν τῆς σωματικῆς ἐπιφα- 20 νείας αὐτοῦ, ὡς οἶόν τε ἦν, ἐκ μέρους, καὶ ὡς ἡμεῖς ἡδυνήθημεν νοῆσαι, προείπομεν, δὲ οὐκ ἄλλου ἦν τὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρσίαν μεταβαλεῖν, εἰ μὴ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, τοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐξ οὐκ ὄντων πεποιηκότος τὰ ὅλα· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν, τὸ κατ' εἰκόνα 25 πάλιν ἀνακτίσαι τοῖς ἀνθρώποις, εἰ μὴ τῆς Εἰκόνος τοῦ Πατρός· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν τὸ θνητὸν ἀθάνατον παραστῆσαι, εἰ μὴ τῆς Αὐτοζωῆς οὖσης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν περὶ Πατρὸς διδάξαι, καὶ τὴν εἰδώλων καθαιρῆσαι θρησκείαν, εἰ μὴ 30 τοῦ τὰ πάντα διακοσμοῦντος Λόγου, καὶ μόνου τοῦ

Πατρὸς ὄντος Υἱοῦ μονογενοῦς ἀληθινοῦ. 2. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ὄφειλόμενον παρὰ πάντων ἔδει λοιπὸν ἀποδοθῆναι· ὡφείλετο γὰρ πάντας, ὡς προεῖπον, ἀποθανεῖν, δι' ὃ μάλιστα καὶ ἐπεδήμησε· τούτου ἔνεκεν 5 μετὰ τὰς περὶ¹ θεότητος αὐτοῦ ἐκ τῶν ἔργων ἀποδεῖξεις, ἥδη λοιπὸν καὶ ὑπέρ πάντων τὴν θυσίαν ἀνέφερεν, ἀντὶ πάντων τὸν ἑαυτοῦ ναὸν εἰς θάνατον παραδιδούς, ἵνα τοὺς μὲν πάντας ἀνυπευθύνους καὶ ἐλευθέρους τῆς ἀρχαίας παραβάσεως ποιήσῃ· δεῖξη δὲ 10 ἑαυτὸν καὶ θανάτου κρείττονα, ἀπαρχὴν τῆς τῶν ὅλων ἀναστάσεως τὸ ἴδιον σῶμα ἄφθαρτον ἐπιδεικνύμενος.

3. Καὶ μήτοι θαυμάσῃς εἰ πολλάκις τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγομεν. ἐπειδὴ γὰρ περὶ τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ λαλοῦμεν, διὰ τοῦτο τὸν αὐτὸν νοῦν διὰ 15 πλειόνων ἐρμηνεύομεν, μὴ ἄρα τι παραλιμπάνειν δόξωμεν, καὶ ἔγκλημα γένηται ὡς ἐνδεῶς εἰρηκόσι· καὶ γὰρ βέλτιον ταῦτολογίας μέμψιν ὑποστῆναι, ἡ παραλεῖψαι τι τῶν ὄφειλόντων γραφῆναι. 4. Τὸ μὲν οὖν σῶμα, ὡς καὶ αὐτὸς κοινὴν ἔχον τοῖς πᾶσι τὴν 20 οὐσίαν σῶμα γὰρ ἦν ἀνθρώπινον· εἰ καὶ καινοτέρῳ θαύματι συνέστη ἐκ παρθένου μόνης, δῆμως θυητὸν ὃν κατὰ ἀκολουθίαν τῶν ὁμοίων καὶ ἀπέθνησκε· τῇ δὲ τοῦ Λόγου εἰς αὐτὸν ἐπιβάσει, οὐκέτι κατὰ τὴν ἴδιαν φύσιν ἐφθείρετο· ἀλλὰ διὰ τὸν ἐνοικήσαντα τοῦ Θεοῦ 25 Λόγον, ἐκτὸς ἐγίνετο φθορᾶς. 5. Καὶ συνέβαινεν ἀμφότερα ἐν ταῦτῷ γενέσθαι παραδόξως· ὅτι τε ὁ πάντων θάνατος ἐν τῷ Κυριακῷ σώματι ἐπληροῦτο, καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ φθορὰ διὰ τὸν συνόντα Λόγον ἐξηφανίζετο. Θανάτου γὰρ ἦν χρεία, καὶ θάνατον ὑπέρ 30 πάντων ἔδει γενέσθαι, ἵνα τὸ παρὰ πάντων ὄφειλόμε-

¹ add. τῆς plerique.

νον γένηται. 6. Ὁθεν, ὡς προεῖπον, ὁ Λόγος, ἐπεὶ οὐχ οἶόν τε ἦν αὐτὸν ἀποθανεῖν· ἀθάνατος γὰρ ἦν· ἔλαβεν ἑαυτῷ σῶμα τὸ δυνάμενον ἀποθανεῖν, ἵνα ὡς ἴδιον ἀντὶ πάντων αὐτὸν προσειέγκῃ, καὶ ὡς αὐτὸς ὑπὲρ πάντων πάσχων, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπίβασιν, “κα- 5
“ταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τον-
“τέστι τὸν διάβολον καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι
“φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ἔνοχοι ἦσαν
“δουλείας.”

XXI. Ἀμέλει τοῦ κοινοῦ πάντων Σωτῆρος ἀπο- 10
θανόντος ὑπὲρ ἡμῶν, οὐκέτι νῦν ὥσπερ πάλαι κατὰ τὴν τοῦ νόμου ἀπειλὴν θανάτῳ ἀποθνήσκομεν οἱ ἐν Χριστῷ πιστοί· πέπαυται γὰρ ἡ τοιαύτη καταδίκη· ἀλλὰ τῆς φθορᾶς πανομένης καὶ ἀφανιζομένης ἐν τῇ τῆς ἀναστάσεως χάριτι, λοιπὸν κατὰ τὸ τοῦ σώματος 15
θυητὸν διαλυόμεθα μόνον τῷ χρόνῳ ὃν ἐκάστῳ ὁ Θεὸς ὤρισεν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τυχεῖν δυνηθῶμεν. 2. Δίκην γὰρ τῶν ἐν τῇ γῇ καταβαλλομένων σπερμάτων, οὐκ ἀπολλύμεθα διαλυόμενοι, ἀλλ’ ὡς σπειρόμενοι ἀναστησόμεθα, καταργηθέντος τοῦ θανά- 20
του κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος χάριν. διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐγγυητὴς τῆς ἀναστάσεως πᾶσι γενόμενός φησι· “δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύ-
“σασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θυητὸν τοῦτο ἐνδύσασ-
“θαι ἀθανασίαν· ὅταν δὲ τὸ θυητὸν τοῦτο ἐνδύσηται 25
“ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος·
“κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῦκος. ποῦ σου, θάνατε,
“τὸ κέντρον;” 3. Διὰ τί οὖν, ἢν τις εἴποι, εἴπερ ἀναγκαῖον ἦν ἀντὶ πάντων αὐτὸν παραδοῦναι τὸ σῶμα θανάτῳ, οὐχ ὡς ἄνθρωπος ἴδιως ἀπέθετο τοῦτο, 30
ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ σταυρωθῆναι παρῆλθεν; ἐντίμως

32 *The Reasons for the manner of his Death.*

γὰρ μᾶλλον αὐτὸν ἔπρεπεν ἀποθέσθαι τὸ σῶμα,
ἢ περ μεθ' ὕβρεως τὸν τοιοῦτον θάνατον ὑπομεῖναι.
4. Θέα δὴ πάλιν εἰ μὴ ἡ τοιαύτη ἀντίθεσίς ἐστιν
ἀνθρωπίνῃ τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος γενόμενον, θεῖον
5 ἀληθῶς καὶ ἄξιον τῆς αὐτοῦ θεότητος διὰ πολλά.
Πρῶτον μέν, ὅτι ὁ συμβαίνων τοῖς ἀνθρώποις θάνα-
τος κατὰ ἀσθένειαν τῆς αὐτῶν φύσεως αὐτοῖς παρα-
γίνεται· οὐ δυνάμενοι γὰρ ἐπὶ πολὺ διαμένειν, τῷ
χρόνῳ διαλύονται. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νόσοι τούτοις
10 συμβαίνουσι, καὶ ἔξασθενήσαντες ἀποθνήσκουσιν. ὁ
δὲ Κύριος οὐκ ἀσθενής, ἀλλὰ Θεοῦ Δύναμις, καὶ Θεοῦ
Λόγος ἐστί, καὶ Αὐτοζωή. 5. Εἰ μὲν οὖν ἦν ίδιᾳ
που, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀνθρώπων ἀπο-
θέμενος τὸ σῶμα ἐν κλίνῃ, ἐνομίσθη ἂν καὶ αὐτὸς
15 κατὰ τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν τοῦτο παθών, καὶ
μηδὲν ἔχων πλέον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. ἐπειδὴ δὲ
καὶ Ζωὴ ἦν, καὶ Θεοῦ Λόγος, καὶ ἔδει τὸν ὑπὲρ
πάντων γενέσθαι θάνατον, διὰ τοῦτο ὡς μὲν ζωὴ καὶ
δύναμις ὡν συνίσχυεν ἐν αὐτῷ τὸ σῶμα. 6. ὡς δὲ
20 ὁ φείλοντος γενέσθαι τοῦ θανάτου, οὐχ ἑαυτῷ, ἀλλὰ
παρ' ἑτέρων ἐλάμβανε τὴν πρόφασιν τοῦ τελειώσαι
τὴν θυσίαν· ἐπεὶ μηδὲ νοσεῖν ἔδει τὸν Κύριον, τὸν
τῶν ἄλλων τὰς νόσους θεραπεύοντα. ἀλλ' οὐδὲ
25 ἔξασθενήσαι ἔδει πάλιν τὸ σῶμα, ἐν ᾧ καὶ τὰς τῶν
ἄλλων ἀσθενείας ἴσχυροποίει. 7. Διὰ τί οὖν καὶ
τὸν θάνατον ὥσπερ καὶ τὸ νοσεῖν οὐκ ἐκάλυσεν; ὅτι
διὰ τοῦτον ἔσχε τὸ σῶμα, καὶ ἀπρεπὲς ἦν κωλῦσαι
ἴνα μὴ καὶ ἡ ἀνάστασις ἐμποδισθῇ· προηγήσασθαι
μέντοι τοῦ θανάτου νόσον, ἀπρεπὲς πάλιν ἦν, οὐα
30 μὴ ἀσθενεία τοῦ ἐν τῷ σώματι νομισθῇ. οὐκ ἐπείνασεν
οὖν; ναὶ ἐπείνασε διὰ τὸ ἴδιον τοῦ σώματος ἀλλ' οὐ

λιμῷ διεφθάρη, διὰ τὸν φοροῦντα αὐτὸν Κύριον. διὰ τοῦτο εἰ καὶ ἀπέθανε διὰ τὸ ὑπὲρ πάντων λύτρον, ἀλλ’ “οὐκ εἶδε διαφθοράν.” ὁλόκληρον γὰρ ἀνέστη ἐπεὶ μηδὲ ἄλλου τινός, ἀλλ’ αὐτῆς τῆς Ζωῆς ἦν τὸ σῶμα. 5

XXII. Ἀλλ’ ἔδει, φήσειεν ἂν τις, κρυβῆναι τὴν ἐπιβουλὴν τῶν Ἰουδαίων, ἵνα καθόλου τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἀθάνατον φυλάξῃ. ἀκούέτω δὴ ὁ τοιοῦτος, ὅτι καὶ τοῦτο ἀπρεπὲς ἦν τῷ Κυρίῳ· ὡς γὰρ οὐκ ἐπρεπε τῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ, ζωῇ ὅντι, τῷ σώματι 10 ἑαυτοῦ θάνατον παρ’ ἑαυτοῦ διδόναι· οὔτως οὐχ ἥρμοζεν οὐδὲ τὸν παρ’ ἐτέρων διδόμενον φεύγειν ἀλλὰ καὶ μᾶλλον διώκειν αὐτὸν εἰς ἀναίρεσιν, ὅθεν εἰκότως οὕτε ἑαυτῷ ἀπέθετο τὸ σῶμα, οὕτε πάλιν ἐπιβουλεύοντας τοὺς Ἰουδαίους ἔφυγε. 2. Τὸ δὲ 15 τοιοῦτον οὐκ ἀσθένειαν ἔδείκνυε τοῦ Λόγου, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ Σωτῆρα καὶ Ζωὴν αὐτὸν ἐγνώριζεν· ὅτι καὶ τὸν θάνατον εἰς ἀναίρεσιν περιέμενε, καὶ τὸν διδόμενον θάνατον ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας ἐσπευδε τελειώσαι. 3. Καὶ ἄλλως δέ, οὐ τὸν ἑαυτοῦ θάνατον 20 ἀλλὰ τὸν τῶν ἀνθρώπων ἥλθε τελειώσαι ὁ Σωτήρ· ὅθεν οὐκ ἴδιψ θανάτῳ, οὐκ εἶχε γὰρ Ζωὴ¹ ὥν, ἀπετίθετο τὸ σῶμα· ἀλλὰ τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐδέχετο, ἵνα καὶ τοῦτον ἐν τῷ ἑαυτοῦ σώματι προσελθύντα τέλεον ἔξαφανίσῃ. 4. Ἔπειτα καὶ ἐκ τούτων ἂν τις 25 εὐλόγως ἴδοι τὸ τοιοῦτον² τέλος ἐσχηκέναι τὸ Κυριακὸν σῶμα. Ἔμελε³ τῷ Κυρίῳ μάλιστα περὶ ἣς ἔμελλε ποιεῖν ἀναστάσεως τοῦ σώματος· τοῦτο γὰρ ἦν κατὰ τοῦ θανάτου τρόπαιον ταύτην ἐπιδείξασθαι πᾶσι, καὶ πάντας πιστώσασθαι τὴν παρ’ αὐτοῦ γενο- 30

¹ ζωὴν.

² τοιοῦτο.

³ ἔμελλε.

μένην τῆς φθορᾶς ἀπάλειψιν, καὶ λοιπὸν τὴν τῶν σωμάτων ἀφθαρσίαν, ἃς πᾶσιν ὥσπερ ἐνέχυρον καὶ γνώρισμα τῆς ἐπὶ πάντων ἐσομένης ἀναστάσεως τετήρηκεν ἄφθαρτον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα. 5. Εἰ μὲν οὐκ ἦν¹ πάλιν νοσῆσαν τὸ σῶμα, καὶ ἐπ’ ὅψει πάντων διαλυθεὶς ἀπ’ αὐτοῦ ὁ Λόγος, ἀπρεπὲς μὲν ἦν τὸν τῶν ἄλλων τὰς νόσους θεραπεύοντα, παρορᾶν τὸ ἴδιον ὅργανον ἐν νόσοις τηκόμενον. πῶς γὰρ ἀν ἐπιστεύθη τὰς ἄλλων ἀπελάσας ἀσθενείας, ἀσθενοῦντος ἐν αὐτῷ 10 τοῦ ἴδιου ναοῦ; ἡ γὰρ ὡς οὐ δυνάμενος ἀπελάσαι νόσον ἐγελάσθη ἢ δυνάμενος, καὶ μὴ ποιῶν, ἀφιλάνθρωπος καὶ πρὸς τὸν ἄλλους ἐνομίζετο.

XXIII. Εἰ δὲ καὶ χωρίς τινος νόσου καὶ χωρίς τινος ἀλγηδόνος, ἴδιᾳ που καὶ καθ’ ἑαυτὸν ἐν γωνίᾳ, 15 ἡ ἐν ἐρήμῳ τόπῳ, ἡ κατ’ οἰκίαν, ἡ ὅπου δήποτε τὸ σῶμα κρύψας ἦν, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἔξαιφνης φαινείς, ἔλεγεν ἑαυτὸν ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι μύθους μὲν ἀν ἔδοξε λέγειν παρὰ πᾶσιν, ἡπιστήθη δὲ πολλῷ πλέον καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως λέγων, οὐκ ὅντος δὲλως τοῦ μαρτυροῦντος περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. τῆς δὲ ἀναστάσεως προηγεῖσθαι δεῖ θάνατον, ἐπεὶ οὐκ ἀν εἴη ἀνάστασις μὴ προηγουμένου θανάτου· ὅθεν εἰ κρύφα που ἐγεγόνει τοῦ σώματος ὁ θάνατος, οὐ φαινομένου τοῦ θανάτου, οὐδὲ ἐπὶ μαρτύρων γενομένου, 25 ἀφανῆς ἦν καὶ ἀμάρτυρος καὶ ἡ τούτου ἀνάστασις. 2. *Η διὰ τί τὴν μὲν ἀνάστασιν ἐκήρυττεν ἀναστάς, τὸν δὲ θάνατον ἀφανῶς ἐποίει γενέσθαι; ἡ διὰ τί τοὺς μὲν δαιμονας ἐπ’ ὅψει πάντων ἀπήλαυνε, τόν τε ἐκ γενετῆς τυφλὸν ἀναβλέπειν ἐποίει, καὶ τὸ ὑδωρ εἰς 30 ᾤον μετέβαλεν, ἵνα δι’ αὐτῶν πιστευθῇ Λόγος Θεοῦ·

¹ om. ἦν.

τὸ δὲ θνητὸν οὐκ ἐπ’ ὅψει πάντων ἀφθαρτον ἐδείκνυεν,
ἴνα πιστευθῆ αὐτὸς ὡν ἡ Ζωή; 3. Πῶς δὲ καὶ οἱ
τούτου μαθηταὶ παρρησίαν εἶχον περὶ τοῦ τῆς ἀνασ-
τάσεως λόγου, οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν, ὅτι πρῶτον ἀπέ-
θανεν; ἡ πῶς ἀν ἐπιστεύθησαν λέγοντες γεγονέναι 5
πρῶτον θάνατον, εἴτα τὴν ἀνάστασιν, εἰ μὴ παρ’ οἷς
ἐπαρρησιάζοντο, εἶχον τούτους μάρτυρας τοῦ θανά-
του; εἰ γὰρ καὶ οὕτως ἐπ’ ὅψει πάντων γενομένων
τοῦ τε θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἥθελησαν
οἱ τότε Φαρισαῖοι πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑωρακότας 10
τὴν ἀνάστασιν ἡνάγκασαν ἀρνήσασθαι ταύτην πάν-
τως εἰ κεκρυμμένως ἐγεγόνει ταῦτα, πόσας ἀν προ-
φάσεις ἐπενόουν ἀπιστίας; 4. Πῶς δὲ ἄρα τὸ τοῦ
θανάτου τέλος ἐδείκνυτο, καὶ ἡ κατὰ τούτου νίκη, εἰ
μὴ ἐπ’ ὅψει πάντων προσκαλεσάμενος αὐτὸν ἥλεγξε 15
νεκρόν, κενωθέντα λοιπὸν τῇ τοῦ σώματος ἀφθαρσίᾳ;

XXIV. Τὰ δὲ καὶ παρ’ ἔτερων ἀν λεχθέντα, ταῦτα
προλαβεῖν¹ ἡμᾶς ἀναγκαῖον ταῖς ἀπολογίαις. τάχα
γὰρ ἀν τις εἴποι καὶ τοῦτο· Εἰ ἐπ’ ὅψει πάντων καὶ
εμμάρτυρον ἔδει γενέσθαι τὸν τούτου θάνατον, ίνα 20
καὶ ὁ τῆς ἀναστάσεως πιστευθῆ λόγος, ἔδει καν
αὐτὸν ἔαυτῷ ἔνδοξον ἐπινοῆσαι θάνατον, ίνα μόνον
τὴν ἀτιμίαν τοῦ σταυροῦ φύγῃ. 2. Ἐάλλος εἰ καὶ
τοῦτο ποιήσας ἦν, ὑπόνοιαν καθ’ ἔαυτοῦ παρεῖχεν,
ὡς οὐ κατὰ παντὸς θανάτου δυνάμενος, ἀλλὰ μόνου 25
τοῦ περὶ αὐτοῦ ἐπινοηθέντος· καὶ οὐδὲν ἥττον πάλιν
ἦν ἡ πρόφασις τῆς περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπιστίας,
ὅθεν οὐ παρ’ αὐτοῦ, ἀλλ’ ἐξ ἐπιβουλῆς ἐγένετο τῷ
σώματι ὁ θάνατος· ίνα δὲ αὐτοὶ προσαγάγωσι τῷ
Σωτῆρι θάνατον τοῦτον αὐτὸς ἐξαφανίσῃ. 3. Καὶ 30

¹ προβαλεῖν: txt codices nonnulli.

ωσπερ γενναῖος παλαιστής, μέγας ὡν τῇ συνέσει καὶ τῇ ἀνδρίᾳ,¹ οὐκ αὐτὸς ἔαυτῷ τοὺς ἀντιπάλους ἐκλέγεται, ἵνα μὴ ὑπόνοιαν τῆς πρός τινας δειλίας παράσχῃ ἀλλὰ τῇ τῶν θεωρούντων δίδωσιν ἔξουσία,
 5 καὶ μάλιστα κἄν ἔχθροὶ τυγχάνωσιν, ἵνα πρὸς ὃν ἐὰν συμβάλλωσιν αὐτοὶ, τοῦτον αὐτὸς καταρράξει, κρείττων τῶν πάντων πιστευθῆ^γ οὕτως καὶ ἡ τῶν πάντων Ζωὴ ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς οὐχ ἔαυτῷ θάνατον ἐπενόει τῷ σώματι, ἵνα μὴ ὡς ἔτερον δειλιῶν
 10 φανῆ^γ ἀλλὰ τὸν παρ’ ἔτέρων, καὶ μάλιστα τὸν παρὰ τῶν ἔχθρῶν ὃν ἐνόμιζον εἶναι δεινὸν ἐκεῖνοι καὶ ἄτιμον καὶ φευκτόν, τοῦτον αὐτὸς ἐν σταυρῷ δεχόμενος ἡνείχετο· ἵνα καὶ τούτου καταλυθέντος, αὐτὸς μὲν ὡν ἡ Ζωὴ πιστευθῆ^γ, τοῦ δὲ θανάτου τὸ κράτος τέλεον καταργητῇ.
 15 4. Γέγονε γοῦν τι θαυμαστὸν καὶ παράδοξον ὃν γὰρ ἐνόμιζον ἄτιμον ἐπιφέρειν θάνατον, οὗτος ἦν τρόπαιον κατ’ αὐτοῦ τοῦ θανάτου· διὸ οὐδὲ τὸν Ἰωάννου θάνατον ὑπέμεινε, διαιρουμένης τῆς κεφαλῆς, οὐδὲ ὡς Ἡσαΐας ἐπρίσθη, ἵνα καὶ τῷ θανάτῳ ἀδιαιρετον
 20 καὶ ὀλόκληρον τὸ σῶμα φυλάξῃ, καὶ μὴ πρόφασις τοῖς βουλομένοις διαιρεῖν τὴν Ἐκκλησίαν γένηται.

XXV. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἔαυτοῖς λογισμοὺς ἐπισωρεύοντας· ἀν δὲ καὶ τῶν ἔξ ἡμῶν τις μὴ ὡς φιλόνεικος, ἀλλ’ ὡς φιλομαθῆς ζητῆ^γ² διὰ τί μὴ ἔτέρως, ἀλλὰ σταυρὸν ὑπέμεινεν; ἀκούετω καὶ οὗτος ὅτι οὐκ ἄλλως ἢ οὕτως ἡμῖν συνέφερε· καὶ τοῦτο δι’ ἡμᾶς καλῶς ὑπέμεινεν ὁ Κύριος. 2. Εἰ γὰρ τὴν καθ’ ἡμῶν γενομένην κατάραν ἥλθεν αὐτὸς βαστάσαι, πῶς ἀν ἄλλως ἐγένετο κατάρα, εἰ μὴ τὸν
 30 ἐπὶ κατάρᾳ γενόμενον θάνατον ἐδέξατο; ἔστι δὲ

¹ ἀνδρὶ (spatium unius literae).² ζητεῖ* ut uidetur.

οὗτος, ὁ σταυρός. οὕτω γὰρ καὶ γέγραπται· “ἐπι-
“κατάρατος ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου.” 3. “Ἐπειτα, εἰ
ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου λύτρον ἔστι πάντων, καὶ τῷ
θανάτῳ τούτου “τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ” λύεται,
καὶ γίνεται τῶν ἀθνῶν ἡ κλῆσις· πῶς ἀνὴρ προσεκα- 5
λέσατο, εἰ μὴ ἐσταύρωτο; ἐν μόνῳ γὰρ τῷ σταυρῷ
ἐκτεταμέναις¹ χερσί τις ἀποθησκει. διὸ καὶ τοῦτο
ἔπρεπεν ὑπομεῖναι τὸν Κύριον, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτεῖναι,
ἵνα τῇ μὲν τὸν παλαιὸν λαόν, τῇ δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν
ἀθνῶν ἐλκύσῃ, καὶ ἀμφοτέρους ἐν ἑαυτῷ συνάψῃ. 10
4. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς εἴρηκε, σημαίνων ποίῳ
θανάτῳ ἔμελλε λυτροῦσθαι τοὺς πάντας· “ὅταν
“ὑψώθω, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἐμαυτόν.” 5. Καὶ
πάλιν εἰ ὁ² ἐχθρὸς τοῦ γένους ἡμῶν διάβολος,
ἐκπεσὼν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, περὶ τὸν ἀέρα τὸν ὥδε 15
κάτω πλανᾶται, κάκει τῶν σὺν αὐτῷ διαμόνων ὡς
ὅμοιών ἐν τῇ ἀπειθείᾳ ἐξουσιάζων, φαντασίας μὲν
δι’ αὐτῶν ἐνεργεῖ τοῖς ἀπατωμένοις ἐπιχειρεῖ δὲ
τοῖς ἀνερχομένοις ἐμποδίζειν· καὶ περὶ τούτου
φησὶν ὁ ἀπόστολος· “κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς 20
“ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς
“νιοῖς τῆς ἀπειθείας.” ἥλθε δὲ ὁ Κύριος ἵνα τὸν
μὲν διάβολον καταβάλῃ, τὸν δὲ ἀέρα καθαρίσῃ, καὶ
όδοποιήσῃ ἡμῖν τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον, ὡς εἶπεν ὁ
ἀπόστολος, “διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς 25
“σαρκὸς αὐτοῦ.” τοῦτο δὲ ἔδει γενέσθαι διὰ τοῦ
θανάτου· ποίῳ δὲ ἀλλῷ θανάτῳ ἐγεγόνει ταῦτα,
ἢ τῷ ἐν ἀέρι γενομένῳ, φημὶ δὴ τῷ σταυρῷ; μόνος
γὰρ ἐν τῷ ἀέρι τις ἀποθησκει, ὁ σταυρῷ τελειού-
μενος. διὸ καὶ εἰκότως τοῦτον ὑπέμεινεν ὁ Κύριος. 30

¹ ἐκτεταμέναις.

² om. ὁ.

6. Οὗτω γὰρ ὑψώθείς, τὸν μὲν ἀέρα ἐκαθάριζεν ἀπό
τε τῆς διαβολικῆς καὶ πάσης τῶν διαμόνων ἐπι-
βουλῆς λέγων “Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀσ-
“τραπὴν πεσόντα” τὴν δὲ εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον ὁδο-
5 ποιῶν ἐνεκαίνιζε λέγων πάλιν “Ἄρατε πῦλας
“οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ ἐπάρθητε πῦλαι αἰώνιοι.”
οὐ γὰρ αὐτὸς ὁ Λόγος ἦν ὁ χρῆζων ἀνοίξεως
τῶν πυλῶν, πάντων Κύριος ὅν οὐδὲ κεκλεισμένον ἦν
τι τῶν ποιημάτων τῷ ποιητῇ ἀλλ’ ἥμεις ἥμειν οἱ
10 χρῆζοντες, οὓς ἀνέφερεν αὐτὸς διὰ τοῦ ἰδίου σώματος
αὐτοῦ. ‘Ως γὰρ ὑπὲρ πάντων αὐτὸν¹ προσήνεγκε τῷ
θανάτῳ οὕτως δὶ’ αὐτοῦ πάλιν ὁδοποίησε τὴν εἰς
οὐρανοὺς ἄνοδον.

XXVI. Πρέπων οὖν ἄρα καὶ ἀρμόζων ὁ ἐν τῷ
15 σταυρῷ γέγονε θάνατος ὑπὲρ ἥμῶν καὶ ἡ αἰτία τούτου
εὐλογος ἐφάνη κατὰ πάντα, καὶ δικαίους ἔχει
τοὺς λογισμούς, ὅτι μὴ ἄλλως, ἀλλὰ διὰ τοῦ σταυροῦ
ἔδει γενέσθαι τὴν σωτηρίαν πάντων. καὶ γὰρ οὐδὲ
οὕτως ἀφανῆ ἑαυτὸν οὐδὲ ἐν τῷ σταυρῷ ἀφῆκεν
20 ἀλλὰ κατὰ περιττὸν τὴν μὲν κτίσιν ἐποίει² μαρτυρεῖν
τὴν τοῦ ἑαυτῆς δημιουργοῦ παρουσίαν, τὸν δὲ ἑαυ-
τοῦ ναὸν τὸ σῶμα οὐκ ἐπὶ πολὺ μένειν ἀνασχόμενος,
ἀλλὰ μόνον δείξας νεκρὸν τῇ τοῦ θανάτου πρὸς αὐτὸν
συμπλοκῇ, τριταῖον εὐθέως ἀνέστησε, τρόπαια καὶ
25 νίκας κατὰ τοῦ θανάτου φέρων τὴν ἐν τῷ σώματι
γενομένην ἀφθαρσίαν καὶ ἀπάθειαν. 2. Ἡδύνατο
μὲν γὰρ καὶ παρ’ αὐτὰ³ τοῦ θανάτου τὸ σῶμα διεγεί-
ραι καὶ πάλιν δεῖξαι ζῶν ἀλλὰ καὶ τοῦτο καλῶς
προϊδὼν ὁ Σωτὴρ οὐ πεποίηκεν. εἶπε γὰρ ἄν τις
30 μηδόλως αὐτὸν τεθνηκέναι, ἡ μηδὲ τέλεον αὐτοῦ τὸν

¹ αὐτῷ (sic).² ἐποίοι (sic).³ παραντὰ (sic).

θάνατον ἐψαυκέναι, εἰ παρ' αὐτὰ¹ τὴν ἀνάστασιν ἦν ἐπιδείξας. 3. Τάχα δὲ καὶ ἐν ἵσῳ τοῦ διαστήματος ὅντος τοῦ τε θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως, ἄδηλον ἐγίνετο τὸ περὶ τῆς ἀφθαρσίας κλέος. ὅθεν, ἵνα δειχθῇ νεκρὸν τὸ σῶμα, καὶ μίαν ὑπέμεινε μέσην ὁ 5 Λόγος, καὶ τριταῖον τοῦτο πᾶσιν ἔδειξεν ἀφθαρτον.

4. Ἐνεκα μὲν οὖν τοῦ δειχθῆναι τὸν θάνατον ἐν τῷ σώματι, τριταῖον ἀνέστησε τοῦτο. 5. Ἰνα δὲ μὴ ἐπὶ πολὺ διαμεῖναν καὶ φθαρὲν τέλεον ὕστερον ἀναστήσας ἀπιστηθῇ ὡς οὐκ αὐτὸς ἀλλ' ἔτερον σῶμα φέρων. 10 ἔμελλε γὰρ ἂν τις καὶ διὰ τὸν χρόνον ἀπιστεῖν τῷ φαινομένῳ, καὶ ἐπιλανθάνεσθαι τῶν γενομένων διὰ τοῦτο οὐ πλείω τῶν τριῶν ἡμερῶν ἡνέσχετο, οὐδὲ ἐπὶ πολὺ τοὺς ἀκούσαντας αὐτοῦ περὶ τῆς ἀναστάσεως παρείλκυσεν. 6. ἀλλ' ἔτι τῶν ἀκοῶν αὐτῶν ἔναυλον 15 ἔχόντων τὸν λόγον, καὶ ἔτι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἔκδεχομένων, καὶ τῆς διανοίας αὐτῶν ἡρτημένης, καὶ ζώντων ἐπὶ γῆς ἔτι καὶ ἐπὶ τόπων ὅντων τῶν θανατωσάντων, καὶ μαρτύρων² τοῦ θανάτου τοῦ Κυριακοῦ σώματος, αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐν 20 τριταίῳ διαστήματι τὸ γενόμενον νεκρὸν σῶμα ἔδειξεν ἀθάνατον καὶ ἀφθαρτον καὶ ἀνεδείχθη πᾶσιν, ὅτι οὐκ ἀσθενείᾳ φύσεως τοῦ ἐνοικούντος Λόγου τέθνηκεν τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ τὸν θάνατον ἔξαφαντισθῆναι ἐν αὐτῷ τῇ δυνάμει τοῦ Σωτῆρος. 25

XXVII. Τοῦ μὲν γὰρ καταλελύσθαι τὸν θάνατον, καὶ νίκην κατ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὸν σταυρόν, καὶ μηκέτι λοιπὸν ἴσχύειν, ἀλλ' εἶναι νεκρὸν αὐτὸν ἀληθῶς, γνώρισμα οὐκ ὀλίγον καὶ πίστις ἐναργῆς, τὸ παρὰ πάντων τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν αὐτὸν κατα- 30

¹ παραντὰ (sic).

² μαρτυρούντων περὶ codd. nonnulli.

φρονεῖσθαι, καὶ πάντας ἐπιβαίνειν κατ' αὐτοῦ, καὶ μηκέτι φοβεῖσθαι τοῦτον, ἀλλὰ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ καὶ τῇ εἰς Χριστὸν πίστει καταπατεῖν αὐτὸν ὡς νεκρόν. 2. Πάλαι μὲν γάρ πρὶν τὴν θείαν ἐπιδη-
 5 μίαν γενέσθαι τοῦ Σωτῆρος, φοβερὸς ἦν καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀγίοις ὁ θάνατος,¹ καὶ πάντες τοὺς ἀποθνήσκοντας ὡς φθειρομένους ἐθρίνουν. ἄρτι δὲ τοῦ Σωτῆρος ἀναστήσαντος τὸ σῶμα, οὐκέτι μὲν ὁ θάνατός ἐστι φοβερός, πάντες δὲ οἱ τῷ Χριστῷ πιστεύοντες ὡς
 10 οὐδὲν αὐτὸν ὅντα πατοῦσι, καὶ μᾶλλον ἀποθνήσκειν αἴρουνται ἢ ἀρνήσασθαι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. ἵσαστι γάρ ὅντως, ὅτι ἀποθνήσκοντες οὐκ ἀπόλλυνται, ἀλλὰ καὶ ζῶσι, καὶ ἄφθαρτοι διὰ τῆς ἀναστάσεως γίνονται. 3. Ἐκεῖνος δὲ ὁ πάλαι τῷ θανάτῳ πονη-
 15 ρως ἐναλλόμενος διάβολος, λυθεισῶν αὐτοῦ τῶν ὡδίνων, ἔμεινε μόνος ἀληθῶς νεκρός. καὶ τούτου τεκμήριον, ὅτι πρὶν πιστεύσωσιν οἱ ἀνθρώποι τῷ Χριστῷ, φοβερὸν τὸν θάνατον ὄρωσι καὶ δειλιῶσιν αὐτόν· ἐπειδὰν δὲ εἰς τὴν ἐκείνου πίστιν καὶ διδασ-
 20 καλίαν μετελθῶσι, τοσοῦτον καταφρονοῦσι τοῦ θανάτου, ὡς καὶ προθύμως ἐπ' αὐτὸν ὄρμᾶν καὶ μάρτυρας γίνεσθαι τῆς κατ' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Σωτῆρος γενομένης² ἀναστάσεως. καὶ γάρ ἔτι ιήπιοι ὅντες τὴν ἥλικιαν σπεύδουσιν ἀποθνήσκειν, καὶ μελετῶσι
 25 κατ' αὐτοῦ ταῖς ἀσκήσεσιν οὐ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. οὕτως ὑσθενῆς γέγονεν, ὡς καὶ γυναῖκας τὰς ἀπατηθείσας τὸ πρὶν παρ' αὐτοῦ, νῦν παιζεῖν αὐτὸν ὡς νεκρὸν καὶ παρειμένον. 4. Ὡς γάρ τυράννου καταπολεμηθέντος ὑπὸ γνησίου βασιλέως καὶ

¹ om. φοβερὸς . . . ὁ θάνατος cum R : habent caeteri.² γεγενημένης.

δεθέντος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, πάντες λοιπὸν οἱ διαβαίνοντες καταπαῖζουσιν αὐτοῦ, τύπτοντες καὶ διασύροντες, οὐκ ἔτι φοβούμενοι τὴν μανίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγριότητα, διὰ τὸν νικήσαντα Βασιλέα· οὕτω καὶ τοῦ θανάτου ικηθέντος καὶ στηλιτευθέντος ὑπὸ 5 τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ δεδεμένου τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, πάντες οἱ ἐν Χριστῷ διαβαίνοντες αὐτὸν καταπατοῦσι, καὶ μαρτυροῦντες τῷ Χριστῷ χλευᾶζουσι τὸν θάνατον, ἐπικέρτομοῦντες αὖτῷ καὶ τὰ ἄνωθεν κατ’ αὐτοῦ γεγραμμένα λέγοντες, “Ποῦ 10 σου, θάνατε, τὸ νίκος; ποῦ σου, ἄδη, τὸ κέντρον;”

XXVIII. "Αρ' οὖν τοῦτο μικρὸς ἔλεγχός ἐστι τῆς τοῦ θανάτου ἀσθενείας; ἡ μικρά ἐστιν ἀπόδειξις τῆς κατ' αὐτοῦ γενομένης νίκης παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ὅταν οἱ ἐν Χριστῷ παιδεῖς καὶ νέαι κόραι παρορῶσι τὸν 15 ἐνταῦθα βίον καὶ ἀποθανεῖν μελετῶσιν; 2. "Εστι μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ὁ ἄνθρωπος δειλιῶν τὸν θάνατον καὶ τὴν τοῦ σώματος διάλυσιν τὸ δὲ παραδοξότατον τοῦτο ἐστιν, ὅτι τὴν τοῦ σταυροῦ πίστιν ἐνδυσά-
μενος καταφρονεῖ καὶ τῶν κατὰ φύσιν, καὶ τὸν θάνα- 20 τον οὐ δειλιὰ διὰ τὸν Χριστόν. 3. Καὶ ὥσπερ τοῦ πυρὸς ἔχοντος κατὰ φύσιν τὸ καίειν, εἰ λέγοι τις εἶναι τι τὸ μὴ δειλιῶν αὐτοῦ τὴν καῦσιν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀσθενὲς αὐτὸς δεικνύον, οἷον δὴ λέγεται τὸ παρὰ Ἰηδοῖς ἀμίαντον εἶτα ὁ τῷ λεγομένῳ μὴ 25 πιστεύων εἰ πεῖραν θελήσειε λαβεῖν τοῦ λεγομένου, πάντως τὸ ἄκαυστον ἐνδυσάμενος καὶ προσβαλὼν πυρὶ, πιστοῦται λοιπὸν τὴν κατὰ τοῦ πυρὸς ἀσθέ-
νειαν. 4. ἡ ως εἴ τις τὸν τύραννον δεδεμένον ἴδειν θελήσειε, πάντως εἰς τὴν τῶν νικησάντων χώραν 30 καὶ ἀρχὴν παρελθών, ὁρᾷ τὸν ἄλλοις φοβερὸν ἀσθενῆ

42 *The truth of this should be tested by experience.*

γενόμενον· οὕτως εἴ τις ἐστὶν ἀπιστος, καὶ ἀκμὴν¹
 μετὰ τοσαῦτα, καὶ μετὰ τοὺς τοσούτους ἐν Χριστῷ
 γενομένους μάρτυρας, μετὰ τὴν καθ' ήμέραν γινομέ-
 νην κατὰ τοῦ θανάτου χλεύην παρὰ τῶν ἐν Χριστῷ
 5 διαπρεπόντων ὅμως εἰ ἔτι τὴν διάνοιαν ἀμφίβολον
 ἔχει περὶ τοῦ κατηργῆσθαι τὸν θάνατον καὶ τέλος
 ἐσχηκέναι, καλῶς μὲν ποιεῖ θαυμάζων περὶ τοῦ τηλι-
 κούτου· πλὴν μὴ σκληρὸς εἰς ἀπιστίαν, μηδὲ ἀναιδῆς
 πρὸς τὰ οὕτως ἐναργῆ γινέσθω. 5. Ἐλλ' ὥσπερ ὁ
 10 τὸ ἀμίαντον λαβὼν γινώσκει τὸ ἄψαυστον τοῦ πυρὸς
 πρὸς αὐτό, καὶ ὁ τὸν τύραννον δεδεμένον θέλων ὄρāν,
 εἰς τὴν τοῦ νικήσαντος ἀρχὴν παρέρχεται² οὕτως καὶ
 ὁ ἀπιστῶν περὶ τῆς τοῦ θανάτου νίκης λαμβανέτω
 τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὴν τούτου διδασκα-
 15 λίαν παρερχέσθω· καὶ ὅψεται τοῦ θανάτου τὴν ἀσθέ-
 νειαν, καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ νίκην. πολλοὶ γὰρ πρότε-
 ρον ἀπιστοῦντες καὶ χλευάζοντες, ὕστερον πιστεύ-
 σαντες, οὕτως κατεφρόνησαν τοῦ θανάτου, ὡς καὶ
 μάρτυρας αὐτοὺς γενέσθαι τοῦ Χριστοῦ.
 20 XXIX. Εἰ δὲ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, καὶ τῇ
 πίστει τῇ εἰς Χριστὸν καταπατεῖται ὁ θάνατος, δῆλον
 ἂν εἴη παρὰ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, μὴ ἄλλον εἶναι,
 ἀλλ' ἡ αὐτὸν τὸν Χριστόν, τὸν κατὰ τοῦ θανάτου
 τρόπαν καὶ νίκας ἐπιδειξάμενον, κάκεῖνον ἐξασθε-
 25 νῆσαι ποιήσαντα. 2. Καὶ εἰ πρότερον μὲν ἵσχυεν
 ὁ θάνατος, καὶ διὰ τοῦτο φοβερὸς ἦν, ἅρτι δὲ
 μετὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸν τοῦ σώμα-
 τος αὐτοῦ θάνατον καὶ ἀνάστασιν καταφρονεῖται,
 φανερὸν ἂν εἴη παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ τὸν σταυρὸν
 30 ἀναβάντος Χριστοῦ κατηργῆσθαι καὶ νενικῆσθαι τὸν

¹ om. καὶ ἀκμὴν (cum R.).

² spatium circa 2 litt.

θάνατον. 3. Ὡς γὰρ εὖν μετὰ νύκτα γένηται ἥλιος,
καὶ πᾶς ὁ περίγειος τόπος καταλάμπηται ὑπ' αὐτοῦ,
πάντως οὐκ ἔστιν ἀμφίβολον, ὅτι ὁ τὸ φῶς ἐφα-
πλώσας ἥλιος πανταχοῦ, αὐτός ἔστιν ὁ καὶ τὸ σκό-
τος ἀπελάσας, καὶ τὰ πάντα φωτίσας· οὕτως τοῦ 5
θανάτου καταφρονηθέντος καὶ καταπατηθέντος ἀφ'
οὗ γέγονεν ἡ τοῦ Σωτῆρος ἐν σώματι σωτήριος ἐπι-
φάνεια καὶ τὸ τελος τοῦ σταυροῦ, πρόδηλον ἂν εἴη,
ὅτι αὐτός ἔστιν ὁ Σωτὴρ ὁ καὶ ἐν σώματι φανείς, ὁ
τὸν θάνατον καταργήσας, καὶ κατ' αὐτοῦ τρόπαια 10
καθ' ἡμέραν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐπιδεικνύμενος.
4. Ὁταν γὰρ ἵδη τις ἀνθρώπους ἀσθενεῖς ὄντας τῇ
φύσει, προπηδῶντας εἰς τὸν θάνατον, καὶ μὴ καταπ-
τίσσοντας αὐτοῦ τὴν φθοράν, μηδὲ τὰς ἐν ἄδου
καθόδους δειλιῶντας, ἀλλὰ προθύμως ψυχὴ προκα- 15
λουμένους αὐτόν, καὶ μὴ πτήσσοντας βασάνους, ἀλλὰ
μᾶλλον τῆς ἐνταῦθα ζωῆς προκρίνοντας διὰ τὸν
Χριστὸν τὴν εἰς τὸν θάνατον ὄρμήν ἡ καὶ ἐὺν
θεωρός τις γένηται ἀνδρῶν καὶ θηλειῶν καὶ παιδῶν
νέων ὄρμώντων καὶ ἐπιπηδώντων εἰς τὸν θάνατον 20
διὰ τὴν εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν, τίς οὕτως ἔστιν
εὐήθης ἡ τίς οὕτως ἔστιν ἄπιστος, τίς δὲ οὕτως τὴν
διάνοιαν πεπήρωται, ὡς μὴ νοεῖν καὶ λογιζεσθαι, ὅτι
ὁ Χριστός, εἰς ὃν μαρτυροῦσιν οἱ ἀνθρώποι, αὐτὸς
τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην ἔκάστῳ παρέχει καὶ 25
δίδωσιν, ἔξασθενεῖν αὐτὸν ποιῶν ἐν ἔκάστῳ τῶν
αὐτοῦ τὴν πίστιν ἔχόντων, καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυ-
ροῦ φορούντων. 5. Καὶ γὰρ ὁ τὸν ὄφιν βλέπων
καταπατούμενον, εἰδὼς αὐτοῦ μάλιστα τὴν προτέ-
ραν ἀγριότητα, οὐκ ἀμφιβάλλει¹ λοιπὸν ὅτι νεκρός 30

¹ ἀμφιβάλλει.

44   *Further similitudes to the same effect.*

έστι καὶ τέλεον ἔξησθένησεν, ἐκτὸς εἰ μὴ τὴν διάνοιαν ἀπεστράφη, καὶ οὐδὲ τὰς τοῦ σώματος αἰσθήσεις ὑγιαινούσας ἔχει.¹ τίς γὰρ καὶ λέοντα παιζόμενον ὑπὸ παιδίων ὄρπην, ἀγνοεῖ τοῦτον ἡ νεκρὸν γενόμενον
 5 ἡ πᾶσαν ἀπολέσαντα τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν; 6. "Ωσπερ οὖν ταῦτα ἀληθῆ εἶναι τοῖς ὄφθαλμοῖς ἔξεστιν ὄρπην,
 οὕτως παιζομένου καὶ καταφρονουμένου τοῦ θανάτου
 ὑπὸ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, μηκέτι μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω,² μηδὲ γινέσθω τις ἀπιστος, ὅτι ὑπὸ¹⁰
 Χριστοῦ κατήργηται ὁ θάνατος, καὶ ἡ τούτου φθορὰ
 διαλέλυται καὶ πέπαυται.

XXX. Τοῦ μὲν οὖν κατηργῆσθαι τὸν θάνατον, καὶ τρόπαιον εἶναι κατ' αὐτοῦ τὸν Κυριακὸν σταυρόν, οὐ μικρὸς ἔλεγχος τὰ προειρημένα. τῆς δὲ γενομένης
 15 λοιπὸν ἀθανάτου ἀναστάσεως τοῦ σώματος παρὰ τοῦ κοινοῦ πάντων Σωτῆρος καὶ Ζωῆς ὄντως Χριστοῦ,
 ἐναργεστέρα τῶν λόγων ἡ διὰ τῶν φαινομένων ἀπόδειξίς ἔστι τοῖς τὸν ὄφθαλμὸν τῆς διανοίας ἔχουσιν
 ὑγιαίνοντα. 2. Εἰ γὰρ κατήργηται ὁ θάνατος, ὡς ὁ
 20 λόγος ἔδειξε, καὶ διὰ τὸν Κύριον πάντες αὐτὸν καταπατοῦσι, πολλῷ πλέον αὐτὸς αὐτὸν πρῶτος κατεπάτησε τῷ ἴδιῳ σώματι καὶ κατήργησεν αὐτόν. τοῦ δὲ θανάτου νεκρωθέντος ὑπ' αὐτοῦ, τί ἔδει γενέσθαι ἡ τὸ σῶμα ἀναστῆναι, καὶ τοῦτο δειχθῆναι κατ' αὐτοῦ
 25 τρόπαιον; "Η πῶς γὰρ ἀν ἐφάνη καταργηθεὶς ὁ θάνατος, εἰ μὴ τὸ σῶμα τὸ Κυριακὸν ἦν ἀναστάν; εἰ δέ τῷ μὴ αὐτάρκης ἡ ἀπόδειξις αὕτη περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, κανένας ἐκ τῶν ἐν ὅψει γενομένων πιστούσθω τὸ λεγόμενον. 3. Εἰ γὰρ δὴ νεκρός τις γενόμενος
 30 οὐδὲν ἐνεργεῖν δύναται, ἀλλὰ μέχρι τοῦ μνήματός

¹ ἔχοι.

² ἀμφιβαλέτω.

ἐστιν αὐτῷ ἡ χάρις, καὶ πέπαυται λοιπόν μόνων δὲ τῶν ζώντων εἰσὶν αἱ πράξεις καὶ αἱ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐνέργειαι· ὅράτω δὴ ὁ βουλόμενος καὶ γενέσθω δικαστὴς ἐκ τῶν ὄρωμένων τὴν ἀλήθειαν ὁμολογῶν.
4. Τοσαῦτα γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἐνεργοῦντος ἐν ἀνθρώποις, καὶ καθ' ἡμέραν πανταχόθεν ἀπό τε τῶν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον οἰκούντων τοσοῦτον πλῆθος ἀοράτως πείθοντος εἰς τὴν ἑαυτοῦ πίστιν παρελθεῖν, καὶ πάντας ὑπακούειν τῇ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ· ἀρ' ἔτι τις διάνοιαν ἀμφίβολον ἔξει εἰ γέγονεν ἀνάστασις ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ζῆ ὁ Χριστός, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἐστιν ἡ Ζωή; 5. Ἄρα δὲ νεκροῦ ἐστι τὰς μὲν διανοίας τῶν ἀνθρώπων κατανύπτειν, ὥστε τοὺς πατρικοὺς ἀρνεῖσθαι νόμους, τὴν δὲ Χριστοῦ διδασκαλίαν προσκυνεῖν; ἡ πῶς, εἴπερ οὐκ ἐστιν ἐνεργῶν, νεκροῦ γὰρ ἵδιον ἐστι τοῦτο, αὐτὸς τοὺς ἐνεργοῦντας καὶ ζῶντας τῆς ἐνεργείας παύει, ὥστε τὸν μὲν μοιχὸν μηκέτι μοιχεύειν, τὸν δὲ ἀνδροφόνον μηκέτι φονεύειν, τὸν δὲ ἀδικοῦντα μηκέτι πλεονεκτεῖν, καὶ τὸν ἀσεβῆ λοιπὸν εὔσεβεῖν; πῶς δὲ εἰ μὴ ἀνέστη, ἀλλὰ νεκρός ἐστι, τοὺς λεγομένους ὑπὸ τῶν ἀπίστων ζῆν ψευδοθέους καὶ θρησκευομένους δαίμονας αὐτὸς ἀπελαύνει, καὶ διώκει, καὶ καταβάλλει; 6. Ἔνθα γὰρ ὀνομάζεται Χριστὸς καὶ ἡ τούτου πίστις, ἐκεῖθεν πᾶσα μὲν εἰδωλολατρία καθαιρεῖται, πᾶσα δὲ δαιμόνων ἀπάτη ἐλέγχεται, πᾶς δὲ δαίμων οὐδὲ τὸ ὄνομα ὑποφέρει· ἀλλὰ καὶ μόνον ἀκούσας φυγὰς οἴχεται. τοῦτο δὲ οὐ νεκροῦ τὸ ἔργον, ἀλλὰ ζῶντος καὶ μάλιστα Θεοῦ.
7. Ἄλλως τε καὶ γελοῖον ἀν εἶη, τοὺς μὲν διωκομένους ὑπ' αὐτοῦ δαίμονας, καὶ τὰ καταργούμενα εἰδῶλα λέγειν ζῶντας εἶναι, τὸν δὲ ἀπελαύνοντα καὶ τῇ

έαυτοῦ δυνάμει μηδὲ φανῆναι ποιοῦντα¹ τούτους,²
ἀλλὰ καὶ ὁμολογούμενον ὑπὸ πάντων εἶναι Θεοῦ
Υἱόν, τοῦτον λέγειν εἶναι νεκρόν.

XXXI. Μέγαν δὲ καὶ καθ' ἔαυτῶν τὸν ἔλεγχον
5 οἱ ἀπίστοῦντες τῇ ἀναστάσει προβάλλονται, εἰ τὸν
Χριστὸν τὸν λεγόμενον παρ' αὐτῶν νεκρὸν οἱ πάντες
δαίμονες καὶ οἱ προσκυνούμενοι παρ' αὐτῶν θεοὶ οὐ
διώκουσιν ἀλλὰ μᾶλλον ὁ Χριστὸς τοὺς πάντας
ἔλεγχει νεκρούς. 2. Εἰ γὰρ ἀληθὲς τὸν νεκρὸν μηδὲν
10 ἐνεργεῖν, ἐργάζεται δὲ τοσαῦτα καθ' ἡμέραν ὁ Σωτήρ,
ἔλκων εἰς εὐσέβειαν, πειθῶν εἰς ἀρετὴν, διδάσκων
περὶ ἀθανασίας, εἰς πόθον τῶν οὐρανῶν ἀνάγων,
ἀποκαλύπτων τὴν περὶ Πατρὸς γνῶσιν, τὴν κατὰ
τοῦ θανάτου δύναμιν ἐμπνέων, ἐκάστῳ δεικνύων ἔαν-
15 τόν, καὶ τὴν εἰδώλων ἀθεότητα καθαιρῶν τούτων δὲ
οὐδὲν δύνανται οἱ παρὰ τοῖς ἀπίστοις θεοὶ καὶ δαί-
μονες· ἀλλὰ μᾶλλον τῇ Χριστοῦ παρουσίᾳ νεκροὶ³
γίνονται, ἀργὴν³ ἔχοντες καὶ κενὴν τὴν φαντασίαν τῷ
δὲ σημείῳ τοῦ σταυροῦ πᾶσα μὲν μαγεία παύεται,
20 πᾶσα δὲ φαρμακεία καταργεῖται, καὶ πάντα μὲν τὰ
εἰδώλα ἐρημοῦται καὶ καταλιμπάνεται, πᾶσα δὲ
ἄλογος ἥδονὴ παύεται, καὶ πίστις⁴ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρα-
νὸν ἀναβλέπει· τίνα ἂν τις εἴποι νεκρόν; τὸν τοσ-
αῦτα ἐργαζόμενον Χριστόν; ἀλλ' οὐκ ἴδιον νεκροῦ
25 τὸ ἐργάζεσθαι· ἡ τὸν μηδὲ δλως ἐνεργοῦντα, ἀλλ' ὡς
ἄψυχον κείμενον, δπερ ἴδιον τῶν δαιμόνων καὶ
εἰδώλων ὡς νεκρῶν ὑπάρχει. 3. 'Ο μὲν γὰρ τοῦ
Θεοῦ Υἱὸς "ζῶν καὶ ἐνεργὴς" ὃν καθ' ἡμέραν ἐργά-
ζεται, καὶ ἐνεργεῖ τὴν πάντων σωτηρίαν. ὁ δὲ θάνατος

¹ ποιοῦντας*. ² τ (prius) supra lineam : fuit rasura. ³ ἀρχὴν*.

⁴ πίστις cum R: sed mallem πᾶς τις cum caeteris fere omnibus.

ελέγχεται καθ' ήμέραν αὐτὸς ἔξασθενήσας, καὶ τὰ εἴδωλα καὶ οἱ δαίμονες μᾶλλον νεκροὶ τυγχάνοντες, ώς ἐκ τούτου μηδένα διστάζειν ἔτι περὶ τῆς τοῦ σώματος ἀναστάσεως αὐτοῦ. 4. Ἐοικε δὲ ὁ περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἀπιστῶν ἀγνοεῖν 5 δύναμιν Θεοῦ Λόγου καὶ Σοφίας. εἰ γὰρ ὅλως ἔλαβεν ἑαυτῷ σῶμα, καὶ τοῦτο ἴδιοποιήσατο κατὰ τὴν εὐλογὸν ἀκολουθίαν, ώς ὁ λόγος ἔδειξε τί ἔδει τὸν Κύριον ποιεῖν περὶ τούτου; ἢ ποῖον ἔδει τέλος γενέσθαι τοῦ σώματος, ἄπαξ ἐπιβάντος αὐτῷ τοῦ 10 Λόγου; μὴ ἀποθανεῖν μὲν γὰρ οὐκ ἡδύνατο, ἀτε δὴ θινητὸν ὅν, καὶ ὑπὲρ πάντων προσφερόμενον εἰς τὸν θάνατον· οὐ χάριν καὶ ὁ Σωτὴρ αὐτὸς κατεσκεύασεν ἑαυτῷ. μεῖναι δὲ νεκρὸν οὐχ οἶδόν τε ἦν, διὰ τὸ Ζωὴς αὐτὸς ναὸν γεγενῆσθαι. ὅθεν ἀπέθανε μὲν ὡς θινητόν· 15 ἀνέζησε δὲ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ζωήν, καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐστὶ γνώρισμα τὰ ἔργα.

XXXII. Εἰ δὲ τι μὴ ὄραται, ἀπιστεῖται καὶ ἐγηγέρθαι, ὥρα καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἀρνεῖσθαι τοὺς ἀπιστοῦντας. Θεοῦ γὰρ ἴδιον μὴ ὄρασθαι μέν, ἐκ δὲ 20 τῶν ἔργων γινώσκεσθαι, καθάπερ καὶ ἐπάνω λέλεκται. 2. Εἰ μὲν οὖν τὰ ἔργα μή ἐστι, καλῶς τῷ μὴ φαινομένῳ ἀπιστοῦσιν, εἰ δὲ τὰ ἔργα βοῶ καὶ δείκνυσιν ἐναργῶς, διὰ τί ἐκόντες ἀρνοῦνται τὴν τῆς ἀναστάσεως οὔτως φανερῶς ζωήν; εἰ γὰρ καὶ τὴν διάνοιαν 25 ἐπηρώθησαν, ἀλλὰ καν ταῖς ἔξωθεν αἰσθήσεσιν ὄραν ἐστὶ τὴν ἀναντίρρητον τοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ θεότητα. 3. Ἐπεὶ καὶ τυφλὸς ἐὰν μὴ βλέπῃ τὸν ἥλιον, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπὸ αὐτοῦ γενομένης θέρμης ἀντιλαμβανόμενος, οἶδεν ὅτι ἥλιος ὑπὲρ γῆς ἐστίν. 30 οὕτως καὶ οἱ ἀντιλέγοντες εἰ καὶ μήπω πιστεύουσιν,

ἀκμὴν τυφλώττοντες περὶ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ κἄν
έτερων πιστεύοντων γινώσκοντες τὴν δύναμιν, μὴ
ἀρνείσθωσαν τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα, καὶ τὴν ὑπ’
αὐτοῦ γενομένην ἀνάστασιν. 4. Δῆλον γάρ ὅτι εἰ
5 νεκρός ἐστιν ὁ Χριστός, οὐκ ἀν τοὺς δαίμονας ἐδίωκε,
καὶ τὰ εἴδωλα ἐσκύλευε· νεκρῷ γάρ οὐκ ἀν ὑπήκου-
σαν οἱ δαίμονες. εἰ δὲ διώκονται φανερῶς τῇ τούτου
ὄνομασίᾳ, δῆλον ἀν εἴη μὴ εἶναι τοῦτον νεκρόν, μά-
λιστα ὅτι δαίμονες, καὶ τὰ μὴ βλεπόμενα τοῖς ἀνθρώ-
10 ποις ὄρῳντες, ἡδύναντο γινώσκειν εἰ νεκρός ἐστιν ὁ
Χριστός, καὶ μηδόλως ὑπακούειν αὐτῷ.¹ 5. Νῦν δὲ ὁ²
μὴ πιστεύοντις ἀσεβεῖς ὄρῳντιν οἱ δαίμονες, ὅτι Θεός
ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο φεύγοντι καὶ προσπίπτοντιν
αὐτῷ λέγοντες, ἂ καὶ ὅτε ἦν ἐν σώματι ἐφθέγξαντο,
15 “Οἴδαμέν σε τίς εἶ· σὺ εἶ ὁ ἄγιος τοῦ Θεοῦ,” καὶ
“Εα, τί σοι καὶ ἡμῖν, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; δέομαί σου, μὴ
“με βασανίσῃς.” 6. Δαιμόνων τοίνυν ὁμολογούντων
καὶ τῶν ἔργων ὁσημέραι μαρτυρούντων, φανερὸν ἀν
εἴη, καὶ μηδεὶς ἀναιδενέσθω πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὅτι
20 τε ἀνέστησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ὁ Σωτήρ, καὶ ὅτι Θεοῦ
Υἱός ἐστιν ἀληθινός, ἐξ αὐτοῦ οὖα δὴ ἐκ Πατρὸς ἴδιος
Λόγος καὶ Σοφία καὶ Δύναμις ὑπάρχων, δος χρόνοις
ὑστερον ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πάντων ἔλαβε σῶμα, καὶ
τὴν μὲν οἰκουμένην περὶ Πατρὸς ἐδίδαξε,³ τὸν δὲ
25 θάνατον κατήργησε, πᾶσι δὲ τὴν ἀφθαρσίαν ἔχαρι-
σατο διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῆς ἀναστάσεως, ἀπαρχὴν
ταύτης τὸ ἴδιον ἐγείρας σῶμα, καὶ τρόπαιον αὐτὸ⁴
κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς τούτου φθορᾶς ἐπιδειξά-
μενος τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ.

¹ αὐτοῦ (cum R).² ὁ (sic).³ post ἐδίδαξε, rasura 18 ad minus literarum.⁴ αὐτῷ (sic) cum R.

XXXIII. Τούτων δὲ οὗτως ἔχόντων, καὶ φανερᾶς
οὖσης τῆς ἀποδείξεως περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ
σώματος καὶ τῆς κατὰ τοῦ θανάτου γενομένης ὑπὸ⁵
τοῦ Σωτῆρος νίκης· φέρε, καὶ τὴν ἀπιστίαν τῶν
Ἰουδαίων καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων χλεύην διελέγξω
μεν. 2. Ἐπὶ τούτοις γὰρ ἵστως Ἰουδαῖοι μὲν ἀπισ-
τοῦσιν,¹⁰ Ἑλληνες δὲ γελῶσι, τὸ ἀπρεπὲς τοῦ σταυροῦ
καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου διασύρον-
τες· ἀλλὰ κατὰ ἀμφοτέρων ὁ λόγος οὐκ ὀκνήσει
χωρῆσαι, μάλιστα κατ’ αὐτῶν τὰς ἀποδείξεις ἐναρ-
γεῖς ἔχων. 3. Ἰουδαῖοι μὲν ἀπιστοῦντες ἔχουσιν ἀφ’
ῶν ἀναγινώσκουσι καὶ αὐτοὶ γραφῶν τὸν ἔλεγχον· ἄνω
καὶ κάτω, καὶ πάσης ἀπλῶς θεοπνεύστου βίβλου περὶ¹⁵
τούτων διδασκούσης,¹ ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα πρόδηλα.
προφῆται μὲν γὰρ ἄνωθεν περὶ τοῦ κατὰ τὴν Παρ-
θένον θαύματος καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς γενομένης γεννή-
σεως προεμήνυον, λέγοντες· “'Ιδοὺ ἡ Παρθένος ἐν
“γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ
“ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, ὃ ἐστι μεθερμηνεύμενον,
“μεθ’ ἡμῶν ὁ Θεός.”” 4. Μωσῆς δὲ ὁ τῷ ὅντι μέγας,²⁰
καὶ παρ’ αὐτοῖς πιστευόμενος ἀληθῆς, περὶ τῆς ἐναν-
θρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος ἀντὶ μεγάλου τὸ ρῆτὸν
δοκιμάσας καὶ ἀληθὲς ἐπιγνοὺς ἔθηκε λέγων· “'Ανα-
“τελεῖ ἀστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ,
“καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγοὺς Μωάβ.”” καὶ πάλιν²⁵
“ώς καλοί σου οἱ οἰκοι Ἰακώβ, αἱ σκηναί σου
“'Ισραὴλ, ωσεὶ νάπαι σκιάζουσαι, καὶ ωσεὶ παρά-
“δεισοι ἐπὶ ποταμῶν, καὶ ωσεὶ σκηναὶ ἂς ἔπηξεν ὁ
“Κύριος, ωσεὶ κέδροι παρ’ ὕδατα. ἐξελεύσεται ἄν-
“θρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει³⁰

¹ sic et R: βοώσης caeteri.

“ἐθνῶν πολλῶν.” καὶ πάλιν Ἡσαῖας· “Πρὸν ἡ
γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα, ἢ μητέρα, λή-
ψεται δύναμιν Δαμασκοῦ, καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας
“ἔναντι βασιλέως Ἀσσυρίων.” 5. “Οτι μὲν οὖν
5 ἄνθρωπος φανήσεται, διὰ τούτων προκαταγγέλλεται.¹
ὅτι δὲ Κύριος πάντων ἐστὶν ὁ ἐρχόμενος, πάλιν
προμηνύουσι λέγοντες· “’Ιδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ²
“νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σει-
“σθήσεται τὰ χειροποίητα Αἴγυπτου.” καὶ γάρ κά-
10 κεῖθεν αὐτὸν ὁ Πατὴρ ἀνακαλεῖ λέγων “Ἐξ Αἴγυπτου
“ἐκάλεσα τὸν νιόν μου.”

XXXIV. Οὐ σεσιώπηται δὲ οὐδὲ ὁ τούτου θάνα-
τος ἀλλὰ καὶ λίαν τηλαυγῶς ἐν ταῖς θείαις σημαίνε-
ται γραφαῖς. Καὶ γάρ καὶ τὴν αὐτίαν τοῦ θανάτου,
15 ὅτι μὴ δὶ’ ἑαυτόν, ἀλλ’ ὑπὲρ τῆς πάντων ἀθανασίας
καὶ σωτηρίας ὑπομένει, καὶ τὴν Ἰουδαίων ἐπιβουλήν,
καὶ τὰς εἰς αὐτὸν γινομένας παρ’ αὐτῶν ὕβρεις οὐκ
ἐφοβήθησαν εἰπεῖν, πρὸς τὸ μηδένα αὐτῶν τῶν γινο-
μένων ἀνήκοον εἶναι καὶ πλανηθῆναι. 2. Φασὶ³
20 τοίνυν· “”Ανθρωπος ἐν πληγῇ ὡν, καὶ εἰδὼς φέρειν
“μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.
“ἡτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. αὐτὸς² τὰς ἀμαρτίας
“ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται· καὶ ἡμεῖς
“ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ
25 “ἐν κακώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀμαρ-
“τίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας
“ἡμῶν παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ’ αὐτόν, τῷ μώλωπι
“αὐτοῦ ἡμεῖς ἴαθημεν.” Θαύμαζε τὴν τοῦ Λόγου
30 φιλανθρωπίαν, ὅτι δὶ’ ἡμᾶς ἀτιμάζεται, ἵνα ἡμεῖς
ἔντιμοι γενώμεθα. “Πάντες” γάρ, φησιν, “ώς πρό-

¹ προκαταγγέλλεται.² οὗτος nonnulli.

“βατα ἐπλανῆθημεν ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλα-
 “νήθη· καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἀμαρτίαις
 “ἡμῶν καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ
 “στόμα. ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς
 “ἄμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος¹ αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως 5
 “οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· ἐν τῇ ταπεινώσει
 “αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη.” 3. Εἰτα, ἵνα μὴ τις
 αὐτὸν κοινὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ πάθους ὑπολάβῃ,²
 προλαμβάνει τὰς ὑπονοίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν
 ὑπὲρ αὐτοῦ³ δύναμιν, καὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς ἀνόμοιον τῆς 10
 φύσεως διηγεῖται ἡ γραφὴ λέγουσα· “Τὴν δὲ γενεὰν
 “αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ
 “ζωὴ αὐτοῦ. ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ ἤχθη εἰς
 “θάνατον. καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς
 “αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.” 15
 “ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν
 “τῷ στόματι αὐτοῦ. Καὶ Κύριος βούλεται καθαρίσαι
 “αὐτὸν ἀπὸ τῆς πληγῆς.”

XXXV. Ἀλλ’ ἵσως περὶ μὲν τῆς τοῦ θανάτου
 προφητείας ἀκούσας, ζητεῖς καὶ τὰ περὶ τοῦ σταυροῦ 20
 σημαινόμενα μαθεῖν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο σεσιώπη-
 ται· δεδήλωται δὲ καὶ λίαν τηλανγῶς ἀπὸ τῶν ἀγίων.
 2. Μωϋσῆς γὰρ πρῶτος μεγάλη τῇ φωνῇ προαπαγ-
 “γέλλει⁴ λέγων· “Οψεσθε τὴν ζωὴν ὑμῶν⁵ κρε-
 “μαμένην ἀπέναντι τῶν ὄφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ 25
 “πιστεύσητε.” 3. Καὶ οἱ μετ’ αὐτὸν δὲ προφῆται
 πάλιν περὶ τούτου μαρτυροῦσι λέγοντες· “Ἐγὼ δὲ
 “ώς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνων·

¹ κείραντος R (cum plerisque).

² ὑπολάβοι (cum R).

³ forsitan ὑπεραὐλὸν αὐτοῦ (uid. *Classical Review*, 1890, p. 182).

⁴ προαπαγγέλει.

⁵ ἡμῶν.

52 *Prophecies describing the Death of Christ.*

“ἐπ’ ἐμὲ ἐλογίσαντο πονηρὸν λέγοντες· δεῦτε,
“καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ
“ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων.” 4. Καὶ
πάλιν, “”Ωρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου· ἐξηρίθ-
5 “μησαν πάντα τὰ ὄστα μου, διεμερίσαντο τὰ ἴματιά
“μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἴματισμόν μου ἔβαλον
“κλῆρον.” 5. Θάνατος δὲ μετέωρος, καὶ ἐν ξύλῳ γινό-
μενος, οὐκ ἄλλος ἂν εἴη, εἰ μὴ ὁ σταυρός· καὶ ἐν
οὐδενὶ δὲ πάλιν θανάτῳ διορύσσονται χεῖρες καὶ
10 πόδες, εἰ μὴ ἐν μόνῳ τῷ σταυρῷ. 6. Ἐπειδὴ δὲ τῇ
τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίᾳ καὶ πάντα τὰ ἔθνη πανταχόθεν
ἐπιγινώσκειν τὸν Θεὸν ἡρξαντο, οὐδὲ τοῦτο ἀπαρασήμ-
αντον κατέλειψαν ἀλλ’ ἔστι καὶ περὶ τούτων
μνήμη ἐν τοῖς ἀγίοις γράμμασιν. “”Ἐσται” γάρ,
15 φησιν, “ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἀρχειν
“ἐθνῶν, ἐπ’ αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσι.” ταῦτα μὲν ὀλίγα
πρὸς ἀπόδειξιν τῶν γενομένων. 7. Πᾶσα δὲ γραφὴ
πεπλήρωται διελέγχουσα τὴν Ἰουδαίων ἀπιστίαν.
τίς γὰρ πώποτε τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἴστορη-
20 θέντων δικαίων, καὶ ἀγίων προφητῶν, καὶ πατριαρ-
χῶν, ἐκ παρθένου μόνης ἔσχε τὴν τοῦ σῶματος γένε-
σιν; ἢ τίς γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς αὐτάρκης γέγονε πρὸς
σύστασιν ἀνθρώπων; οὐκ Ἀβελ μὲν ἐξ Ἀδὰμ γέ-
γονεν, Ἐνὼχ δὲ ἐκ τοῦ Ἰάρεδ, Νῶε ἐκ Λαμέχ, καὶ
25 Ἀβραὰμ μὲν ἐκ Θάρρα, Ἰσαὰκ δὲ ἐξ Ἀβραάμ, καὶ
Ἰακὼβ ἐξ Ἰσαάκ; οὐχὶ Ἰούδας ἐξ Ἰακὼβ, καὶ
Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐξ Ἀμεράμ;¹ οὐ Σαμουὴλ τοῦ
Ἐλκανᾶ γέγονεν, οὐ Δαβὶδ τοῦ Ἰεσσαί, οὐ Σολομὼν
τοῦ Δαβὶδ, οὐκ Ἐζεκίας τοῦ Ἀχαζ, οὐκ Ἰωσίας τοῦ
30 Ἀμώσ, οὐχ Ἡσαΐας τοῦ Ἀμώσ, οὐχ Ἰερεμίας τοῦ

¹ ἀβραὰμ.

Χελκίου, οὐκ Ἰεζεκιὴλ τοῦ Βουζί; οὐχ ἔκαστος ἔσχε τὸν πατέρα τῆς γενέσεως ἀρχηγόν; τίς οὖν ὁ ἐκ παρθένου μόνης γεγονώς; ὅτι καὶ λίαν ἐμέλησε τῷ προφήτῃ περὶ τῆς τούτου σημασίας. 8. Τίνος δὲ τῆς γενέσεως προέδραμεν ἀστὴρ ἐν οὐρανοῖς, καὶ τὸν γεν- 5 νηθέντα ἐσήμανε τῇ οἰκουμένῃ; Μωϋσῆς μὲν γὰρ γεννώμενος, ἐκρύπτετο ὑπὸ τῶν γονέων. Δαβὶδ δὲ οὐδὲ τοῖς ἐκ γειτόνων ἡκουόσθη, ὅπουγε οὐδὲ ὁ μέγας Σαμουὴλ αὐτὸν ἐγίνωσκεν, ἀλλ' ἐπιυθάνετο, εἰ ἔτι ἄλλος ἐστὶν υἱὸς τῷ Ἰεσταί; Ἀβραὰμ δὲ λοιπὸν 10 γεγονὼς μέγας ἐγνώσθη τοῖς ἐγγύς. τῆς δὲ τοῦ Χριστοῦ γενέσεως μάρτυς οὐκ ἀνθρωπος, ἀλλ' ἀστὴρ φαινόμενος ἦν ἐν οὐρανῷ, ὅθεν καὶ κατέβαινεν.

XXXVI. Τίς δὲ πώποτε τῶν γενομένων βασιλέων πρὶν ἵσχυσαι καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα ἐβασίλευσε 15 καὶ τρόπαια κατὰ τῶν ἔχθρῶν εἴληφεν; Οὐ Δαβὶδ τριακονταετὴς ἐβασίλευσε, καὶ Σολομὼν νέος γεγονὼς ἐβασίλευσεν; Οὐκ Ἰωὰς ἐτῶν ἐπτὰ γενόμενος ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρῆλθε, καὶ ὁ ἔτι κατωτέρω Ἰωσίας περὶ ἔτη γεγονὼς ἐπτὰ τῆς ἀρχῆς ἀντελάβετο; ἀλλὰ 20 καὶ ὅμως οὗτοι ταύτην ἄγοντες τὴν ἡλικίαν, ἵσχυον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα. 2. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ σχεδὸν πρὶν γενέσεως βασιλεύων, καὶ σκυλεύων τοὺς ἔχθρούς; τίς δὲ τοιοῦτος γέγονε βασιλεὺς ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν τῷ Ἰούδᾳ, λεγέτωσαν οἱ Ἰουδαῖοι 25 διερευνήσαντες, ἐφ' ὃν τὰ ἔθνη πάντα τὴν ἐλπίδα τέθεινται καὶ εἰρήνην ἔσχε; καὶ οὐ μᾶλλον ἡνατιοῦντο¹ πανταχόθεν αὐτοῖς; 3. Ἔως γὰρ συνειστήκει Ἱερουσαλὴμ, πόλεμος ἦν ἀσπονδος αὐτοῖς, καὶ ἐμάχοντο πάντες πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, Ἀσσύριοι μὲν 30

¹ ἐναντιοῦντο (cum R).

θλίβοντες, Αἰγύπτιοι δὲ διώκοντες, Βαβυλώνιοι δὲ ἐπιβαίνοντες· καὶ τό γε θαυμαστόν, ὅτι καὶ Σύρους τοὺς ἐκ γειτόνων ἀντιπολεμοῦντας εἶχον αὐτοῖς. ἡ οὐχὶ Δαβὶδ τοὺς ἐν Μωὰβ ἐπολέμει, καὶ τοὺς Σύρους 5 ἔξεκοπτεν, Ἰωσίας τοὺς πλησίον ἐφυλάττετο, καὶ Ἐζεκίας ἐδειλίᾳ τὴν ἀλαζονείαν τοῦ Σεναχηρείμ, καὶ Μωϋσεῖ¹ ὁ Ἀμαλὴκ ἐστρατεύετο, καὶ οἱ Ἀμορραῖοι² ἤναντιοῦντο, Ἰησοῦν τῷ τοῦ Νανὴ οἱ τὴν Ἰεριχὼ κατοικοῦντες ἀντιπαρετάσσοντο; καὶ ὅλως ἀσπονδα 10 ἦν τοῖς ἔθνεσι πρὸς τὸν Ἰσραὴλ τὰ τῆς φιλίας; τίς οὖν ἐστὶν εἰς ὃν τὰ ἔθνη τὴν ἐλπίδα τίθεται, ἄξιον ἴδειν· εἶναι γὰρ δεῖ, ἐπεὶ καὶ τὸν προφήτην ἀδύνατον ψεύσασθαι. 4. Τίνος δὲ τῶν ἀγίων προφητῶν ἢ τῶν ἄνωθεν³ πατριαρχῶν ὁ θάνατος ἐν σταυρῷ γέγονεν 15 ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας; ἢ τίς ἐτραυματίσθη καὶ ἀνηρέθη ὑπὲρ τῆς πάντων ὑγείας; τίς δὲ τῶν δικαίων, ἢ τῶν Βασιλέων κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ τῇ τούτου καθόδῳ τὰ τῶν Αἰγυπτίων εἰδῶλα πέπαυται; 20 Ἀβραὰμ μὲν γὰρ κατῆλθε, καὶ πάλιν ἡ εἰδωλολατρία κατὰ πάντων. Μωϋσῆς ἐκεῖ γεγένηται, καὶ οὐδὲν ἥπτον ἦν ἐκεῖ ἡ τῶν πεπλανημένων θρησκεία.

XXXVII. Τίς δὲ τῶν ἐν τῷ γραφῇ μαρτυρουμένων διωρύχθη τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἡ ὅλως ἐπὶ ξύλου κεκρέμασται,³ καὶ σταυρῷ τετελείωται ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας; Ἀβραὰμ μὲν γὰρ ἐπὶ κλίνης ἐκλείπων ἀπέθανεν Ἰσαὰκ δὲ καὶ Ἰακὼβ καὶ αὐτοὶ ἐξάραντες τοὺς πόδας ἐπὶ κλίνης ἀπέθανον. Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τῷ ὅρει, Δαβὶδ ἐν τῷ οἴκῳ τετελεύτηκεν, οὐδὲμίαν ἐπιβουλὴν ὑπὸ τῶν λαῶν 30 παθών. εἰ δὲ καὶ ἐζητήθη ὑπὸ τοῦ Σαούλ, ἀλλὰ

¹ μωυσῆ.² ἀμο ραιοι.³ κεκρέμμαται.

ἀβλαβής ἐσώζετο. Ὡς ταῦτας ἐπρίσθη μέν, ἀλλ’ οὐκ ἐπὶ ξύλου κεκρέμασται¹. Ἱερεμίας ὑβρίσθη ἀλλ’ οὐ κατακριθεὶς ἀπέθανεν. Ἱεζεκιὴλ ἐπασχεν, ἀλλ’ οὐχ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τὰ ἐσόμενα κατὰ τοῦ λαοῦ σημαίνων. 2. Ἔπειτα οὗτοι καὶ πάσχοντες, ἀνθρω- 5 ποι ἥσαν, ὅποιοι καὶ πάντες κατὰ τὴν τῆς φύσεως ὅμοιότητα, ὁ δὲ σημαινόμενος ἐκ τῶν γραφῶν ὑπὲρ πάντων πάσχειν, οὐκ ἀπλῶς ἀνθρωπος, ἀλλὰ ζωὴ πάντων λέγεται, κανὸς ὅμοιος κατὰ τὴν φύσιν τοῖς ἀνθρώποις. “Οψεσθε” γάρ, φησι, “τὴν ζωὴν 10 ὑμῶν κρεμαμένην ἀπέναντι τῶν ὄφθαλμῶν ὑμῶν,” καὶ “Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται;” πάντων μὲν γάρ τῶν ἀγίων τὴν γενεάν τις δύναται μαθὼν ἄνωθεν διηγήσασθαι τίς καὶ πόθεν ἔκαστος γέγονε· τοῦ δὲ τυγχάνοντος ζωῆς ἀδιήγητον τὴν γενεὰν 15 οἱ θεῖοι σημαίνουσι λόγοι. 3. Τίς οὖν ἐστι, περὶ οὗ ταῦτα λέγουσιν αἱ θεῖαι γραφαί; ἢ τίς τηλι- κοῦτος, ὡς καὶ τοὺς προφήτας περὶ αὐτοῦ τοσαῦτα προκαταγγέλλειν; ἀλλὰ γάρ οὐδεὶς ἄλλος ἐν ταῖς γραφαῖς εὑρίσκεται, πλὴν τοῦ κοινοῦ πάντων Σωτῆρος 20 τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ Κυρίου ήμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἐκ παρθένου προελθὼν καὶ ἀνθρω- πος ἐπὶ γῆς φανείς, καὶ ἀδιήγητον ἔχων τὴν κατὰ σάρκα γενεάν. οὐ γάρ ἐστιν ὃς δύναται τὸν κατὰ σάρκα πατέρα τούτου λέγειν, οὐκ ὅντος τοῦ σώματος 25 αὐτοῦ ἐξ ἀνδρός, ἀλλ’ ἐκ παρθένου μόνης. 4. Ὁσπερ οὖν τοῦ Δαβίδ, καὶ Μωϋσέως, καὶ πάντων τῶν πα- τριαρχῶν τοὺς πατέρας τις γενεαλογεῖν δύναται· οὕτως οὐδεὶς δύναται τὴν κατὰ σάρκα γενεὰν τοῦ Σωτῆρος ἐξ ἀνδρὸς διηγήσασθαι. οὗτος ἐστιν ὁ 30

¹ κεκρέμαται.

καὶ τὸν ἀστέρα σημαίνειν τὴν τοῦ σώματος γένεσιν ποιήσας· ἔδει γὰρ ἀπὸ οὐρανοῦ κατερχόμενον τὸν Λόγον, ἐξ οὐρανοῦ καὶ τὴν σημασίαν ἔχειν· καὶ ἔδει τὸν τῆς κτίσεως βασιλέα προερχόμενον, ἐμφανῶς 5 ὑπὸ πάσης τῆς οἰκουμένης γινώσκεσθαι. 5. Ἀμέλει ἐν Ἰουδαίᾳ ἐγεννᾶτο, καὶ οἱ ἀπὸ Περσίδος ἥρχοντο προσκυνῆσαι αὐτῷ. οὗτος ἐστιν ὁ καὶ πρὶν τῆς σωματικῆς ἐπιφανείας λαβὼν τὴν κατὰ τῶν ἀντικειμένων δαιμόνων νίκην, καὶ κατὰ τῆς εἰδωλολα-
10 τρίας τρόπαια. πάντες γοῦν πανταχόθεν οἱ ἀπὸ τῶν ἔθνων, ἐξομιύμενοι τὴν πάτριον συνήθειαν καὶ τὴν εἰδώλων ἀθεότητα, πρὸς Χριστὸν λοιπὸν τὴν ἐλπίδα τίθενται, καὶ αὐτῷ καταγράφουσιν ἑαυτούς,
ώς καὶ τοῖς ὄφθαλμοῖς ἐξεστιν ἰδεῖν τὸ τοιοῦτον. 6.
15 Οὐδὲ γὰρ ἄλλοτε ἡ τῶν Αἰγυπτίων ἀθεότης πέπαυται, εἰ μὴ ὅτε ὁ Κύριος τοῦ παντός, ως ἐπὶ νεφέλης ἐποχούμενος, τῷ σώματι κατῆλθεν ἐκεῖ, καὶ τὴν τῶν εἰδώλων κατήργησε πλάνην, πάντας δὲ εἰς ἑαυτὸν καὶ δι' ἑαυτοῦ¹ πρὸς τὸν Πατέρα μετήνεγκεν. 7.
20 Οὗτος ἐστιν ὁ σταυρωθεὶς ἐπὶ μάρτυρι τῷ ἡλίῳ καὶ τῇ κτίσει καὶ τοῖς αὐτῷ τὸν θάνατον προσαγαγοῦσι· καὶ τῷ τούτου θανάτῳ ἡ σωτηρία πᾶσι γέγονε, καὶ ἡ κτίσις πᾶσα λελύτρωται. οὗτος ἐστιν ἡ πάντων ζωή,
καὶ ὁ ως πρόβατον ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας ἀντί-
25 ψυχον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα εἰς θάνατον παραδούς, καν
Ἰουδαῖοι μὴ πιστεύωσιν.

XXXVIII. Εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκη νομίζουσι ταῦτα, καν ἐξ ἑτέρων πειθέσθωσαν ἀφ' ὧν αὐτοὶ πάλιν ἔχουσι λογίων. περὶ τίνος γὰρ λέγουσιν οἱ προφῆται, “Ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, εὑρέθην

¹ αὐτοῦ.

“τοῖς ἐμὲ μὴ¹ ἐπερωτῶσιν εἰπα ἵδού εἰμι τῷ ἔθνει οἱ
 “οὐκ ἐκάλεσάν μου τὸ ὄνομα· ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς
 “μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα;” 2.
 Τίς οὖν ἔστιν ὁ ἐμφανῆς γενόμενος; εἴποι τις πρὸς
 ’Ιουδαίους· εἰ μὲν γάρ ὁ προφήτης ἔστι, λεγέτωσαν 5
 πότε ἐκρύπτετο, ἵνα καὶ ὑστερον φανῇ; ποῖος δὲ
 οὗτός ἔστιν ὁ προφήτης ὁ καὶ ἐμφανῆς ἐξ ἀφανῶν
 γενόμενος, καὶ τὰς χεῖρας ἐκπετάσας ἐπὶ σταυ-
 ροῦ; τῶν μὲν οὖν δικαίων οὐδείς, μόνος δὲ ὁ τοῦ
 Θεοῦ Λόγος, ὁ ἀσώματος ὃν τὴν φύσιν καὶ δι' ἡμᾶς 10
 σώματι φανεῖς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν παθών. 3. Ἡ εἰ
 μηδὲ τοῦτο αἴταρκες αὐτοῖς, καν ἐξ ἐτέρων δυσω-
 πείσθωσαν, οὕτως ἐναργῆ τὸν ἔλεγχον ὄρωντες· φησὶ
 γάρ ἡ γραφή· “’Ισχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι καὶ
 “γόνατα παραλελυμένα· παρακαλέσατε οἱ ὀλιγό- 15
 “πιστοὶ τῇ διανοίᾳ· ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε· ἵδοὺ ὁ
 “Θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσιν, αὐτὸς ἥξει καὶ
 “σώσει ἡμᾶς. τότε ἀνοιχθήσονται ὁφθαλμοὶ τυφλῶν,
 “καὶ ὅτα κωφῶν ἀκούσονται· τότε ἀλεῖται² ὡς ἔλαφος
 “ὁ χωλός, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογγιλάλων.” 20
 4. Τί τοινυν καὶ περὶ τούτου δύνανται λέγειν, ἡ πῶς
 ὅλως καὶ πρὸς τοῦτο τολμῶσιν ἀντιβλέπειν; ἡ μὲν
 γάρ προφητεία Θεὸν ἐπιδημεῖν σημαίνει, τὰ δὲ
 σημεῖα καὶ τὸν χρόνον τῆς παρουσίας γνωρίζει· τό
 τε γάρ τυφλοὺς ἀναβλέπειν, καὶ χωλοὺς περιπατεῖν, 25
 καὶ κωφοὺς ἀκούειν, καὶ τρανοῦσθαι μογγιλάλων τὴν
 γλῶσσαν, ἐπὶ τῇ γενομένῃ θείᾳ παρουσίᾳ λέγουσι.
 πότε τοίνυν γέγονε τοιαῦτα σημεῖα ἐν τῷ ’Ισραὴλ; ἡ
 ποὺ τοιοῦτόν τι γέγονεν ἐν τῇ ’Ιουδαίᾳ, λεγέτωσαν.
 5. Λεπρὸς ἐκαθαρίσθη Ναιμάν,³ ἀλλ' οὐ κωφὸς ἤκου- 30

¹ om. μὴ (cum R.).² ἀλεῖται.³ νεεμάν caeteri.

σεν, οὐδὲ χωλὸς περιεπάτησε.¹ νεκρὸν ἥγειρεν Ἡλίας
 καὶ Ἐλισσαῖος· ἀλλ’ οὐκ ἐκ γενετῆς ἀνέβλεψε τυφλός.
 μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ ἐγεῖραι νεκρὸν ἀληθῶς, ἀλλ’ οὐ
 τοιοῦτον, ὅποιον τὸ παρὰ τοῦ Σωτῆρος θάῦμα. πλὴν
 εἰ τὸ περὶ τοῦ λεπροῦ καὶ τοῦ νεκροῦ τῆς χίρας οὐ
 σεσιώπηκεν ἡ γραφή, πάντως εἰ ἐγεγόνει καὶ χωλὸν
 περιπατεῖν καὶ τυφλὸν ἀναβλέπειν, οὐκ ἄν παρῆκε τοῦ
 δηλῶσαι καὶ ταῦτα ὁ λόγος. ἐπειδὴ δὲ σεσιώπηται
 ἐν ταῖς γραφαῖς, δῆλόν ἐστι μὴ γεγενῆσθαι ταῦτα
 πρότερον. 6. Πότε οὖν γέγονε ταῦτα, εἰ μὴ ὅτε αὐτὸς
 ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν σώματι παραγέγονε; πότε δὲ
 παραγέγονεν, εἰ μὴ ὅτε χωλοὶ περιεπάτησαν, καὶ
 μογγιλάλοι ἐτρανώθησαν, καὶ κωφοὶ ἤκουσαν, καὶ
 τυφλοὶ ἐκ γενετῆς ἀνέβλεψαν; καὶ τοῦτο γὰρ καὶ
 15 οἱ τότε θεωροῦντες Ἰουδαῖοι ἔλεγον, ὡς οὐκ ἄλλοτε
 ταῦτα γενόμενα ἀκούσαντες. “Ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ
 “ἤκουσθη, ὅτι ἀνέῳξε τις ὁφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεν-
 “νημένου². εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ, οὐκ ἤδύνατο
 “ποιεῖν οὐδέν.”

20 XXXIX. Ἀλλ’ ἵστως καὶ αὐτοὶ μὴ δυνάμενοι πρὸς
 τὰ φανερὰ διαμάχεσθαι, οὐκ ἀρνήσονται μὲν τὰ γε-
 γραμμένα, προσδοκᾶν δὲ ταῦτα καὶ μηδέπω παρα-
 γεγενῆσθαι τὸν Θεὸν Λόγον διαβεβαιώσονται. τοῦτο
 γὰρ ἄνω καὶ κάτω θρυλλοῦντες, οὐκ ἐρυθριώσιν ἀναι-
 25 δεύομενοι πρὸς τὰ φαίνομενα. 2. Ἀλλὰ περὶ τούτου
 καὶ πρὸ πάντων μᾶλλον ἐλεγχθήσονται, οὐ παρ’
 ἡμῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ σοφωτάτου Δανιὴλ σημαίνον-
 τος καὶ τὸν παρόντα καιρόν, καὶ τὴν θείαν τοῦ Σωτῆ-
 ρος ἐπιδημίαν, καὶ λέγοντος. “Ἐβδομήκοντα ἑβδο-
 30 “μάδες συνετμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν

¹ περιεπάτησεν εκρόν (sic).² γεγενημένου (cum R) : txt plerique.

“πόλιν τὴν ἀγίαν, τοῦ συντελεσθῆναι ἀμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγισθῆναι ἀμαρτίας, καὶ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀδικίας, καὶ τοῦ ἔξιλάσασθαι τὰς ἀδικίας, καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασιν καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χρίσαι ἄγιον ἀγίων” 5
 “καὶ γνώσῃ καὶ συνήσεις ἀπὸ ἔξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἰερουσαλήμ, ἕως Χριστοῦ ἡγουμένου.” 3. “Ισως ἐπὶ τοῖς ἄλλοις κἄν προφάσεις εὐρίσκειν δύνανται, καὶ εἰς μέλλοντα χρόνον ἀναβάλλεσθαι τὰ γεγραμμένα. τί δὲ πρὸς 10 ταῦτα λέγειν ἡ ὅλως ἀντωπῆσαι δύνανται; ὅπουγε καὶ ὁ Χριστὸς σημαίνεται, καὶ ὁ χριόμενος οὐκ ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἀλλ’ ἄγιος ἀγίων εἶναι καταγγέλλεται, καὶ ἕως τῆς παρουσίας αὐτοῦ Ἰερουσαλήμ συνίσταται, καὶ λοιπὸν παύεται προφήτης καὶ ὄρασις 15 ἐν τῷ Ἰσραὴλ. 4. Ἐχρίσθη πάλαι Δαβίδ, καὶ Σολομών, καὶ Ἐζέκιας, ἀλλὰ καὶ πάλιν Ἰερουσαλήμ καὶ ὁ τόπος συνειστίκει, καὶ προφῆται προεφήτευον, Γάδ, καὶ Ἀσάφ, καὶ Νάθαν, καὶ μετ’ αὐτοὺς Ἡσαΐας, καὶ Ὁσίη, καὶ Ἀμώς, καὶ ἄλλοι. ἐπειτα 20 καὶ αὐτοὶ οἱ χρισθέντες ἄνθρωποι ἄγιοι ἐκλήθησαν, καὶ οὐχ ἄγιοι ἀγίων. 5. Ἄλλ’ ἐὰν τὴν αἰχμαλωσίαν προβάλωνται, καὶ δὶ αὐτὴν μὴ εἶναι λέγωσι τὴν Ἰερουσαλήμ· τί καὶ περὶ τῶν προφητῶν ἀν εἴποιεν; καὶ γὰρ πάλαι καταβαίνοντος τοῦ λαοῦ εἰς Βαβυλῶνα, 25 ἥσαν ἐκεῖ Δανιὴλ καὶ Ἰερεμίας προεφήτευον δὲ Ἰεζεκιὴλ καὶ Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας.

XL. Οὐκοῦν μυθολογοῦσιν Ἰουδαῖοι, καὶ παρόντα τὸν νῦν καιρὸν ὑπερτίθενται. πότε γὰρ ἐπαύσατο προφήτης ἡ ὄρασις ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, εἰ μὴ νῦν ὅτε ὁ 30 ἄγιος τῶν ἀγίων Χριστὸς παρεγένετο; σημεῖον γὰρ

καὶ μέγα γνώρισμα τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου παρουσίας, τὸ
μηκέτι μήτε τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐστάναι, μήτε προφήτην
ἐγερθῆναι, μήτε ὄρασιν ἀποκαλύπτεσθαι τούτοις, καὶ
μάλα εἰκότως. 2. Ἐλθόντος γὰρ τοῦ σημαινομένου,
5 τίς ἔτι χρεία τῶν σημαινόντων ἦν; καὶ παρούσης τῆς
ἀληθείας¹, τίς ἔτι χρεία τῆς σκιᾶς ἦν; διὰ τοῦτο γὰρ
καὶ προεφήτευον· ἔως ἂν ἔλθῃ ἡ αὐτοδικαιοσύνη²
καὶ ὁ λυτρούμενος τὰς πάντων ἀμαρτίας. διὰ τοῦτο
καὶ Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ τοσοῦτον συνειστίκει, ἵν' ἐκεῖ
10 προμελετῶσι τῆς ἀληθείας τοὺς τύπους. 3. Παρόν-
τος τοίνυν τοῦ ἀγίου τῶν ἀγίων, εἰκότως ἐσφραγίσθη
καὶ ὄρασις καὶ προφητεία, καὶ ἡ τῆς Ἱερουσαλὴμ
βασιλεία πέπαυται. ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἐχρίοντο παρ'
αὐτοῖς βασιλεῖς, ἔως ἂν ἐχρίσθη ὁ ἄγιος τῶν ἀγίων.
15 καὶ Μωσῆς ἔως αὐτοῦ τὴν Ἰουδαίων ἴστασθαι βα-
σιλείαν προφητεύει λέγων· “Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων
“ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἔως
“ἄν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκία
“ἐθνῶν.” 4. “Οθεν καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐβόα λέγων·
20 “Ο νόμος καὶ οἱ προφῆται ἔως Ἰωάννου προεφήτευ-
“σαν.” εἰ μὲν οὖν ἐστὶ παρὰ Ἰουδαίοις νῦν βασιλεύς,
ἡ προφήτης, ἡ ὄρασις, καλῶς ἀρνοῦνται τὸν ἐλθόντα
Χριστόν. εἰ δὲ μήτε βασιλεύς, μήτε ὄρασις· ἀλλ'
25 ἐσφράγισται λοιπὸν καὶ πᾶσα προφητεία, καὶ ἡ
πόλις καὶ ὁ ναὸς ἑάλω τί τοσοῦτον ἀσεβοῦσι, καὶ
παραβαίνουσιν, ώς τὰ μὲν γενόμενα ὅραν, τὸν δὲ
ταῦτα πεποιηκότα Χριστὸν ἀρνεῖσθαι; τί δὲ καὶ τοὺς
ἀπὸ τῶν ἐθνῶν θεωροῦντες καταλιμπάνοντας τὰ
εἴδωλα, καὶ ἐπὶ τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ διὰ τοῦ Χριστοῦ
30 ἔχοντας τὴν ἐλπίδα, ἀρνοῦνται τὸν ἐκ τῆς ρίζης²

¹ om. τίς ἔτι . . . ἀληθείας (cum B* R).² βίξη (sic).

Ιεσταὶ κατὰ σάρκα γενόμενον Χριστὸν καὶ βασιλεύοντα λοιπόν ; εἰ μὲν γὰρ ἄλλον ἐθρήσκευον τὰ ἔθνη θεὸν ἀλλὰ μὴ τὸν Θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ καὶ Μωϋσέως ὡμολόγουν· καλῶς ἀν πάλιν προεφασίζοντο μὴ ἐληλυθέναι τὸν Θεόν. 5. Εἰ δὲ τὸν Μωϋσῆν δεδωκότα τὸν νόμον, καὶ τῷ Ἀβραὰμ ἐπαγγειλάμενον Θεόν, καὶ οὐ τὸν λόγον ἡτίμασαν Ιουδαῖοι, τοῦτον τὰ ἔθνη σέβουσι, διὰ τί μὴ γινώσκουσι, μᾶλλον δὲ διὰ τί ἐκόντες παρορῶσιν, ὅτι ὁ προφητευόμενος ὑπὸ τῶν γραφῶν Κύριος ἐπέλαμψε 10 τῇ οἰκουμένῃ καὶ ἐπεφάνη σωματικῶς αὐτῇ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή· “Κύριος ὁ Θεὸς ἐπέφανεν ἡμῖν” καὶ πάλιν “Ἐξαπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ καὶ “ἰάσατο αὐτούς.” καὶ πάλιν “Οὐ πρέσβυς, οὐκ “ἄγγελος, ἀλλ’ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτούς.” 15 6. “Ομοιον δὲ πάσχουσιν, ως εἴ τις παραπεπληγὼς τὴν διάνοιαν, τὴν μὲν γῆν φωτίζομένην ὑπὸ τοῦ ἥλιου βλέπει,¹ τὸν δὲ ταύτην φωτίζοντα ἥλιον ἀρνεῖται. τί γὰρ καὶ πλεῖον ἐλθὼν ὁ προσδοκώμενος παρ’ αὐτοῖς ἔχει ποιῆσαι; καλέσαι τὰ ἔθνη; ἀλλ’ ἔφθασαν κληθῆ- 20 ναι. ἀλλὰ παῦσαι προφήτην, καὶ βασιλέα, καὶ ὄρασιν; γέγονεν ἥδη καὶ τοῦτο. τὴν εἰδώλων ἀθεότητα διελέγξαι; διηλέγχθη² ἥδη καὶ κατεγνώσθη. ἀλλὰ τὸν θάνατον καταργῆσαι; κατήργηται ἥδη. 7. Τί τοίνυν οὐ γέγονεν, ὃ δεῖ τὸν Χριστὸν ποιῆσαι; 25 ἢ τί περιλείπεται, ὃ μὴ πεπλήρωται, ἵνα μὲν χαίρωσιν Ιουδαῖοι καὶ ἀπιστῶσιν; εἰ γὰρ δή, ὡσπερ οὖν ὄρῳμεν, οὔτε βασιλεύς, οὔτε προφήτης, οὔτε Ἰερουσαλήμ, οὔτε θυσία, οὔτε ὄρασίς ἐστι παρ’ αὐτοῖς· ἀλλὰ καὶ πᾶσα πεπλήρωται ἡ γῆ τῆς γνώ- 30

¹ βλέποι.

² διειλέγχθη.

σεως τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἑθνῶν καταλιμπάνοντες τὴν ἀθεότητα, λοιπὸν πρὸς τὸν Θεὸν Ἀβραὰμ καταφεύγουσι διὰ τοῦ Λόγου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· δῆλον ἂν εἴη καὶ τοῖς λίαν ἀναισχυντοῦσιν 5 ἐληλυθέναι τὸν Χριστόν, καὶ αὐτὸν πάντας ἀπλῶς τῷ ἑαυτοῦ φωτὶ καταλάμψαντα, καὶ διδάξαντα περὶ τοῦ ἑαυτοῦ Πατρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ θείαν διδασκαλίαν.
8. Ἰουδαίους μὲν οὖν ἐκ τούτων καὶ τῶν πλειόνων, παρὰ τῶν θείων γραφῶν εἰκότως ἂν τις ἐλέγξειεν.

10. XLI. "Ελληνας δὲ καὶ πάνυ τις θαυμάστειε γελῶντας μὲν τὰ ἀχλεύαστα, πεπηρωμένους δὲ ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν αἰσχύνῃ, ἦν ἐν λίθοις καὶ ξύλοις ἀναθέντες οὐχ ὁρῶσι. 2. Ηλὴν οὐκ ἀποροῦντος ἐν ἀποδείξεσι τοῦ παρ' ἡμῖν λόγου, φέρε καὶ 15 τούτους ἐκ τῶν εὐλόγων δυσωπήσωμεν, μάλιστα ἀφ' ὧν καὶ αὐτοὶ ἡμεῖς ὁρῶμεν. τί γὰρ ἄτοπον, ἢ τί χλεύης παρ' ἡμῖν ἄξιον; ἢ πάντως ὅτι τὸν Λόγον ἐν σώματι πεφανερώσθαι λέγομεν; ἀλλὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ συνομολογήσουσι μὴ ἀτόπως γεγενῆ-20 σθαι, ἔάνπερ τῆς ἀληθείας γένωνται φίλοι. 3. Εἰ μὲν οὖν ὅλως ἀρνοῦνται Λόγον εἶναι Θεοῦ, περιττῶς ποιοῦσι, περὶ οὐ μὴ ἵσασι χλευάζοντες. 4. Εἰ δὲ ὁμολογοῦσιν εἶναι Λόγον Θεοῦ, καὶ τοῦτον ἡγεμόνα τοῦ παντός, καὶ ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα δεδη-25 μιουργηκέναι τὴν κτίσιν, καὶ τῇ τούτου προνοίᾳ τὰ ὅλα φωτίζεσθαι καὶ ζωογονεῖσθαι καὶ εἶναι, καὶ ἐπὶ πάντων αὐτὸν βασιλεύειν, ὡς ἐκ τῶν ἔργων τῆς προνοίας γινώσκεσθαι αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα· σκόπει, παρακαλῶ, εἰ μὴ τὴν χλεύην καθ' 30 ἑαυτῶν κινοῦντες ἀγνοοῦσι. 5. Τὸν κόσμον σῶμα μέγα φασὶν εἶναι οἱ τῶν Ἐλλήνων φιλόσοφοι, καὶ

ἀληθεύουσι λέγοντες. Ὁρῶμεν γὰρ αὐτὸν καὶ τὰ τούτου μέρη ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπίπτοντα. εἰ τοίνυν ἐν τῷ κόσμῳ σώματι ὅντι ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐστί, καὶ ἐν ὅλοις καὶ τοῖς κατὰ μέρος αὐτοῦ πᾶσιν ἐπιβέβηκε· τί θαυμαστὸν ἡ τί ἄτοπον, εἰ καὶ ἐν ἀνθρώπῳ 5 φαμὲν αὐτὸν ἐπιβεβηκέναι; 6. Εἰ γὰρ ἄτοπον ὅλως ἐν σώματι αὐτὸν γενέσθαι ἄτοπον ἀν εἴη καὶ ἐν τῷ παντὶ τούτον ἐπιβεβηκέναι, καὶ τὰ πάντα τῇ προνοίᾳ ἔαυτοῦ φωτίζειν καὶ κινεῖν σῶμα γάρ ἐστι καὶ τὸ ὅλον. 7. Εἰ δὲ τῷ κόσμῳ τοῦτον ἐπιβαίνειν 10 καὶ ἐν ὅλῳ αὐτὸν γνωρίζεσθαι πρέπει, πρέποι ἀν καὶ ἐν ἀνθρώπινῳ σώματι αὐτὸν ἐπιφαίνεσθαι, καὶ ὑπ’ αὐτοῦ τοῦτο φωτίζεσθαι καὶ ἐνεργεῖν. μέρος γὰρ τοῦ παντὸς καὶ τὸ τῶν¹ ἀνθρώπων ἐστὶ γένος. καὶ εἰ τὸ μέρος ἀπρεπές ἐστιν ὅργανον αὐτοῦ γίνεσθαι πρὸς 15 τὴν τῆς θεότητος γνῶσιν ἄτοπώτατον ἀν εἴη καὶ δι’ ὅλου τοῦ κόσμου γνωρίζεσθαι τοῦτον.

XLII. Ὡσπερ γάρ ὅλου τοῦ σώματος ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργουμένου, καὶ φωτίζομένου, εἴ τις λέγοι ἄτοπον εἶναι καὶ ἐν τῷ δακτύλῳ τοῦ ποδὸς τὴν δύνα- 20 μιν εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, ἀνόητος ἀν νομισθείη, ὅτι διδοὺς ἐν τῷ ὅλῳ αὐτὸν δικνεῖσθαι καὶ ἐνεργεῖν, κωλύει καὶ ἐν τῷ μέρει αὐτὸν εἶναι· οὕτως ὁ διδοὺς καὶ πιστεύων τὸν τοῦ Θεοῦ² Λόγον ἐν τῷ παντὶ εἶναι, καὶ τὸ πᾶν ὑπ’ αὐτοῦ φωτίζεσθαι καὶ κινεῖσθαι, οὐκ 25 ἄτοπον ἀν ἡγήσηται, καὶ σῶμα ἐν ἀνθρώπινον ὑπ’ αὐτοῦ κινεῖσθαι καὶ φωτίζεσθαι. 2. Εἰ δὲ ὅτι γενητόν ἐστι, καὶ ἐξ οὐκ ὅντων γέγονε τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ τοῦτο οὐκ εὐπρεπῆ νομίζουσιν ἡμᾶς λέγειν τὴν ἐν ἀνθρώπῳ τοῦ Σωτῆρος ἐπιφάνειαν· ὥρα καὶ 30

¹ om. τῶν.

² add. Θεῖν.

64 *The Word could appear in a created Nature.*

τῆς κτίσεως αὐτὸν ἐκβάλλειν· καὶ γὰρ καὶ
αὕτη ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι διὰ τοῦ Λόγου
γέγονεν. 3. Εἰ δὲ καὶ γενητῆς οὖσης τῆς κτίσεως,
οὐκ ἄτοπον ἐν αὐτῇ τὸν Λόγον εἶναι, οὐκ ἄρα οὐδὲ ἐν
5 ἀνθρώπῳ αὐτὸν εἶναι ἄτοπον. ὅποια γὰρ ἀν περὶ¹
τοῦ ὅλου νοήσειαν, τοιαῦτα ἀνάγκη καὶ περὶ τοῦ μέρους
αὐτοὺς ἐνθυμεῖσθαι. μέρος γὰρ, ὡς προείπον, τοῦ
ὅλου καὶ ὁ ἀνθρωπός ἐστιν. 4. Οὐκοῦν ὅλως οὐκ
ἀπρεπὲς τὸ ἐν ἀνθρώπῳ εἶναι τὸν Λόγον, καὶ πάντα²
10 ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ φωτίζεσθαι, καὶ κινεῖσθαι,
καὶ ζῆν, καθὼς καὶ οἱ παρ' αὐτοῖς συγγραφεῖς φασιν.
ὅτι “ἐν αὐτῷ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν.”
5. Τί λοιπὸν χλεύης ἄξιον λέγομεν, εἰ ἐνῷ³ ἐστιν ὁ
Λόγος, τούτῳ πρὸς φανέρωσιν ὡς ὀργάνῳ κέχρηται ὁ
15 Λόγος; εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ, οὐδὲ χρήσασθαι
ἀν ἡδυνήθη τούτῳ. εἰ δὲ προαποδεδώκαμεν ἐν τῷ
παντὶ καὶ ἐν τοῖς κατὰ μέρος εἶναι τοῦτον, τί ἄπισ-
τον εἰ ἐν οἷς ἐστιν ἐν τούτοις ἔαυτὸν καὶ ἐπιφαίνει;
6. “Ωσπερ γὰρ ταῖς ἔαυτοῦ δυνάμεσιν ὅλος¹ ἐν ἐκάστῳ²
20 καὶ πᾶσιν ἐπιβαίνων, καὶ πάντα διακοσμῶν ἀφθόνως,
εἰ² ἥθελε, διὰ ἥλιου, ἥ σελήνης, ἥ οὐρανοῦ, ἥ γῆς, ἥ
ὑδάτων, ἥ πυρός, οὐκ ἀν τις ἀτόπως αὐτὸν³ φωνῇ
χρήσασθαι καὶ γνωρίσαι ἔαυτὸν καὶ τὸν αὐτοῦ Πα-
τέρα ἔφησεν [πεποιηκέναι]. ἄπαξ πάντα αὐτοῦ συνέ-
25 χοντος καὶ μετὰ πάντων καὶ ἐν αὐτῷ τῷ μέρει τυγ-
χάνοντος καὶ ἀοράτως ἔαυτὸν δεικνύντος οὗτως οὐκ
ἄτοπον ἀν εἴη διακοσμοῦντα αὐτὸν τὰ πάντα καὶ τὰ
ὅλα ζωοποιοῦντα, καὶ θελήσαντα δι' ἀνθρώπων γνω-
ρίσαι, εἰ ὀργάνῳ κέχρηται ἀνθρώπου σώματι πρὸς

¹ ὅλως (cum R).

² om. εἰ (cum R).

³ uerba οὐκ . . . αὐτὸν post πατέρα transfert Montfaucon.

φανέρωσιν ἀληθείας καὶ γνῶσιν τοῦ Πατρός. μέρος
γὰρ τοῦ ὅλου καὶ ἡ ἀνθρωπότης τυγχάνει. 7. Καὶ
ῶσπερ ὁ νοῦς δὶ’ ὅλου τοῦ ἀνθρώπου ὡν, ἀπὸ μέρους
τοῦ σώματος, τῆς γλώττης λέγω, σημαίνεται, καὶ οὐ
δήπου τις¹ ἐλαττοῦσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ νοῦ διὰ τοῦτο 5
λέγει· οὕτως ὁ Λόγος διὰ πάντων ὡν, εἰ ἀνθρωπίνῳ
κέχρηται ὄργάνῳ, οὐκ ἀπρεπὲς ἀν φαίνοιτο τοῦτο.
εἰ γὰρ, ὡς προεῖπον, ἀπρεπὲς ὄργάνῳ χρήσασθαι
σώματι, ἀπρεπὲς καὶ ἐν τῷ ὅλῳ αὐτὸν εἶναι.

XLIII. Διατί οὖν, ἐὰν λέγωσιν, οὐχὶ δὶ’ ἄλλων 10
μερῶν καλλίονων τῆς κτίσεως ἐφάνη, καὶ καλλίον
ὄργάνῳ, οἷον ἥλιῳ, ἢ σελήνῃ, ἢ ἄστροις, ἢ πυρί, ἢ
αιθέρι οὐ κέχρηται, ἀλλὰ ἀνθρώπῳ μόνον²; γινωσ-
κέτωσαν, ὅτι οὐκ ἐπιδείξασθαι ἥλιθεν ὁ Κύριος, ἀλλὰ
θεραπεῦσαι καὶ διδάξαι τοὺς πάσχοντας. 2. Ἐπι- 15
δεικνυμένου μὲν γὰρ ἦν μόνον ἐπιφανῆναι καὶ κατα-
πλῆξαι τοὺς ὄρωντας· θεραπεύοντος δὲ καὶ διδάσκοντός
ἐστι, μὴ ἀπλῶς ἐπιδημῆσαι, ἀλλ’ ἐπ’ ὀφελείᾳ τῶν
δεομένων γενέσθαι, καὶ ὡς οἱ χρῆζοντες φέρουσιν
ἐπιφανῆναι, ἵνα μὴ τῷ ὑπερβάλλοντι τὴν χρείαν τῶν 20
πασχόντων αὐτὸὺς τοὺς δεομένους ταράξῃ, καὶ ἀνω-
φελῆς τούτοις ἡ ἐπιφάνεια τοῦ θείου γένηται. 3.
Οὐδὲν τούννυν τῶν ἐν τῇ κτίσει πεπλανημένον ἦν εἰς
τὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, εἰ μὴ μόνος ὁ ἀνθρωπός.
ἀμέλει, οὐχ ἥλιος, οὐ σελήνη, οὐκ οὐρανός, οὐ τὰ 25
ἄστρα, οὐχ ὕδωρ, οὐκ αἰθήρ παρήλλαξαν τὴν τάξιν,
ἀλλ’ εἰδότες τὸν ἔαυτῶν δημιουργὸν καὶ βασιλέα
Λόγον μένουσιν ὡς γεγόνασιν ἀνθρωποι δὲ μόνοι
ἀποστραφέντες τὸ καλόν, λοιπὸν τὰ οὐκ ὄντα ἀντὶ³
τῆς ἀληθείας ἐπλάσαντο, καὶ τὴν εἰς Θεὸν τιμὴν καὶ 30

¹ τις.² μόνῳ caeteri.

τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν δαιμοσι καὶ ἀνθρώποις ἐν λίθοις ἀνατεθείκασιν. 4. "Οθεν εἰκότως, ἐπειδὴ παριδεῖν τὸ τηλικοῦτον οὐκ ἄξιον ἦν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὅλῳ αὐτὸν διέποντα καὶ 5 ἡγεμονεύοντα οὐκ ἡδυνήθησαν αὐτὸν γνῶναι οἱ ἀνθρώποι, μέρος τοῦ ὅλου λαμβάνει ἑαυτῷ ὅργανον τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, καὶ ἐπιβάνει τούτῳ, ἵν' ἐπειδὴ ἐν τῷ ὅλῳ αὐτὸν οὐκ ἡδυνήθησαν γνῶναι, καν ἐν τῷ μέρει μὴ ἀγνοήσωσιν αὐτόν· καὶ ἐπειδὴ ἀναβλέψαι οὐκ 10 ἡδυνήθησαν εἰς τὴν ἀόρατον αὐτοῦ δύναμιν, καν ἐκ τῶν ὁμοίων λογίσασθαι καὶ θεωρῆσαι δυνηθῶσιν αὐτόν. 5. "Ανθρώποι γάρ ὅντες, διὰ τοῦ¹ καταλλήλου σώματος καὶ τῶν δι' αὐτοῦ θείων ἔργων, ταχύτερον καὶ ἐγγύτερον τὸν τούτου Πατέρα γινώσκειν δυνήσονται, συγκρίνοντες ὡς οὐκ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ Θεοῦ ἔργα ἐστὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα. 6. Καὶ ἐὰν ἄτοπον ἦν κατ' αὐτοὺς διὰ τῶν τοῦ σώματος ἔργων τὸν Λόγον γινωρίζεσθαι· πάλιν ἀν εἴη ἄτοπον ἐκ τῶν ἔργων τοῦ παντὸς γινώσκεσθαι τούτον. ὥσπερ γάρ ἐν τῇ κτίσει ὧν, οὐδέν τι τῆς κτίσεως μεταλαμβάνει, ἀλλὰ μᾶλλον πάντα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως μεταλαμβάνει· οὕτως καὶ τῷ σώματι ὅργανῳ χράμενος, οὐδενὸς τῶν τοῦ σώματος μετεῖχεν, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς ἡγίαζε τὸ σῶμα. 7. Εἰ γάρ δὴ καὶ ὁ παρὰ τοῖς "Ελλησι θαυμαζόμενος 25 Πλάτων φησίν, δῆτι ὁρῶν τὸν κόσμον ὁ γεννήσας² αὐτὸν χειμαζόμενον καὶ κινδυνεύοντα εἰς τὸν τῆς ἀνομοιότητος δύνειν τόπον, καθίσας ἐπὶ τοὺς οἴακας τῆς ψυχῆς βοηθεῖ, καὶ πάντα τὰ πταισμάτα διορθοῦσται· τί ἄπιστον λέγεται παρ' ἡμῖν, εἰ πλανωμένης 30 τῆς ἀνθρωπότητος ἐκάθισεν ὁ Λόγος ἐπὶ ταύτην, καὶ

¹ post τοῦ, rasura unius literae. ² γενήσας (eu.η alii nonnullis).

ἀνθρωπος ἐπεφάνη, ἵνα χειμαζομένην αὐτὴν περισώσῃ διὰ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ καὶ ἀγαθότητος;

XLIV. 'Αλλ' ἵσως συγκαταθήσονται μὲν τούτοις αἰσχυνόμενοι, θελήσουσι δὲ λέγειν, ὅτι ἔδει τὸν Θεόν, παιδεῦσαι καὶ σῶσαι θέλοντα τοὺς ἀνθρώπους, νεύ- 5 ματι μόνον¹ ποιῆσαι, καὶ μὴ σώματος ἄψασθαι τὸν τούτου Λόγον, ὥσπερ οὖν καὶ πάλαι πεποίηκεν, ὅτε ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐτὰ συνίστη. 2. Πρὸς δὲ² ταύτην αὐτῶν τὴν ἀντίθεσιν εἰκότως ἀν λεχθείη ταῦτα, ὅτι πάλαι μὲν οὐδενὸς οὐδαμοῦ ὑπάρχοντος, νεύματος γέ- 10 γονε χρεία καὶ βουλήσεως μόνης εἰς τὴν τοῦ παντὸς δημιουργίαν. ὅτε δὲ γέγονεν ὁ ἀνθρωπός, καὶ χρεία ἀπήγησεν οὐ τὰ μὴ ὄντα ἀλλὰ τὰ γενόμενα θεραπεῦσαι, ἀκόλουθον ἦν ἐν τοῖς ἥδη γενομένοις τὸν ιατρὸν καὶ Σωτῆρα παραγενέσθαι, ἵνα καὶ τὰ ὄντα θερα- 15 πεύσῃ. γέγονε δὲ ἀνθρωπός διὰ τοῦτο, καὶ ἀνθρω- πείω ὄργανῳ κέχρηται τῷ σώματι. 3. Ἐπεὶ εὶ μὴ τοῦτον γενέσθαι ἔδει τὸν τρόπον, πῶς ἔδει τὸν Λόγον, ὄργανῳ θέλοντα χρήσασθαι, παραγενέσθαι; ἡ πόθεν ἔδει τοῦτο λαβεῖν αὐτόν, εὶ μὴ ἐκ τῶν ἥδη γενομένων 20 καὶ χρηζόντων τῆς αὐτοῦ θειότητος³ διὰ τοῦ ὁμοίου; οὐδὲ γάρ τὰ οὐκ ὄντα ἔχρηζε σωτηρίας, ἵνα καὶ προστάξει μόνον ἀρκεσθῇ, ἀλλ’ ὁ ἥδη γενόμενος ἀνθρωπός ἐφθείρετο καὶ παραπώλλυτο. ὅθεν εἰκότως ἀνθρωπίνῳ κέχρηται καλῶς ὄργανῳ, καὶ εἰς πάντα 25 ἑαυτὸν ἥπλωσεν ὁ Λόγος. 4. Ἐπειτα καὶ τοῦτο ἴστεον, ὅτι ἡ γενομένη φθορὰ οὐκ ἔξωθεν ἦν τοῦ σώμα- τος, ἀλλ’ αὐτῷ προσεγεγόνει, καὶ ἀνάγκη ἦν ἀντὶ τῆς φθορᾶς ζωὴν αὐτῷ προσπλακῆναι, ἵνα ὥσπερ ἐν τῷ σώματι γέγονεν ὁ θάνατος, οὐτως ἐν αὐτῷ γένηται 30

¹ ita et R: μόνῳ caeteri.   ² δὴ.   ³ θειότητος plerique.

καὶ ἡ ζωὴ. 5. Εἰ μὲν οὖν ἔξωθεν ἦν ὁ θάνατος τοῦ σώματος· ἔξωθεν ἔδει καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ γεγονέναι. εἰ δὲ ἐν τῷ σώματι συνεπλάκη ὁ θάνατος, καὶ ὡς συνὼν αὐτῷ κατεκράτει τούτου ἀνάγκη καὶ τὴν ζωὴν 5 συμπλακῆναι τῷ σώματι, ἵνα ἀντεινδυθὲν τὸ σῶμα τὴν ζωὴν, ἀποβάλῃ τὴν φθοράν. ἄλλως τε εἰ καὶ ἐγεγόνει ἔξω τοῦ σώματος ὁ Λόγος, καὶ μὴ ἐν αὐτῷ, ὁ μὲν θάνατος ἡττᾶτο ὑπ’ αὐτοῦ φυσικώτατα, ἀτε δὴ μὴ ἰσχύοντος τοῦ θανάτου κατὰ τῆς ζωῆς, οὐδὲν ἡττον δὲ 10 ἔμενεν ἐν τῷ σώματι ἡ προσγενομένη φθορά. 6. Διὰ τοῦτο εἰκότως ἐνεδύσατο σῶμα ὁ Σωτήρ, ἵνα συμπλακέντος τοῦ σώματος τῇ ζωῇ, μηκέτι ὡς θυητὸν ἀπομείνῃ ἐν τῷ θανάτῳ ἀλλ’ ὡς ἐνδυσάμενον τὴν ἀθανασίαν, λοιπὸν ἀναστὰν ἀθανατον διαμείνῃ. ἅπαξ 15 γὰρ ἐνδυσάμενον φθορὰν οὐκ ἀν ἀνέστη, εἰ μὴ ἐνεδύσατο τὴν ζωὴν καὶ πάλιν θάνατος καθ’ ἑαυτὸν οὐκ ἀν φανείη, εἰ μὴ ἐν τῷ σώματι διὰ τοῦτο ἐνεδύσατο σῶμα, ἵνα τὸν θανάτον ἐν τῷ σώματι εὑρὼν ἀπαλείψῃ. πῶς γὰρ ἀν δλως ὁ Κύριος ἐδείχθη ζωὴ, εἰ 20 μὴ τὸ θυητὸν ἔζωποιησε; 7. Καὶ ὥσπερ τῆς καλάμης ὑπὸ πυρὸς φύσει φθειρομένης, εἰ κωλύει τις τὸ πῦρ ἀπὸ τῆς καλάμης οὐ καίεται μὲν ἡ καλάμη, μένει δὲ δλως πάλιν καλάμη ἡ καλάμη ὑποπτεύουσα τὴν τοῦ πυρὸς ἀπειλήν φύσει γὰρ ἀναλωτικόν ἐστιν αὐτῆς τὸ πῦρ. 25 εἰ δέ τις ἐνδιδύσκοι τὴν καλάμην ἀμιάντῳ πολλῷ, ὃ δὴ λέγεται ἀντιπαθὲς εἶναι τοῦ πυρός, οὐκ ἔτι τὸ πῦρ φοβεῖται ἡ καλάμη, ἔχουσα τὴν ἀσφάλειαν ἐκ τοῦ ἐνδύματος τοῦ ἀκαύστου. 8. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου ἀν τις 30 εἴποι· δτι εἰ προστάξει μόνον κωλυθεὶς ἦν ὁ θάνατος ὑπ’ αὐτοῦ, οὐδὲν ἡττον πάλιν ἦν θυητὸν καὶ φθαρτὸν

κατὰ τὸν τῶν σωμάτων λόγον. ἀλλ’ ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἐνεδύσατο τὸν ἀσώματον τοῦ Θεοῦ Λόγου· καὶ οὕτως οὐκ ἔτι τὸν θάνατον οὐδὲ τὴν φθορὰν φοβεῖται, ἔχον ἔνδυμα τὴν ζωήν, καὶ ἐν αὐτῷ ἀφανίζομένης τῆς φθορᾶς.

5

XLV. Οὐκοῦν ἀκολούθως ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος σῶμα ἀνέλαβε, καὶ ἀνθρωπίνῳ ὄργανῳ κέχρηται, ἵνα καὶ ζωοποιήσῃ τὸ σῶμα, καὶ ἵν’, ὥσπερ ἐν τῇ κτίσει διὰ τῶν ἔργων γνωρίζεται, οὕτως καὶ ἐν ἀνθρώπῳ ἔργαστηται, καὶ δεῖξῃ ἑαυτὸν πανταχοῦ, μηδὲν ἔρημον τῆς ἑαυτοῦ 10 θειότητος¹ καὶ γνώσεως καταλιμπάνων. 2. Πάλιν γάρ τὸ αὐτό φημι τοῖς πρότερον ἐπαναλαβών· ὅτι τοῦτο πεποίηκεν ὁ Σωτήρ, ἵνα ὥσπερ τὰ πάντα πανταχόθεν πληροῖ παρών, οὕτως καὶ τὰ πάντα τῆς περὶ αὐτοῦ γνώσεως πληρώσῃ, ἢ φησι καὶ ἡ θεία 15 γραφή· “Ἐπληρώθη ἡ σύμπασα τοῦ γνωναι τὸν “Κύριον.” 3. Εἴτε γάρ τις ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρανὸν βούλεται· ὁρᾷ τὴν τούτου διακόσμησιν· εἴτε οὐ δύναται μὲν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς ἀνθρώπους δὲ μόνον ἀνακύπτει· ὁρᾷ διὰ τῶν ἔργων τὴν ἀσύγκριτον αὐτοῦ 20 πρὸς ἀνθρώπους δύναμιν, καὶ γινώσκει τοῦτον ἐν ἀνθρώποις μόνον Θεὸν Λόγον. εἴτε ἐν δαίμοσί τις ἀπεστράφη, καὶ περὶ τούτου² ἐπτόηται· ὁρᾷ τοῦτον ἐλαύνοντα τούτους, καὶ κρίνει τοῦτον αὐτῶν εἶναι δεσπότην. εἴτε εἰς τὴν ὑδάτων βεβύθισται φύσιν, καὶ 25 νομίζει τὰῦτα Θεὸν εἶναι· ὥσπερ Αἰγύπτιοι σέβουσι τὸ ὕδωρ· ὁρᾷ ταύτην μεταβαλλομένην ὑπ’ αὐτοῦ, καὶ γινώσκει τούτων εἶναι κτίστην τὸν Κύριον. 4. Εἰ δὲ καὶ εἰς ἄδην τις κατέβη, καὶ πρὸς τοὺς ἔκει κατελθόντας ἥρωας ἐπτόηται ὡς θεούς· ἀλλ’ ὁρᾷ τὴν τούτου 30

¹ θεότητος ΟΒ.

² mallem τούτους cum nonnullis.

γενομένην ἀνάστασιν, καὶ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην, καὶ λογίζεται¹ ἐν ἐκείνοις μόνον εἶναι τὸν Χριστὸν ἀληθινὸν Κύριον καὶ Θεόν. 5. Πάντων γὰρ τῶν τῆς κτίσεως μερῶν ἥψατο ὁ Κύριος, καὶ τὰ πάντα 5 πάσης ἀπάτης ἥλευθέρωσε καὶ ἥλεγξεν, ὡς Παῦλός φησιν· “ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἔξουσίας “ἐθριάμβευσεν ἐν τῷ σταυρῷ,” ἵνα μηκέτι τις ἀπατηθῆναι δυνήθῃ, ἀλλὰ πανταχοῦ τὸν ἀληθινὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον εὕρῃ. 6. Οὕτω γὰρ λοιπὸν πανταχόθεν συγ-
ιο κλειόμενος ὁ ἄνθρωπος καὶ πανταχοῦ, τουτέστιν ἐν οὐρανῷ, ἐν ἄδῃ, ἐν ἀνθρώπῳ, ἐπὶ γῆς ἡπλωμένην τὴν τοῦ Λόγου θειότητα βλέπων, οὐκ ἔτι μὲν ἀπατᾶται περὶ Θεοῦ, μόνον δὲ τοῦτον προσκυνεῖ, καὶ δι' αὐτοῦ καλῶς τὸν Πατέρα γινώσκει. 7. Τούτοις μὲν οὖν καὶ 15 “Ελληνες εἰκότως δυσωπηθήσονται παρ' ἡμῶν ἐκ τῶν εὐλόγων. εἰ δὲ μὴ αὐτάρκεις εἶναι τοὺς λόγους ἡγοῦνται πρὸς αἰσχύνην αὐτῶν, κανὸν ἐκ τῶν ἐπ' ὅψεσι πάντων φαινομένων πιστούσθωσαν τὰ λεγόμενα.

XLVI. Πότε τὴν τῶν εἰδώλων θρησκείαν ἥρξαντο 20 καταλιμπάνειν οἱ ἄνθρωποι, εἰ μὴ ἀφ' οὗ γέγονεν ὁ ἀληθινὸς τοῦ Θεοῦ² Λόγος ἐν ἀνθρώποις; πότε δὲ τὰ παρ' “Ελλησι καὶ πανταχοῦ μαντεῖα πέπαυται καὶ κεκένωται, εἰ μὴ ὅτε μέχρι γῆς πεφανέρωκεν ἑαυτὸν ὁ Σωτήρ; 2. Πότε δὲ καταγινώσκεσθαι 25 ἥρξαντο οἱ παρὰ ποιηταῖς λεγόμενοι θεοὶ καὶ ἥρωες, ὡς μόνον ὄντες ἄνθρωποι θνητοί, εἰ μὴ ἀφ' οὗ ὁ Κύριος τὸ κατὰ τοῦ θανάτου τρόπαιον εἰργάσατο, καὶ ὅπερ ἔλαβε σῶμα τετήρηκεν ἄφθαρτον, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν; 3. Πότε δὲ ἡ δαιμόνων ἀπάτη καὶ μανία 30 κατεφρονήθη, εἰ μὴ ὅτε ἡ τοῦ Θεοῦ Δύναμις ὁ Λόγος,

¹ add. καὶ caeteri (praeter R). ² add. Θεὸς caeteri (praeter R).

ό πάντων καὶ τούτων δεσπότης, διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν συγκαταβάσι, ἐπὶ γῆς ἐφάνη; πότε δὲ τῆς μαγείας ἡ τέχνη καὶ τὰ διδασκαλεῖα ὥρξαντο καταπατεῖσθαι, εἰ μὴ ὅτε τὰ θεοφάνια τοῦ Λόγου γέγονεν ἐν ἀνθρώποις; 4. Καὶ ὅλως, πότε τῶν Ἑλλήνων ἡ 5 σοφία μεμώραται, εἰ μὴ ὅτε ἡ ἀληθὴς τοῦ Θεοῦ Σοφία ἐπὶ γῆς ἐαυτὴν ἐφανέρωσε; πάλαι μὲν γὰρ πᾶσα ἡ οἰκουμένη καὶ πᾶς τόπος τῇ θρησκείᾳ τῶν εἰδώλων ἐπλανᾶτο, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ τὰ εἴδωλα θεοὺς ἐνόμιζον οἱ ἄνθρωποι. νῦν δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, τὴν 10 μὲν τῶν εἰδώλων δεισιδαιμονίαν καταλιμπάνουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἐπὶ δὲ τὸν Χριστὸν καταφεύγουσι, καὶ Θεὸν αὐτὸν προσκυνοῦντες, δι' αὐτοῦ καὶ ὅν οὐκ ἔδεισαν Πατέρα γινώσκουσι. 5. Καὶ τό γε θαυμαστόν, διαφόρων ὄντων καὶ μυρίων σεβασμάτων, καὶ ἑκάστου 15 τόπου τὸ ἴδιον ἔχοντος εἴδωλον, καὶ μὴ ἵσχυόντος τοῦ παρ' αὐτοῖς λεγομένου θεοῦ τὸν πλησίον ὑπερβῆναι τόπον, ὥστε καὶ τοὺς ἐκ γειτόνων πεῖσαι σέβειν αὐτόν, ἀλλὰ μόλις καὶ ἐν τοῖς ἴδιοις θρησκευομένοις οὐδεὶς γὰρ ἄλλος τὸν τοῦ γείτονος ἐσέβετο θεόν· ἀλλ' ἔκαστος τὸ τὸ ἴδιον ἐφύλαττεν εἴδωλον, νομίζων τῶν πάντων αὐτὸ κύριον εἶναι· μόνος δὲ Χριστὸς παρὰ πᾶσιν εἰς καὶ πανταχοῦ δὲ αὐτὸς προσκυνεῖται· καὶ δὲ μὴ δεδύνηται τῶν εἰδώλων ἡ ἀσθένεια ποιῆσαι, ὥστε¹ καν τοὺς πλησίον οἰκοῦντας πεῖσαι, τοῦτο δὲ Χριστὸς πεποίηκεν, 25 οὐ μόνον τοὺς πλησίον ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἀπλῶς τὴν οἰκουμένην πείσας ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν Κύριον σέβειν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν² Θεὸν τὸν αὐτοῦ Πατέρα.

XLVII. Καὶ πάλαι μὲν τὰ πανταχοῦ τῆς ἀπάτης τῶν μαντειῶν ἐπεπλήρωτο, καὶ τὰ ἐν Δελφοῖς καὶ 30

¹ om ὥστε . . . πεῖσαι (cum R).

² om τὸν caeteri.

Δωδώνη καὶ Βοιωτίᾳ καὶ Λυκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ καὶ Καβύροις μαντεύματα καὶ ἡ Πυθία ἐθαυμάζοντο τῇ φαντασίᾳ παρὰ τῶν ἀνθρώπων. νῦν δὲ ἀφ' οὗ Χριστὸς καταγγέλλεται πανταχοῦ, πέπαυται καὶ 5 τούτων ἡ μανία, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι λοιπὸν ἐν αὐτοῖς ὁ μαντευόμενος. 2. Καὶ πάλαι μὲν δαίμονες ἐφαντασιοκόπουν τοὺς ἀνθρώπους, προκαταλαμβάνοντες πηγὰς ἢ ποταμοὺς ἢ ξύλα ἢ λίθους, καὶ οὕτως ταῖς μαγγανείαις ἐξέπληττον τοὺς ἄφρονας. νῦν δὲ τῆς 10 θείας ἐπιφανείας τοῦ Λόγου γεγενημένης πέπαυται τούτων ἡ φαντασία. τῷ γὰρ σημείῳ τοῦ σταυροῦ καὶ μόνον ὁ ἀνθρωπὸς χρώμενος, ἀπελαύνει τούτων τὰς ἀπάτας. 3. Καὶ πάλαι μὲν τοὺς παρὰ ποιηταῖς λεγομένους θεοὺς Δία καὶ Κρόνον καὶ Ἀπόλλωνα καὶ 15 ἥρωας ἐνόμιζον οἱ ἄνθρωποι θεούς, καὶ τούτους ἐπλανῶντο σέβοντες. ἄρτι δὲ τοῦ Σωτῆρος ἐν ἀνθρώποις φανέντος, ἐκεῖνοι μὲν ἐγυμνώθησαν ὅντες ἄνθρωποι θηνητοί, μόνος δὲ ὁ Χριστὸς ἐν ἀνθρώποις ἐγνωρίσθη Θεὸς ἀληθινὸς Θεοῦ Θεὸς Λόγος. 4. Τί δὲ περὶ τῆς 20 θαυμαζομένης παρ' αὐτοῖς μαγείας ἂν τις εἴποι; ὅτι πρὶν μὲν ἐπιδημῆσαι τὸν Λόγον, ἵσχυε καὶ ἐνήργει παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Χαλδαίοις καὶ Ἰνδοῖς αὖτη καὶ ἐξέπληττε τοὺς ὄρωντας· τῇ δὲ παρουσίᾳ τῆς ἀληθείας, καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Λόγου διηλέγχθη καὶ αὖτη, καὶ 25 κατηργήθη παντελῶς. 5. Περὶ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας καὶ τῆς τῶν φιλοσόφων μεγαλοφωνίας, νομίζω μηδένα τοῦ παρ' ἡμῶν δεῖσθαι λόγου, ἐπ' ὅψει πάντων ὅντος τοῦ θαύματος, ὅτι τοσαῦτα γραφάντων τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν καὶ μὴ δυνηθέντων πεῖσαι κἄν 30 ὀλίγους ἐκ τῶν πλησίον τόπων περὶ ἀθανασίας καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου, μόνος ὁ Χριστὸς δι' εὐτελῶν

ρήμάτων, καὶ δι' ἀνθρώπων οὐ κατὰ τὴν γλῶτταν σοφῶν, κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παμπληθεῖς ἐκκλησίας ἔπεισεν ἀνθρώπων καταφρονεῖν μὲν θανάτου, φρονεῖν δὲ ἀθάνατα, καὶ τὰ μὲν πρόσκαιρα παρορᾶν, εἰς δὲ τὰ αἰώνια ἀποβλέπειν, καὶ μηδὲν 5 ἡγεῖσθαι τὴν ἐπὶ γῆς δόξαν, μόνης δὲ τῆς ἀθανασίας¹ ἀντιποιεῖσθαι.

XLVIII. Ταῦτα δὲ τὰ λεγόμενα παρ' ἡμῶν οὐκ ἄχρι λόγων ἔστιν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας ἔχει τὴν τῆς ἀληθείας μαρτυρίαν. 2. Παρίτω γάρ ὁ 10 βουλόμενος καὶ θεωρείτω τῆς μὲν ἀρετῆς τὸ γνώρισμα ἐν ταῖς Χριστοῦ παρθένοις καὶ ἐν τοῖς σωφροσύνην ἀγνεύουσι νεωτέροις, τῆς δὲ ἀθανασίας τὴν πίστιν ἐν τῷ τοσούτῳ τῶν μαρτύρων² χορῷ. 3. Ἡκέτω δὲ³ ὁ πείραν τῶν προλεχθέντων βουλόμενος 15 λαβεῖν, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς φαντασίας τῶν δαιμόνων, καὶ τῆς τῶν μαντειῶν ἀπάτης, καὶ τῶν τῆς μαγείας θαυμάτων, χρησάσθω τῷ σημείῳ τοῦ γελωμένου παρ' αὐτοῖς σταυροῦ, τὸν Χριστὸν ὄνομάσας μόνον, καὶ ὅψεται πῶς δὶ αὐτοῦ δάιμονες μὲν φεύγουσι, μαντεῖα⁴ 20 δὲ παύεται, μαγεία δὲ πᾶσα καὶ φαρμακεία κατήργηται. 4. Τίς οὖν ἄρα καὶ πηλίκος ἔστιν οὗτος ὁ Χριστός, ὁ τῇ ἑαυτοῦ ὄνομασίᾳ καὶ παρουσίᾳ τὰ πάντα πανταχόθεν ἐπισκιάσας καὶ καταργήσας, καὶ μόνος κατὰ πάντων ἴσχύων, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῆς 25 ἑαυτοῦ διδασκαλίας πληρώσας; λεγέτωσαν οἱ πάνυ γελῶντες καὶ οὐκ ἐρυθριῶντες⁵ Ελληνες. 5. Εἰ μὲν γάρ ἄνθρωπός ἔστι· καὶ πῶς εἴς ἄνθρωπος τὴν πάντων τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν δύναμιν ὑπερῆρε, καὶ οὐδὲν

¹ ἐπουρανίου plerique.

³ add. καὶ.

² add. αὐτοῦ caeteri.

⁴ μαντεῖα (cum R).

ἐκείνους ὅντας τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει διῆλεγξεν; εἰ δὲ μάγοιν αὐτὸν λέγουσι· πῶς οἶόν τε ἐστὶν ὑπὸ μάγου καταργεῖσθαι πᾶσαν τὴν μαγείαν, καὶ μὴ μᾶλλον συνίστασθαι; εἰ μὲν γὰρ ἀνθρώπους μάγους ἐνίκα,
 5 ή καθ' ἐνὸς ἵσχυε μόνου, καλῶς ἀν ἐνομίσθη παρ' αὐτοῖς κρείττονι τέχνῃ τὴν τῶν ἄλλων ὑπερβάλλων.
 6. Εἰ δὲ κατὰ πάσης ἀπλῶς μαγείας καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἥρατο τὴν νίκην ὁ τούτου σταυρός· δῆλον ἀν εἴη μὴ εἶναι μάγον τὸν Σωτῆρα, ὃν καὶ οἱ
 10 παρὰ τῶν ἄλλων μάγων ἐπικαλούμενοι δαίμονες ὡς δεσπότην φεύγουσι. 7. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶ λεγέτωσαν οἱ μόνον ἐν τῷ χλευάζειν ἔχοντες τὴν σπουδὴν Ἑλληνες. Ἱσως ἀν φήσαιεν δαίμονα καὶ αὐτὸν γεγενῆσθαι, καὶ οὕτως ἵσχύειν. τοῦτο δὲ καὶ πάνυ λέγοντες ὄφλή-
 15 σουσι χλεύην, πάλιν ταῖς προτέραις ἀποδείξεσι δυσωπεῖσθαι δυνάμενοι. πῶς γὰρ οἶόν τέ ἐστι δαίμονα εἶναι τὸν τοὺς δαίμονας ἀπελαύνοντα;
 8. Εἰ μὲν γὰρ ἀπλῶς δαίμονας ἥλαυνε, καλῶς ἀν ἐνομίσθη τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων¹ ἵσχύειν αὐτὸν κατὰ τῶν ἐλαττόνων,
 20 ὁποῖα καὶ οἱ Ἰουδαῖοι θέλοντες αὐτὸν ὑβρίζειν ἔλεγον αὐτῷ. εἰ δὲ πᾶσα τῶν δαιμόνων μανία ἐξίσταται τῇ τούτου ὄνομασίᾳ καὶ διώκεται· φανερὸν ἀν εἴη καὶ ἐν τούτῳ πλανᾶσθαι αὐτούς, καὶ μὴ εἶναι ὡς νομίζουσι δαιμονικήν τινα δύναμιν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Σωτῆρα²
 25 Χριστόν. 9. Οὐκοῦν εἰ μήτε ἀνθρωπος ἀπλῶς, μήτε μάγος μήτε δαίμων τις ἐστιν ὁ Σωτήρ, ἀλλὰ καὶ τὴν παρὰ ποιηταῖς ὑπόνοιαν καὶ δαιμόνων φαντασίαν καὶ Ἑλλήνων σοφίαν τῇ αὐτοῦ θειότητι² κατήργησε καὶ ἐπεσκίασε· φανερὸν ἀν εἴη καὶ παρὰ πᾶσιν ὁμολο-
 30 γηθήσεται, ὅτι οὗτος ἀληθῶς Θεοῦ Υἱός ἐστι, Λόγος

¹ δαιμόνων*.² θειότητι nonnulli.

καὶ Σοφία, καὶ Δύναμις τοῦ Πατρὸς ὑπάρχων. διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἀνθρώπινά ἔστιν αὐτοῦ τὰ ἔργα, ἀλλ’ ὑπὲρ ἀνθρωπον, καὶ Θεοῦ τῷ ὅντι γινώσκεται ταῦτα, καὶ ἀπ’ αὐτῶν τῶν φαινομένων, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς ἀνθρώπους συγκρίσεως. 5

XLIX. Τίς γὰρ τῶν πώποτε γενομένων ἀνθρώπων ἐκ παρθένου μόνης ἑαυτῷ συνεστήσατο σῶμα; ἢ τίς πώποτε ἀνθρώπων τοιαύτας νόσους ἐθεράπευσεν, οἵας ὁ κοινὸς πάντων Κύριος; τίς δὲ τὸ τῇ γενέσει ἐλλείπον ἀποδέδωκε, καὶ ἐκ γενετῆς τυφλὸν ἐποίησε βλέπον; 10 2. Ἀσκληπιὸς ἐθεοποιήθη παρ’ αὐτοῖς, ὅτι τὴν ιατρικὴν ἥσκησε, καὶ βοτάνας πρὸς τὰ πάσχοντα τῶν σωμάτων ἐπενόει, οὐκ αὐτὸς ταύτας πλάττων ἀπὸ γῆς, ἀλλὰ τῇ ἐκ φύσεως ἐπιστήμῃ ταύτας ἐφεύρισκων. τί δὲ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος γενόμενον, 15 ὅτι οὐ τραῦμα ἐθεράπευσεν, ἀλλὰ γένεσιν ἐπλασε καὶ ἀποκατέστησε τὸ πλάσμα;¹ 3. Ἡρακλῆς ὡς θεὸς προσκυνεῖται παρ’ Ἑλλησιν, ὅτι πρὸς ἵσους ἀνθρώπους ἀντεμαχέσατο, καὶ θηρία δόλοις ἀνεῖλε. τί πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Λόγου γενόμενα, ὅτι νόσους καὶ δαίμονας, καὶ 20 τὸν² θάνατον αὐτὸν ἀπῆλανε τῶν ἀνθρώπων; Διόνυσος θρησκεύεται παρ’ αὐτοῖς, ὅτι μέθης γέγονε διδάσκαλος τοῖς ἀνθρώποις. ὁ δὲ Σωτὴρ τῷ ὅντι καὶ Κύριος τοῦ παντός, σωφροσύνην διδάξας, χλευάζεται παρ’ ἐκείνων. 4. Ἀλλ’ ἔστω ταῦτα. Τί καὶ πρὸς τὰ 25 ἔτερα θαύματα τῆς θεότητος αὐτοῦ; τίνος ἀποθιήσκοντος ἀνθρώπου, ὁ μὲν ἥλιος ἐσκοτίσθη, ἡ δὲ γῆ ἐσείετο; ἴδον μέχρι νῦν ἀποθιήσκουσι³ καὶ ἀπέθανον ἔτι ἀνθρωποι.⁴ πότε τι τοιοῦτον ἐπ’ αὐτοῖς γέγονε

¹ σῶμα caeteri (praeter R). ² om. τὸν (eum R).

³ add. ἀνθρωποι plerique (non R).

⁴ ἀνωθεν caeteri (praeter R).

76 *The unique power, goodness, and wisdom of Christ.*

θαῦμα; 5. Ἡ, ἵνα τὰς διὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ πράξεις παραλίπω, καὶ τὰς μετὰ τὴν ἀνάστασιν¹ αὐτοῦ μνημονεύσω τίνος πώποτε τῶν γενομένων ἀνθρώπων ἡ διδασκαλία, ἀπὸ περάτων γῆς ἔως περάτων μία καὶ ἡ αὐτὴ δὶς ὅλων ἵσχυσεν, ὥστε διὰ πάσης γῆς τὸ σέβας αὐτοῦ διαπήναι; 6. Ἡ διὰ τί, εἴπερ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ Χριστὸς καὶ οὐ Θεὸς Λόγος κατ' αὐτούς, οὐ κωλύεται ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν εἰς τὴν αὐτὴν χώραν, ἐνθα εἰσί, τὸ τούτου σέβας διαβῆναι· ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς ὁ Λόγος ἐπιδημῶν, τῇ διδασκαλίᾳ ἑαυτοῦ τὴν ἐκείνων θρησκείαν παύει, καὶ τὴν φαντασίαν αὐτῶν καταισχύνει;

L. Πολλοὶ πρὸ τούτου γεγόνασι βασιλεῖς καὶ τύραννοι γῆς, πολλοὶ παρὰ Χαλδαίοις ἴστοροῦνται καὶ παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Ἰνδοῖς γενόμενοι σοφοὶ καὶ μάγοι τίς τούτων ποτέ, οὐ λέγω μετὰ θάνατον, ἀλλὰ καὶ ἔτι ζῶν ἡδυνήθη τοσοῦτον ἵσχυσαι, ὥστε τὴν σύμπασαν αὐτὸν γῆν πληρῶσαι τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας, καὶ τοσοῦτον πλῆθος παιδεῦσαι ἀπὸ τῆς τῶν εἰδώλων δεισιδαιμονίας, ὅσους ὁ ἡμέτερος Σωτὴρ εἰς ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων μετήνεγκεν; 2. Ἐλλήνων οἱ φιλόσοφοι μετὰ πιθανότητος καὶ τέχνης λόγων πολλὰ συνέγραψαν τί οὖν τοσοῦτον ὅσον ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς ἐπεδείξαντο; ἄχρι γὰρ τελευτῆς αὐτῶν τὰ παρ' αὐτῶν σοφίσματα τὸ πιθανὸν ἔσχεν² ἀλλὰ καὶ ὃ ἔδοξαν ζῶντες ἵσχυειν ἐν ἀλλήλοις ἔσχον τὴν ἄμιλλαν, καὶ κατ' ἀλλήλων μελετῶντες ἐφιλονείκουν. 3. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος, τὸ παραδοξότατον, πτωχοτέραις ταῖς λέξεσι διδάξας, τοὺς πάνυ σοφιστὰς ἐπεσκίασε, 30 καὶ τὰς μὲν ἐκείνων διδασκαλίας κατήργησε, πάντας

¹ add τοῦ σώματος caeteri (praeter R).

² ἔσχον (cum R).

έλκων πρὸς ἑαυτόν, τὰς δὲ ἑαυτοῦ ἐκκλησίας πεπλήρωκε· καὶ τό γε θαυμαστόν, ὅτι ὡς ἄνθρωπος εἰς τὸν θάνατον καταβάσ, τὴν τῶν σοφῶν μεγαλοφωνίαν περὶ εἰδώλων κατήργησε. 4. Τίνος γάρ ποτε θάνατος ἀπῆλαστε δαίμονας; ἢ τίνος ποτὲ θάνατον ἐφοβήθη- 5 σαν δαίμονες ὡς τὸν Χριστοῦ; ἔνθα γὰρ ὀνομάζεται τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος, ἐκεῖθεν πᾶς δαίμων ἀπελαύνεται. τίς δὲ οὕτως τὰ ψυχικὰ πάθη περιείλε τῶν ἀνθρώπων, ὥστε τοὺς μὲν πόρους σωφρονεῖν, τοὺς δὲ ἀνδροφόνους μηκέτι ξίφος κρατεῖν, τοὺς δὲ δειλίᾳ 10 προκατεχομένους ἀνδρίζεσθαι; 5. Καὶ δλως, τίς τοὺς παρὰ βαρβάροις καὶ τοὺς κατὰ τόπον τῶν ἐθνῶν ἀνθρώπους ἐπεισεν ἀποθέσθαι μὲν τὴν μανίαν, εἰρηναῖα¹ δὲ φρονεῖν, εἰ μὴ ἡ τοῦ Χριστοῦ πίστις, καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον; τίς δὲ ἄλλος περὶ ἀθανασίας 15 οὕτως ἐπιστώσατο τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρός, καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀνάστασις αὐτοῦ; 6. Καίπερ γὰρ πάντα ψευσάμενοι Ἐλληνες, ὅμως οὐκ ἡδυνήθησαν ἀνάστασιν τῶν ἑαυτῶν εἰδώλων πλάσασθαι, οὐκ ἐνθυμούμενοι τὸ σύνολον, εἰ δλως δυνατὸν 20 μετὰ θάνατον εἶναι πάλιν τὸ σῶμα· ἐφ' ὃ καὶ μάλιστα ἀν τις αὐτοὺς ἀποδέξηται,² ὅτι τοιαῦτα λογισάμενοι τὴν μὲν ἀσθένειαν τῆς ἑαυτῶν εἰδωλολατρίας ἥλεγχαν, τὸ δὲ δυνατὸν τῷ Χριστῷ παρεχώρησαν, ἵνα καὶ ἐκ τούτου γνωσθῇ παρὰ πᾶσι τοῦ Θεοῦ Υἱός. 25

LI. Τίς οὖν ἀνθρώπων μετὰ θάνατον ἡ δλως ζῶν περὶ παρθενίας ἐδίδαξε, καὶ οὐκ ἐνόμισεν ἀδύνατον εἶναι τὴν ἀρετὴν ταύτην ἐν ἀνθρώποις; ἀλλ' ὁ ἡμέτερος Σωτὴρ καὶ τῶν πάντων Βασιλεὺς Χριστὸς τοσοῦτον ἴσχυσεν ἐν τῇ περὶ ταύτης διδασκαλίᾳ, ὡς καὶ παιδία 30

¹ εἰρήνην caeteri (praeter R). ² ἀποδέξεται (cum R et multis).

μήπω τῆς νομίμης ἡλικίας ἐπιβάντα τὴν ὑπὲρ τὸν
νόμον ἐπαγγέλλεσθαι παρθενίαν. 2. Τίς πώποτε
ἀνθρώπων ἡδυνήθη διαβῆναι τοσοῦτον, καὶ εἰς Σκύ-
θας, καὶ Αἰθίοπας, ἢ Πέρσας, ἢ Ἀρμενίους, ἢ Γότθους,
5 ἢ τοὺς ἐπέκεινα τοῦ Ὡκεανοῦ λεγομένους, ἢ τοὺς ὑπὲρ
Ὑρκανίαν ὄντας, ἢ ὅλως τοὺς Αἰγυπτίους καὶ Χαλ-
δαίους παρελθεῖν, τοὺς φρονοῦντας μὲν μαγικά, δεισι-
δαίμονας δὲ ὑπὲρ τὴν φύσιν καὶ ἀγρίους τοῖς τρόποις,
καὶ ὅλως κηρύξαι περὶ ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης καὶ
10 κατὰ τῆς¹ εἰδώλων θρησκείας, ὡς ὁ πάντων Κύριος,
ἢ τοῦ Θεοῦ Δύναμις, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός;
3. Ὅς οὐ μόνον ἐκίρυξε διὰ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν,
ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπεισεν αὐτοὺς κατὰ διάνοιαν, τὴν
μὲν τῶν τρόπων ἀγριότητα μεταθέσθαι, μηκέτι δὲ
15 τοὺς πατρίους σέβειν² θεούς, ἀλλ' αὐτὸν ἐπιγινώσκειν,
καὶ δὶ' αὐτοῦ τὸν Πατέρα θρησκεύειν. 4. Πάλαι μὲν
γὰρ εἰδωλολατροῦντες, "Ἐλληνες καὶ βάρβαροι κατ'
ἀλλήλων ἐπολέμουν, καὶ ὡμοὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς
ἐτύγχανον. οὐκ ἦν γάρ τινα τὸ σύνολον οὕτε τὴν γῆν
20 οὕτε τὴν θάλασσαν διαβῆναι χωρὶς τοῦ τὴν χείρα
ξίφεσιν ὁπλίσαι, ἔνεκα τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀκαταλ-
λακτου μάχης. 5. Καὶ γὰρ καὶ ἡ πᾶσα τοῦ ζῆν
αὐτοῖς διαγωγὴ δὶ' ὅπλων ἐγίνετο, καὶ ξίφος ἦν αὐτοῖς
ἀντὶ βακτηρίας, καὶ παντὸς βοηθήματος ἔρεισμα· καί-
25 τοι, ὡς προεῖπον, εἰδώλοις ἐλάτρευον, καὶ δαίμοσιν
ἐσπενδον θυσίας, καὶ ὅμως οὐδὲν ἐκ τῆς εἰδώλων
δεισιδαιμονίας ἡδυνήθησαν οἱ τοιαῦτα φρονοῦντες
μεταπαιδευθῆναι. 6."Οτε δὲ εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ
διδασκαλίαν μεταβεβίκασι, τότε δὴ παραδόξως³

¹ τῆς κατὰ (cum caeteris): txt scripsit Marr.² θύειν (praeter R) caeteri fere omnes.³ add. ὡς caeteri (praeter R).

τῷ ὅντι κατὰ διάνοιαν κατανυγέντες, τὴν μὲν ὡμότητα τῶν φόνων ἀπέθεντο, καὶ οὐκ ἔτι πολέμια φρονοῦσι, πάντα δὲ αὐτοῖς εἰρηναῖα, καὶ τὰ πρὸς φιλίαν καταθύμια λοιπόν ἐστι.

LII. Τίς οὖν ὁ ταῦτα ποιήσας, ἢ τίς ὁ τοὺς¹ μι- 5 σοῦντας ἀλλήλους εἰς εἰρήνην συνάψας, εἰ μὴ ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Πατρὸς Υἱός, ὁ κοινὸς πάντων Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός, ὃς τῇ ἑαυτοῦ ἀγάπῃ πάντα ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὑπέστη; καὶ γὰρ καὶ ἄνωθεν ἦν προφητευόμενον περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ πρυτανευομένης 10 εἰρήνης, λεγούσης τῆς γραφῆς· “Συγκόψουσι τὰς μα-“ χαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς “δρέπανα, καὶ οὐ λίψεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν, “καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν.” 2. Καὶ οὐκ ἄπιστόν γε τὸ τοιοῦτον, ὅπου καὶ νῦν οἱ τὸ ἄγριον τῶν 15 τρόπων ἔμφυτον ἔχοντες βάρβαροι, ἔτι μὲν θύοντες παρ' αὐτοῖς τοῖς² εἰδώλοις, μαίνονται κατ' ἀλλήλων, καὶ χωρὶς ξίφους οὐδεμίαν ὥραν ἀνέχονται μένειν. 3. “Οτε δὲ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας ἀκούουσιν, εὐ-θέως ἀντὶ μὲν πολέμων, εἰς γεωργίαν τρέπονται· ἀντὶ 20 δὲ τοῦ ξίφεσι τὰς χείρας ὄπλιζειν, εἰς εὐχὰς ἐκτείνουσι. καὶ ὅλως, ἀντὶ τοῦ πολεμεῖν πρὸς ἑαυτούς, λοιπὸν κατὰ διαβόλου καὶ κατὰ δαιμόνων ὄπλιζονται, σωφροσύνη καὶ ψυχῆς ἀρετὴ τούτους καταπολεμοῦντες. 4. Τοῦτο δὲ τῆς μὲν θειότητος τοῦ Σωτῆρος ἐστι 25 γνώρισμα· ὅτι ὃ μὴ δεδύνηται ἐν εἰδώλοις μαθεῖν οἱ ἀνθρωποι, τοῦτο παρ' αὐτοῦ μεμαθήκασι· τῆς δὲ δαιμόνων καὶ τῆς εἰδώλων ἀσθενείας καὶ οὐθενείας ἔλεγχος οὐκ ὀλίγος ἐστὶν οὗτος. εἰδότες γὰρ ἑαυτῶν δαιμονες τὴν ἀσθενειαν, διὰ τοῦτο συνέβαλον πάλαι τοὺς ἀν- 30

¹ rasura unius lit.

² mallem τοῖς παρ' αὐτοῖς.

θρώπους καθ' ἕαυτῶν πολεμεῖν, ἵνα μὴ παυσάμενοι τῆς κατ' ἀλλήλων ἔριδος, εἰς τὴν κατὰ δαιμόνων μάχην ἐπιστρέψωσιν. 5. Ἀμέλει μὴ πολεμοῦντες πρὸς ἕαυτοὺς οἱ Χριστῷ μαθητευόμενοι, κατὰ δαιμόνων τοῖς 5 τρόποις καὶ ταῖς κατ' ἀρετὴν πράξεσιν ἀντιπαρατάσσονται, καὶ τούτους μὲν διώκουσι, τὸν δὲ τούτων ἀρχηγὸν Διάβολον καταπαίζουσιν, ὥστε ἐν νεότητι μὲν σωφρονεῖν, ἐν πειρασμοῖς δὲ ὑπομένειν, ἐν πόνοις δὲ καρτερεῖν, καὶ ὑβριζομένους μὲν ἀνέχεσθαι, ἀποστολούμένους δὲ καταφρονεῖν· καὶ τό γε θαυμαστόν, δτὶ καὶ θανάτου καταφρονοῦσι, καὶ γίνονται μάρτυρες Χριστοῦ.

LIII. Καὶ ἵνα ἐν ὁ καὶ¹ πάνυ θαυμαστόν ἔστι γνώρισμα τῆς θειότητος τοῦ Σωτῆρος εἴπω τίς πώποτε ἄνθρωπος ἀπλῶς ἢ μάγος, ἢ τύραννος, ἢ βασιλεύς, ἐφ' ἕαυτοῦ τοσοῦτον ἡδυνήθη βαλεῖν,² καὶ καθ' ὅλης τῆς εἰδωλολατρίας καὶ πάσης δαιμονικῆς στρατίας, καὶ πάσης μαγείας, καὶ πάσης σοφίας Ἑλλήνων, τοσοῦτον ἴσχυόντων καὶ ἔτι ἀκμαζόντων 20 καὶ ἐκπληγτόντων πάντας, ἀντιμάχεσθαι καὶ μιᾶς ροπῆς κατὰ πάντων ἀντιστῆναι, ὡς ὁ ἡμέτερος Κύριος, ὁ τοῦ Θεοῦ ἀληθῆς Λόγος, δις ἀοράτως ἐκάστου τὴν πλάνην ἐλέγχων, μόνος παρὰ πάντων τοὺς πάντας ἀνθρώπους σκυλεύει, ὥστε τοὺς μὲν τὰ εἰδωλα προσκυνοῦντας λοιπὸν αὐτὰ καταπατεῖν· τοὺς δὲ μαγείας θαυμασθέντας τὰς βίβλους κατακαίειν· τοὺς δὲ σοφοὺς τὴν τῶν Εὐαγγελίων προκρίνειν πάντων ἐρμηνείαν. 2. Οὓς μὲν γὰρ πρότερον προσεκύνουν, τούτους καταλιμπάνουσιν· διν δὲ ἐχλεύαζον ἐσταυρωμένον,

¹ om. καὶ.² τοσοῦτοι . . . συμβαλεῖν plerique.

τοῦτον προσκυνοῦσι Χριστόν,¹ Θεὸν αὐτὸν ὁμολογοῦντες. καὶ οἱ μὲν παρ' αὐτοῖς λεγόμενοι θεοὶ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ διάκονται· ὁ δὲ σταυρωθεὶς Σωτὴρ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ Θεὸς ἀναγορεύεται καὶ Θεοῦ Υἱός. καὶ οἱ μὲν παρ' "Ελλησι προσκυνούμενοι θεοί".⁵ ὡς αἰσχροὶ διαβάλλονται παρ' αὐτῶν οἱ δὲ τὴν Χριστοῦ λαμβάνοντες διδασκαλίαν, σωφρονέστερον ἐκείνων ἔχοντες τὸν βίον. 3. Ταῦτα οὖν, καὶ τὰ τοιαῦτα, εἴ μὲν ἀνθρώπινά ἔστι, δεικνύτω τις ὁ βουλόμενος καὶ τὰ τῶν προτέρων τοιαῦτα, καὶ πειθέτω. 10 εἴ δὲ μὴ ἀνθρώπων ἀλλὰ Θεοῦ ἔργα ταῦτα φαίνεται καὶ εἴσι, διὰ τί τοσοῦτον ἀσεβοῦσιν οἱ ἄπιστοι, μὴ ἐπιγίνωσκοντες τὸν ταῦτα ἔργασάμενον Δεσπότην; 4. "Ομοιον γὰρ πάσχουσιν, ὡς εἴ τις ἐκ τῶν ἔργων τῆς κτίσεως μὴ γινώσκοι τὸν τούτων δημιουργὸν Θεόν. 15 εἴ γὰρ ἐκ τῆς εἰς τὰ δόλα αὐτοῦ δυνάμεως ἐγίνωσκον αὐτοῦ τὴν θεότητα, ἔγνωσαι ἀν δτι καὶ τὰ διὰ τοῦ σώματος ἔργα τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ τοῦ πάντων Σωτῆρός ἔστι τοῦ Θεοῦ Λόγου. γινώσκοντες δὲ οὕτως, καθάπερ εἶπεν ὁ Παῦλος, "οὐκ ἀν 20 τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν."

LIV. "Ωσπερ οὖν εἴ τις ἀόρατον ὅντα τῇ φύσει τὸν Θεὸν καὶ μηδόλως ὄρωμενον ἐθέλοι ὄραν, ἐκ τῶν ἔργων αὐτὸν καταλαμβάνει καὶ γινώσκει· οὕτως δὲ μὴ δρῶν τῇ διανοίᾳ τὸν Χριστόν, καν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ 25 σώματος καταμανθανέτω τοῦτον, καὶ δοκιμαζέτω εἰ ἀνθρώπινά ἔστιν ἢ Θεοῦ; 2. Καὶ εὖν μὲν ἀνθρώπινα ἢ, χλευαζέτω· εἴ δὲ μὴ ἀνθρώπινά ἔστιν ἀλλὰ Θεοῦ γινώσκεται,² μὴ γελάτω τὰ ἀχλεύαστα· ἀλλὰ μᾶλλον θαυμαζέτω, δτι διὰ τοιούτου πράγματος εὐτελοῦς, 30

¹ om. χριστόν.² γινώσκέτω καὶ caeteri (praeter R).

82 *Christ took our Nature that we might receive his own.*

τὰ θεῖα ἡμῖν πεφανέρωται, καὶ διὰ τοῦ θανάτου ἡ
ἀθανασία “εἰς πάντας ἔφθασε,” καὶ διὰ τῆς ἐνανθρω-
πήσεως τοῦ Λόγου ἡ τῶν πάντων ἐγνώσθη πρόνοια,
καὶ ὁ ταύτης χορηγὸς καὶ δημιουργὸς αὐτὸς ὁ τοῦ
5 Θεοῦ Λόγος. 3. Αὐτὸς γὰρ ἐνηνθρώπησεν, ἵνα ἡμεῖς
θεοποιηθῶμεν· καὶ αὐτὸς ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν διὰ σώ-
ματος, ἵνα ἡμεῖς τοῦ ἀοράτου Πατρὸς ἔννοιαν λάβω-
μεν· καὶ αὐτὸς ὑπέμεινε τὴν παρ' ἀνθρώπων ὕβριν,
ἵνα ἡμεῖς ἀφθαρσίαν¹ κληρονομήσωμεν. ἐβλάπτετο
10 μὲν γὰρ αὐτὸς οὐδέν, ἀπαθὴς καὶ ἀφθαρτος καὶ Αὐτο-
λόγος ὃν καὶ Θεός· τοὺς δὲ πάσχοντας ἀνθρώπους, δι'
οὓς καὶ ταῦτα ὑπέμεινε, ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀπαθείᾳ ἐτήρει
καὶ διέσωζε. 4. Καὶ δῆλος τὰ κατορθώματα τοῦ
Σωτῆρος τὰ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ γενόμενα,
15 τοιαῦτα καὶ τοσαῦτά ἔστιν, ἂ εἰ διηγήσασθαί τις ἐθε-
λήσειεν, ἔοικεν τοῖς ἀφορῶσιν εἰς τὸ πέλαγος τῆς
θαλάσσης, καὶ θέλουσιν ἀριθμεῖν τὰ κύματα ταύτης.
ώς γὰρ οὐ δύναται τοῖς ὀφθαλμοῖς περιλαβεῖν τὰ δῆλα
κύματα, τῶν ἐπερχομένων παριόντων τὴν αἴσθησιν
20 τοῦ πειράζοντος· οὕτω καὶ τῷ βουλομένῳ πάντα τὰ ἐν
σώματι τοῦ Χριστοῦ κατορθώματα περιλαβεῖν, ἀδύ-
νατον τὰ δῆλα κὰν τῷ λογισμῷ δέξασθαι, πλειόνων
ὄντων τῶν παριόντων αὐτοῦ τὴν ἐνθύμησιν, ὃν αὐτὸς
νομίζει περιειληφέναι. 5. Κάλλιον οὖν μὴ πρὸς τὰ
25 δῆλα ἀφορῶντα λέγειν, ὃν οὐδὲ μέρος ἐξειπεῖν τις δύ-
ναται, ἀλλ' ἔτι ἐνὸς μνημονεῦσαι² καὶ σοὶ καταλιπεῖν
τὰ δῆλα θαυμάζειν. πάντα γὰρ ἐπίσης ἔχει τὸ θαῦμα,
καὶ ὅποι δ' ἄν τις ἀποβλέψῃ, ἐκεῖθεν τοῦ Λόγου τὴν
θειότητα βλέπων ὑπερεκπλήττεται.

30 LV. Τοῦτο οὖν μετὰ τὰ προειρημένα καταμαθεῖν

¹ ἀθανασίαν caeteri (praeter R).   ² μνησθῆναι caeteri.

σε ἔξιόν ἐστιν καὶ ὡς ἀρχὴν τῶν μὴ¹ λεχθέντων θέσθαι, καὶ θαυμάσαι λίαν, ὅτι τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημήσαντος, οὐκ ἔτι μὲν ηὔξησεν ἡ εἰδωλολατρία, καὶ ἡ οὖσα δὲ ἐλαττοῦται, καὶ κατ' ὀλίγον παύεται· καὶ οὐκ ἔτι μὲν ἡ Ἑλλήνων σοφία προκόπτει, καὶ ἡ οὖσα 5 δὲ λοιπὸν ἀφανίζεται· καὶ δάιμονες μὲν οὐκ ἔτι φαντασίαις καὶ μαντείαις καὶ μαγείαις ἀπατῶσι, μόνον δὲ τολμῶντες καὶ ἐπιχειροῦντες κατασχύνονται τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ. 2. Καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, θεώρει πῶς ἡ μὲν τοῦ Σωτῆρος διδασκαλία πανταχοῦ αὔξει· πᾶσα 10 δὲ εἰδωλολατρία καὶ πάντα τὰ ἐναντιούμενα τῇ Χριστοῦ πίστει καθ' ἡμέραν ἐλαττοῦται καὶ ἐξασθενεῖ καὶ πίπτει. οὕτω δὲ θεωρῶν προσκύνει μὲν τὸν ἐπὶ πάντων Σωτῆρα καὶ δυνατὸν Θεὸν Λόγον· καταγίνωσκε δὲ τῶν ἐλαττουμένων καὶ ἀφανιζομένων ὑπ' αὐτοῦ. 15 3. Ὡς γὰρ ἡλίου παρόντος οὐκ ἔτι τὸ σκότος ἵσχύει, ἀλλὰ καὶ εἴ πού ἐστι περιλειπόμενον ἀπελαύνεται· οὕτως ἐλθούσης τῆς θείας ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου, οὐκ ἔτι μὲν ἵσχύει τὸ τῶν εἰδώλων σκότος, πάντα δὲ τὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης μέρη τῇ τούτου διδασκαλίᾳ 20 καταλάμπεται. 4. Καὶ ὥσπερ βασιλεύοντός τινος καὶ μὴ φαινομένου ἐν τινι χώρᾳ, ἀλλ' ἔνδον ὄντος ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, πολλάκις τινὲς ἄτακτοι καταχρώμενοι τῇ τούτου ἀναχωρήσει ἑαυτοὺς ἀναγορεύουσι, καὶ ἔκαστος κατασχηματισάμενος τοὺς ἀκεραίους φαν- 25 τασιοκοπεῖ ὡς βασιλεύς, καὶ οὕτως πλανῶνται οἱ ἄνθρωποι τῷ ὄνόματι, ἀκούοντες μὲν εἶναι βασιλέα, οὐχ ὁρῶντες δὲ αὐτόν, διὰ τὸ μάλιστα μηδὲ δύνασθαι αὐτοὺς ἔσω τοῦ οἴκου χωρῆσαι· ἐπειδὰν δὲ ὁ ἀληθῶς βασιλεὺς προέλθῃ καὶ φανῇ, τότε οἱ μὲν ἀπατῶντες 30

¹ ηδη caeteri (praeter R).

ἄτακτοι ἐλέγχονται τῇ τούτου παρουσίᾳ, οἱ δὲ ἄνθρωποι ὁρῶντες τὸν ἀληθῶς βασιλέα, καταλιμπάνουσι τοὺς πάλαι πλανῶντας αὐτούς. 5. οὕτως καὶ πάλαι μὲν ἡπάτων οἱ δαίμονες τε καὶ ἄνθρωποι, Θεοῦ τιμὴν ἔαυτοῖς περιτιθέντες· δτε δὲ ἐπεφάνη ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν σώματι, καὶ ἐγνώρισεν ἡμῖν τὸν ἔαυτοῦ Πατέρα, τότε δὴ η̄ μὲν τῶν δαιμόνων ἀπάτη ἀφανίζεται καὶ παύεται· οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀφορῶντες εἰς τὸν ἀληθινὸν τοῦ Πατρὸς Θεὸν Λόγον, καταλιμπάνουσι τὰ εἴδωλα, 10 καὶ λοιπὸν ἐπιγινώσκουσι τὸν ἀληθινὸν Θεόν. 6. Τοῦτο δὲ γνώρισμα τοῦ εἶναι τὸν Χριστὸν Θεὸν Λόγον καὶ Θεὸν Δύναμίν ἐστι, τῶν γὰρ ἀνθρωπίνων πανομένων, καὶ μένοντος τοῦ ρήματος τοῦ Χριστοῦ, δῆλον ἐστι παρὰ πᾶσι, τὰ μὲν πανόμενα εἶναι πρόσκαιρα, τὸν δὲ 15 μένοντα εἶναι Θεὸν καὶ Θεοῦ Υἱὸν ἀληθινὸν μονογενῆ Λόγον.

LVI. Ταῦτα μέν σοι παρ’ ἡμῶν δι’ ὀλίγων, ὅσον πρὸς στοιχείωσιν καὶ χαρακτῆρα τῆς κατὰ Χριστὸν πίστεως καὶ τῆς θείας αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας 20 ἀνατεθείσθω, ὡς φιλόχριστε ἄνθρωπε. σὺ δὲ τὴν πρόφασιν ἐκ τούτων λαβών, εἰ ἐντυγχάνοις τοῖς τῶν γραφῶν γράμμασι, γνησίως αὐτοῖς ἐφιστάνων τὸν νοῦν, γνώσῃ παρ’ αὐτῶν τελειότερον μὲν καὶ τρανότερον τῶν λεχθέντων τὴν ἀκρίβειαν. 2. 25 Ἐκεῖναι μὲν γὰρ διὰ θεολόγων ἀνδρῶν παρὰ Θεοῦ ἐλαλήθησαν καὶ ἐγράφησαν. ἡμεῖς δὲ παρὰ τῶν αὐταῖς ἐντυγχανόντων θεοπνεύστων¹ διδασκάλων, οἵ καὶ μάρτυρες τῆς Χριστοῦ θεότητος γεγόνασι, μαθόντες μεταδίδομεν καὶ τῇ σῇ φιλομαθείᾳ. 3. Γνώσῃ δὲ καὶ 30 τὴν δευτέραν αὐτοῦ πάλιν πρὸς ἡμᾶς ἔνδοξον καὶ θείαν

¹ sic et R: sed caeteri fere omnes θεολόγων.

ἀληθῶς ἐπιφάνειαν, ὅτε οὐκ ἔτι μετὰ ταπεινότητος,
ἀλλ' ἐν τῇ ἴδιᾳ δόξῃ ὅτε οὐκ ἔτι μετ' εὐτελείας, ἀλλ' ἐν
τῇ ἴδιᾳ μεγαλειότητι· ὅτε οὐκ ἔτι παθεῖν, ἀλλὰ λοιπὸν
τοῦ ἴδιου σταυροῦ τὸν καρπὸν ἀποδοῦναι πᾶσιν
ἔρχεται· φημὶ δὴ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀφθαρσίαν.⁵
καὶ οὐκ ἔτι μὲν κρίνεται, κρινεῖ δὲ τὸν πάντας, πρὸς ἄ
ἔκαστος ἐπραξεῖ διὰ τοῦ σώματος, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε
φαῦλα· ἐνθα τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἀπόκειται βασιλεῖα
οὐρανῶν, τοῖς δὲ τὰ φαῦλα πράξασι, πῦρ αἰώνιον καὶ
σκότος ἐξώτερον. 4. Οὕτω γάρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος.¹⁰
φησι “λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι² ὅψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ
“ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ
“ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ἐν τῇ δόξῃ
“τοῦ Πατρός.” 5. Διὸ δὴ καὶ σωτῆριός ἐστι λόγος
εὐτρεπίζων ἡμᾶς εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ λέγων.¹⁵
“γίνεσθε ἔτοιμοι καὶ γρηγορεῖτε, ὅτι ἡ ὥρα οὐκ οὔδατε
“ἔρχεται.” κατὰ γάρ τὸν μακάριον Παῦλον, “τὸν
“πάντας ἡμᾶς παραστῆναι δεῖ ἐμπροσθεν τοῦ βήματος
“τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἔκαστος, πρὸς ἄ διὰ τοῦ
“σώματος ἐπραξεῖν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον.”²⁰

LVII. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκ τῶν γραφῶν ἔρευναν καὶ
γνῶσιν ἀληθῆ, χρεία βίου καλοῦ καὶ ψυχῆς καθαρᾶς
καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἀρετῆς, ἵνα δὶ' αὐτῆς ὁδεύσας ὁ
νοῦς, τυχεῖν ὡν ὀρέγεται καὶ καταλαβεῖν δυνηθῆ, καθ'
ὅσον ἐφικτόν ἐστι τῇ ἀνθρώπων φύσει περὶ τοῦ Θεοῦ.²⁵
Λόγου μανθάνειν. 2. Ἄνευ γάρ καθαρᾶς διανοίας,
καὶ τῆς πρὸς τὸν ἀγίους τοῦ βίου μιμήσεως, οὐκ ἄν
τις καταλαβεῖν δυνηθείη τὸν ἀγίων λόγους.
3. Ὡσπερ γάρ εἴ τις ἐθελήσειεν ἰδεῖν τὸ τοῦ ἡλίου
φῶς, πάντως τὸν ὀφθαλμὸν ἀποσμήχει καὶ λαμπρύνει, 30

¹ ἀπάρτι.

σχεδὸν ὅμοιον τῷ ποθουμένῳ ἑαυτὸν διακαθαιρων, ἵνα
οὕτως φῶς γενόμενος ὁ ὀφθαλμὸς τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ἴδῃ,
ἢ ὡς εἴ τις θελήσειεν ἰδεῖν πόλιν ἢ χώραν, πάντως ἐπὶ⁵
τὸν τόπον ἀφικνεῖται τῆς θέας ἔνεκεν οὕτως ὁ θέλων
τῶν θεολόγων τὴν διάνοιαν καταλαβεῖν, προαπονίψαι
καὶ προαποπλῦναι τῷ βίῳ τὴν ψυχὴν ὀφείλει, καὶ
πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀγίους ἀφικέσθαι τῇ ὅμοιότητι τῶν
πράξεων αὐτῶν, ἵνα σὺν αὐτοῖς τῇ ἀγωγῇ τῆς συζήσεως
γενόμενος, τὰ¹ καὶ αὐτοῖς ἀποκαλυφθέντα παρὰ Θεοῦ
ιο κατανοήσῃ, καὶ λοιπὸν ὡς ἐκείνοις συναφθεὶς ἐκφύγῃ
μὲν τὸν τῶν ἀμαρτωλῶν κίνδυνον καὶ τὸ τούτων πῦρ
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἀπολάβῃ δὲ τὰ τοῖς ἀγίοις
ἀποκείμενα ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ, “ἄ ὀφ-
“θαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὐς ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν
ι5 “ἀνθρώπων ἀνέβη, ὅσα ἡτοίμασται τοῖς” κατ’ ἀρετὴν
βιοῦσι, καὶ ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἐν Χριστῷ
’Ιησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι’ οὐ καὶ μεθ’ οὐ αὐτῷ τῷ
Πατρὶ σὺν αὐτῷ τῷ Υἱῷ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, τιμὴ καὶ
κράτος καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ’Αμήν.

¹ om. καὶ R: sed fors. legendum καὶ τὰ.

τέλος τοῦ περὶ τῆς ἐνανθρωπιστεως λόγου.

INDICULUS GRAECUS.¹

ἀγένητος, 3. 15, 16. 10.
ἄγιοι, 18. 21, 40. 6, 51. 22, 55. 13,
     85. 27 *sq.* 86. 7, 12.
ἀθανασία, 73. 6, 13, 82. 9 (v.l.).
αἰρέσεις, 4. 3.
αἰσθήσεις, 44. 2, 47. 26 (82. 19).
ἀκέραιος, 83. 25.
ἀκμάζειν, 8. 5.
ἀμίαντος (adj.), 12. 10.
ἀμίαντον, 41. 25, 42. 10, 68. 25.
ἀμιλλα, 76. 26.
ἄν, (omissum) 7. 17, 9. 16, 10. 2, 7,
     19. 16, 34. 6, 25, 35. 24; (cum
     subiunct.), 77. 22; ἐὰν c. indic.
     66. 11.
ἀναλογίζεσθαι, 28. 26.
ἀνθρωπος (sc. τοῦ κυρίου), 25. 31.
ἀνθροίος, 51. 10.
ἀνομούότης, 66. 27.
ἀντί (de morte Christi), 31. 29.
ἀντίθεσις, 32. 3.
ἀντίψυχον, 13. 13.
ἀνυπεύθυνος, 30. 8 (uid. ὑπεύθ.).
ἀοράτως, 45. 8, 64. 26, 80. 22 (uid.
     ἀφανῶς).
ἀπολογίαι, 35. 18.
ἀπομένειν, 68. 13.
ἀπρονόητος, 4. 22.
ἀρμονία (*τῆς κτίσεως*), 18. 16.
ἀσκησις, 40. 25.
ἀσώματος, 2. 14, 11. 14, 16. 12, 57.
     10, 69. 2.
ἀϋλος, 11. 15 (cf. 51. 10).
αὐτοξωή, 29. 28, 32. 12.

αὐτομάτως, 2. 28, 4. 22.
ἀφανῶς μεταπείθειν, 2. 7 (uid.
     ἀοράτως).
ἀφεσις ἀμαρτίων, 21. 4.
γένεσις, 27. 27, 52. 21, 53. 2, 5,
     12, 56. 1; (sc. φύσις?) 22. 26, 27.
     24, 30, 75. 9, 16.
γειητός, 16. 13, 63. 27, 64. 23.
δεσποτεία, 28. 13.
δημιουργία, 67. 12.
δημιουργός, 2. 19, 4. 3, 17, 16. 9, 18.
     6, 23, 27. 28, 30, 38. 21, 81.
     15, 82. 4.
διακοσμεῖν, 25. 11.
διαλαμβάνειν, 1. 2.
διάνοια, 43. 23, 44. 18, 47. 25, 81.
     25, 85. 26.
διάστημα, 39. 2, 20.
διδασκάλιον, 18. 31, (διδασκαλεῖον)
     71. 3.
δύναμις, 25. 11 (27. 14, 28. 30),
     63. 20, 64. 19, 66. 10, 21, 69.
     21, 74. 1, 24.
ἔδει . . . η, 10. 2, 19. 16, 17.
εἰκών. 5. 13, 9. 6, 30, 16. 25, 26, 28,
     20. 8, 13, 29. 26; (*τὸ κατ' εἰκόνα*)
     11. 3 (cf. 7. 22), 18. 1, 20. 10
     (cf. 15), 21. 9, 29. 25; (*ὁ κ. ἐ. ἄν-*
     θρωπός), 20. 18, 22.
εἶναι, (*τὸ μὴ εἶναι*) 7. 3, 9. 20; (*εἰς*
     τὸ εἶναι) 3. 30, 4. 25, 4. 31, 7. 4,
     64. 2; (*ἐκ τοῦ μὴ δυτός*) 5. 2, 11.
     6, 64. 2, 67. 8; (*ἐξ οὐκ δυτῶν*)
     4. 24, 7. 11, 21, 16. 11, 29. 24,

¹ The references are to page and line. For indices of quotations and of subject-matter the reader is referred to the English translation (ed. 1891).

63. 28; τὰ οὐκ δυτα (sc. εἰδωλα), 17. 8, 20. 5; δῶν (θεός), 7. 8, 12, 17. 8.
 ἐκκλησία, 36. 21, 73. 2, 77. 1.
 ἐμποδίζειν (c. dat. pers.), 37. 19.
 ἔμφυτος, 79. 16.
 ἐνανθρωπεῖν, 82. 5.
 ἐνανθρώπησις 1. 12, 6. 7, 15. 23, 16. 3, 24. 19, 29, 49. 8, 82. 2, 14.
 ἔνδυμα, 69. 4 (cf. 68. 5, 15, 17, 25).
 ἐνέργεια, 25. 7, 20, 45. 3, 17.
 ἐνεργεῖν, 25. 23, 37. 18, 45. 5, 16, 46. 10, 25, 29, 63. 13, 19, 22, 72. 21.
 ἔννοια, 7. 6, 16. 10, 29, 17. 5, 19. 18, 65. 24, 82. 7.
 ἐνθυμεῖσθαι, 64. 7 (cf. 82. 23).
 ἐνσωμάτωσις, 6. 17.
 ἐπακολούθησις, 10. 30.
 ἐπιβαίνειν (de Incarn.), 47. 10, 66. 7, 63. 4, 6, 8, 10 (64. 20).
 ἐπιβασις (sc. ἐνανθρώπησις), 30. 23, 31. 5.
 ἐρεισμα, 78. 24.
 ἔτερα ἀνθ' ἔτέρων, 17. 6.
 εὐλογος, 62. 15, 70. 16.
 εὐλογον, τὸ πρὸς τον θεόν, 10. 15, 25, 11. 9.
 εὐσέβεια (ἡ), 1. 12.
 θείον, τὸ, 8. 7, 65. 22.
 θεολόγος, 14. 21, 84. 25, 86. 5.
 θεόπνευστος, 49. 13, 84. 27.
 θεοποιεῖσθαι, 82. 6, 75. 11.
 θεοφανεῖα, 12. 8.
 θεοφανία (τά), 71. 4.
 θυσία (sc. χριστοῦ), 24. 22, 30. 6, (θῦμα) 13. 8.
 λατρός, 67. 14.
 ἴδιοποιεῖσθαι, 12. 14, 47. 7.
 ἴδιοποιησις, 12. 26.
 ἵσον (ἐν ἵσω), 89. 2.
 καθῆκον, 17. 17.
 κακόν, 7. 7.
 καλάμη, 12. 28, 68. 20 sqq.
 κατάλληλος, 26. 24, 66. 12.
 κατάρα (crucis), 36. 28 sqq.
 κεφάλαιον, 29. 16.
- λογικός, 5. 15, 9. 5, 16. 19, 21, 19. 7.
 λόγος (θεός λόγος), 14. 14, 15. 3, 9 (?), 18. 1, 21. 28 (?), 23. 16, 24. 27, 29. 11, 26. 26, 47. 6 (?), 60. 1, 63. 24, 69. 22, 70. 21 (?), 72. 19, 76. 7, 81. 19 (?), 88. 14, 84. 11, 85. 25.
 λόγος (φύσις), 5. 10.
 λύτρον, 33. 2.
 λυτροῦσθαι, 60. 8.
 μάρτυς, 39. 19, 40. 21 (cf. 41. 8), 42. 2, 19 (56. 21), 73. 14, 80. 11, 84. 28.
 μεγαλοφωνία, 72. 22, 77. 3.
 μετουσία, 7. 28.
 μορφή, 20. 25 sq.
 νεῦμα, 67. 5, 10.
 νοῦς, 65. 3, 5. 85. 24.
 δλόκληρος, 33. 3, 36. 20.
 δμοιος, 12. 16, 23. 13. 15, 29, 15. 11, 22. 10, 30. 22 (37. 17), 55. 9, 66. 11, 67. 21.
 δμοιότης, 55. 7.
 δργανον, 12. 15, 13. 13, 63. 15, 64. 14, 29, 65. 7, 8, 12, 66. 6, 22, 67. 17, 19, 25, 69. 7.
 ούθένεια, 79. 28.
 ούσια, 25. 10, 28. 9, 11, 20. 20, 65. 5.
 ὁφεὶλεσθαι, 13. 14.
 ὁφειλόμενον, τὸ, 30. 2 sq., 30. 32. 20.
 Perfectum pro aoristo, 22. 9.
 παλαιιστής, 36. 1.
 παμπληθής, 73. 2.
 πᾶν (τό), 25. 10, 62. 24. 63. 8, 25, 64. 17, 66. 14, 75. 24.
 παραπλήττειν, 61. 16.
 περιέχειν, 25. 14.
 πλάσμα, 75. 17.
 πολίτεια (ἡ κατὰ ψυχήν), 19. 1.
 προαιρεσις, 5. 18.
 προκατέχεσθαι, 77. 11.
 προσάγειν (τὸ σῶμα τῷ πατρὶ), 12. 18, 13. 13.
 προσγίνεσθαι, 67. 28, 68. 10.
 προσλαμβάνειν, 23. 2, 8.

<i>προσπλέκειν</i>, 67. 29. <i>πρόσταξις</i>, 67. 23, 68. 30. <i>προσφέρειν</i>, 31. 4, 38. 11, 47. 12. <i>προσφορά</i>, 13. 10, 14. 17. <i>πρυτανεύειν</i>, 79. 10. <i>σκυλεύειν</i>, 80. 24. <i>σοφίσματα</i>, 76. 25. <i>στοιχείωσις</i>, 84. 18. <i>συμπλέκειν</i>, 68. 3, 5, 12. <i>συμπλοκή</i>, 38. 24. <i>συνέχειν</i>, 64. 24. <i>σῶμα (ὸ κόσμος)</i>, 3. 4, 62. 30, 63. 3, 9. <i>ταῦτολογία</i>, 30. 17. <i>τεχνίτης</i>, 3. 29. <i>τροπαῖον</i>, 29. 3, 36. 17, 38. 24, 42. 24, 43. 10, 44. 13, 25, 48. 27, 53. 16, 56. 10, 70. 27. <i>ὑλη</i>, 3. 15, 21, 23, 4. 23, 17. 10 ; (sc. ξύλον, 20. 28). 	<i>ὑπεύθυνος</i> , 11, 30, 12. 17. <i>ὑφῆλιος</i> , 21. 14. <i>φαντασία</i> , 27. 2, 72. 3, 11, 73. 16, 74. 27, 83. 6. <i>φαντασιοκοπεῖν</i> , 72. 6, 83. 25 sq. <i>φυσικός</i> , 68. 8. <i>φύσις</i> , 6. 29, 7. 3, 10, 27 sqq., 10. 28, 11. 2, 16. 8, 32. 7, 15, 39. 23, 41. 17, 20, 22, 47. 19, 51 11, 55. 6, 9, 57. 10, 69. 25, 75. 14, 78. 8, 81. 22, 85. 25. <i>χαρακτήρ</i> , 84. 18. <i>χάρις</i> , 5. 20, 7. 23, 27, 11. 3, 5, 12. 27, 16. 27, 17. 3, 18. 1, 31. 21 (cf. εἰκών). <i>χριστοφόρος</i> , 15. 25. <i>ψυχικὰ πάθη</i> , 77. 8. <i>ῷρα</i> (oportet), 47. 19, 63. 30.

A SELECTION FROM THE
Classical and Theological List of David Nutt.

PERIODICALS.

The Babylonian and Oriental Record. A Magazine of the Antiquities of the East. Edited by Professor TERRIEN DE LACOUPERIE. Vols. I.—V. Large 8vo. 1887—1891. Cloth, each vol. 14s. 6d.

Yearly subscription (12 months), *post free* 12s. 6d. *Each No.* 1s. 6d.

The Classical Review. Edited by the Rev. J. B. MAYOR, assisted by Mr. A. M. COOK, and Mr. CECIL SMITH, of the British Museum. Ten numbers yearly, each 48 pages. Royal 8vo. Double columns. Vols. I.—VI. 1887—1892. Vols. I., II., cloth, each 12s. Vols. III., IV., V., VI., cloth, each 15s. 6d.

Subscription price for the 10 Nos., post free 13s. 6d. *Single Nos.* 1s. 6d.

The Jewish Quarterly Review. Edited by I. ABRAHAMS and C. G. MONTIFIORE. Yearly 4 numbers. Large 8vo. Each number, averaging 160 pages, 3s. Vols. I.—V. 1888—1892. Cloth, each 12s. 6d.

Yearly subscription price, post free 10s.

Addis (Rev. W. E.). **The Documents of the Hexateuch** critically translated. Vol. I. The Oldest Book of Hebrew History. 10s. 6d.

Allen (T. W.). **Notes on Greek Manuscripts** in Italian Libraries. 12mo. 1890. (xii. 62 pp.) Cloth, 3s. 6d. nett.

Anselmus (S.). **Cur Deus Homo?** 12mo. 1886. Sewed, 1s. 6d.
— *acc. Eadmeri vita S. Anselmi.* 12mo. 1886. Sewed, 4s.

Augustinus (S.). **Three Anti-Pelagian Treatises, viz.: De Spiritu et Litera, De Natura et Gratia, and De Gestis Pelagii,** translated with Analyses by the Rev. F. H. WOODS and the Rev. J. O. JOHNSTON. Crown 8vo. 1887. (xxvii. 242 pp.) Cloth, bevelled, 4s. 6d.

Brugmann (Karl), Professor of Comp. Philology in the University of Leipzig.) Elements of Comparative Grammar of the Indo-Germanic Languages. A concise exposition of the history of Sanskrit, Old Iranian (Avestic and Old Persian), Old Armenian, Old Greek, Latin, Umbrian, Samnitic, Old Irish, Gothic, Old High-German, Lithuanian and Old Bulgarian. 8vo. 1888—92. Cloth.

Vol. I. Introduction and Phonology, translated from the German by J. WRIGHT, Ph.D. (xx. 562 pp.) 18s.

Vol. II. Morphology (Stem-Formation and Inflection). Part I. Translated by R. S. CONWAY and W. H. D. ROUSE. (xviii. 496 pp.) 16s.

Vol. III. Morphology, Part II. Numerals, Inflection of Nouns and Pronouns. Translated by R. S. CONWAY and W. H. D. ROUSE. 12s. 6d.

Budge (E. A. W.). **Oriental Texts. I: The Miracles and Martyrdom of St. George of Cappadocia.** Coptic and English. Demy 8vo. 1889. (xliv. 331 pp.) Cloth, £1, 1s.

- Coptic Liturgy.** The Rites of the Coptic Church. The Order of Baptism and the Order of Matrimony, translated from the MSS. by B. T. A. EVETTS. 16mo. 1888. (61 pp.) Hand-made paper, sewed, 1s.
- Corpus Juris Canonici.** Ed. Lips. post Aem. Lud. Richteri curas ad librorum miss. et editionis Romanæ fidem rec. et adnotacione critica instruxit AEM. FRIEDBERG. 2 vols., imp. 4to. 1879. (cii. 1467, lxxi. 1341 pp.) Boards, £3, 10s.
- Dawes (E.). Attic Greek Vocabularies for Schools and Colleges,** arranged according to subjects with the words in English alphabetical order. Crown 8vo. 1890. (72 pp.) Cloth, 1s. 6d.
- **Classical Latin Vocabularies.** New Edition. Crown 8vo. 1891. (90 pp.) Cloth, 1s. 6d.
- **The Pronunciation of Greek,** with suggestions for a reform in teaching that language. 8vo. 1888. (79 pp.) Sewed, 2s. nett.
- Fripp (E. J.). The Composition of the Book of Genesis.** With English Text and Analysis. 12mo. 1892. (198 pp.) Cloth, 4s.
- Graetz (H.). History of the Jews from the earliest times to the present day.** Specially revised for the English edition by the Author. Edited, and in part translated, by BELLA LÖWY. 5 vols. 8vo. With portrait. 1891-92. Cloth, £2, 10s. nett.
- Harper (W. R.). Elements of Hebrew Syntax,** by inductive method. 8vo. (177 pp.) Cloth. 1890. 7s. 6d.
- **Elements of Hebrew.** 8vo. (200 pp.) Cloth. 1890. 7s. 6d.
- **Introductory Hebrew Method und Manual.** Sixth Edition. Crown 8vo. (176. 93 pp.) Cloth. 1890. 6s.
- and **Weidner (R. J.). An introductory New Testament Greek Method.** (Text and Vocabulary of the Gospel of John, List of Words and Elements of N.T. Greek Grammar.) Crown 8vo. (xx. 520 pp.). 1890. Cloth, 7s. 6d.
- Homer's Odyssey.** Edited with marginal references, various readings, notes and appendices by the Rev. H. HAYMAN, D.D. 3 vols. 8vo., cloth.
 Vol. I. Books I.-VI. 1866 (ciii. 240 clii. pp.) 14s.
 " II. VII.-XII. 1873 (cxixvi. 292, xli. pp.) 14s.
 " III. " XIII.-XXIV. 1882 (clii. 596, xi. pp.) £1, 4s.
- Jenkins (Rev. Canon R. C.). Pre-Tridentine Doctrine.** A Review of the Commentary on the Scriptures of Cardinal Cajetan. Demy 8vo. 1891. (xvi. 120 pp.) Cloth, 5s.
- King (Rev. C. W.). The Gnostics and their Remains, Ancient and Mediæval.** Second Edition. 8vo. 1887. (xxiii. 466 pp.) 14 full-page chromolithographed plates and 19 woodcuts in the text. Cloth, £1, 1s.
 This edition contains one-third more text and illustrations than the first edition published in 1864.

